

LÄHETYSLASTEN SOPEUTUMINEN SUOMEEN

– Näkökulmina sosiaalinen pääoma, identiteetti, muukalaisuus ja yhteisö

Miika Takala

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2004

TUTKIMUSSELOSTE:

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
MIIKA TAKALA: LÄHETYSLASTEN SOPEUTUMINEN SUOMEEN - Sosiaalisen pääoman, identiteetin, muukalaisuuden sekä yhteisön näkökulmasta
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma, 98 sivua + 2 liitettä Kevät 2004
Ohjaaja: professori Juho Saari

Tutkimuksessa selvitettiin ulkomailla asuneiden lähetysoöntekijöiden lasten eli lähetykslasten sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tapahtumaa tarkasteltiin sosiaalisen pääoman näkökulmasta, joka kuvaa sitä, miten erilaiset sosiaaliset yhteydet, normit ja luottamus edistävät lähetykslapsen sosiaalista vuorovaikutusta ja edesauttavat näin hänen sopeutumistaan. Lisäksi keskeisinä teorioina toimivat identiteetti, muukalaisuus ja yhteisöajattelu.

Etnografinen tutkimusote kuvasi haastateltavia aktiivisina osallistujina ja todellisuutta luovina. 14 suoritettua teemahaastattelun kautta lähetykslapset loivat todellisuutta kertomalla kokemuksistaan. Tutkijan samanlaiset kokemukset tiedostettiin ja ne toimivat innostuksen lähteenä työn teolle. Tavoitteena oli, että haastateltavien todellisuus avautuisi lukijalle ja hän voisi osallistua keskusteluun paluusopeutumisesta.

Paluu Suomeen, tai viiden ulkomailla syntyneen kohdalla muutto, oli merkittävä tapahtuma nuoren elämässä. Kyse oli vanhempien kotimaasta, mikä nuoren mielestä saattoi olla ulkomailla tai kahdessa paikassa samaan aikaan. Hän näytti piiloutuneelta muuttajalta, joka ulkonäkönsä puolesta muistutti suomalaista, mutta koki sisältäpäin olevansa muukalainen. Suomen kieli ja kulttuuriarvot vahvistivat identiteettiä. Kokemus johonkin kuulumisesta muodostui kohdatessa toisia ulkomailla asuneita.

Tutkimuksessa selvisi sosiaalisten verkostojen merkitys lähetykslapselle. Ensisijaisesti hän sopeutui Suomeen oman perheensä, mutta myös koulun, kavereiden ja seurakunnan kautta. Sosiaaliset suhteet helpottivat tiedon kulkua ja perheen sisäisistä normeista ja arvoista oli apua. Vanhempien oleminen uskonnollisen järjestön palveluksessa vaikutti seurakunnan roolin kasvamiseen nuorten elämässä. Usean kohdalla sen parista löytyi ystäviä ja yhteinen arvomaailma.

Lähetykslapsen varhainen itsenäistyminen toi vapautta, joka edellytti omatuomisuutta. Tässä auttoi lasten ja vanhempien välinen luottamus. Ulkomailla turvallisessa piirissä asuminen loi turvallisuuden tunnetta, mikä samaan aikaan sekä helpotti että rajoitti. Myös maalla, jossa lähetykslapsi oli asunut, oli vaikutusta siihen, kuinka hyvin hän tiesi Suomen asioista. Usealla eri kentällä toimiminen oli haasteellista ja tuttua. Sopeutumiseen vaikuttivat sekä oma asenne että ennakkovalmistelut.

Avainsanat: kolmannen kulttuurin lapsi, lähetykslapsi, paluu, sopeutuminen, sosiaalinen pääoma, identiteetti, muukalaisuus, yhteisö

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. KOLMANNEN KULTTUURIN LAPSI	9
2.1 KÄSITTEEN MÄÄRITTELY	9
2.2 NUOREN ELÄMÄNPIIRI	10
2.3 KOLMANNEN KULTTUURIN LAPSEN SUHDE YMPÄRISTÖÖN	12
3. LÄHETYSTYÖ JA LÄHETYSLAPSI	13
3.1 MITÄ LÄHETYSTYÖ ON?.....	14
3.2 MITÄ LÄHETYSJÄRJESTÖT TEKEVÄT?	15
3.3 LÄHETYSLAPSEN PROFIIILI.....	16
3.4 PALUU KOTIMAAHAN.....	18
3.4.1 <i>Samannäköinen, mutta erilainen</i>	18
3.4.2 <i>Sopeutumisen neljä vaihetta ja paluuseen liittyvä shokki</i>	19
4. TUTKIMUSONGELMA JA METODIT	21
4.1 ETNOGRAFIA TUTKIMUSMETODINA.....	23
4.1.1 <i>Uusi etnografia ja lähetyslapsek yhteisönä?</i>	25
4.1.2 <i>Teoria etnografiassa</i>	26
5. SOSIAALISEN PÄÄOMAN KÄSITE TEORIANA	27
5.1 SOSIAALISET VERKOSTOT SOSIAALISEN PÄÄOMAN LÄHTEENÄ.....	28
5.1.1 <i>Bourdieuin sosiaalinen pääoma sosiaalisia suhteita yhdistävänä tekijänä</i>	30
5.1.2 <i>Colemanin sosiaalinen pääoma yksilön voimavarana</i>	31
5.1.3 <i>Putnamin sosiaalinen pääoma yhteisön resurssina</i>	33
6. SOVELLUKSIA SOSIAALISESTA PÄÄOMASTA KOLMANNEN KULTTUURIN LAPSEN KENTÄSSÄ	35
6.1 SOSIAALISEN PÄÄOMAN YHDISTÄVÄ LUONNE JA USKONNOLLINEN KULTTUURISHOKKI	37
6.2 SOSIAALINEN PÄÄOMA IDENTITEETTIKYSYMYKSISSÄ.....	39
6.3 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA LUOTTAMUS	42
6.4 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA YHTEISÖNÄKÖKULMA	44
6.4.1 <i>Sosiaalinen pääoma ja yhdistysaktiivisuus</i>	45
6.4.2 <i>Seurakunta sosiaalisen kiinnittymisen paikkana</i>	46

7.4.3 Asuinyhteisön kollektiivinen toiminta	48
7. TUTKIMUSMENETELMÄT	49
7.1 AINEISTON KERUU JA ENNAKKO-OLETUKSET	49
7.2 AINEISTO JA MENETELMÄT	51
8. ANALYYSI.....	53
8.1 TAUSTATIEDOT	55
8.2 SUOMESTA LÄHTÖ JA ULKOMAILLA OLEMINEN.....	56
8.2.1 Koti ja arvot	58
8.2.2 Kulttuuriarvot.....	63
8.2.3 Koulunkäynti ja kaverit.....	65
8.3 SUOMEEN PALUU	68
8.3.1 Valmistautuminen.....	69
8.3.2 Suomessa.....	71
8.3.3 Koulunkäynti	72
8.3.4 Sopeutuminen	74
8.3.5 Itsenäistyminen.....	77
8.3.6 Lähetysjärjestöjen yhteishenki	79
8.3.7 Seurakunta.....	82
8.3.8 Puheenvuoro lähetyslapselle: sopeutumista helpottavia asioita	83
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	88
LÄHTEET	92
LIITTEET	99

1. JOHDANTO

Vieraassa kulttuurissa asuneelle ja kasvaneelle nuorelle elämä jättää lähtemättömän vaikutuksen. Tapahtumat ja kokemukset muokkaavat häntä, ja ne voidaan kokea suurena rikkautena tai päinvastoin. Ulkomailla asunut nuori saattaa näyttää suomalaiselta, mutta sisältäpäin hän kokee olevansa jotain muuta. Sopeutuminen Suomeen piti olla hänelle vaivatonta, mutta mistä tulevat ajatukset jonnekin muualle kuulumisesta? Hän kysyy: ”Miksi ajattelen näin kun ajattelen?” Samuel L. Brittenin (1998) tavoin voin yhtyä hänen tarinaansa Herra Pyöreäpästä (liite1), joka syntyi pyöreäpäiden maassa ja muutti neliöpäiden maahan. Ajan kuluessa hän oppi muutaman asian sen maan kulttuurista, ja hänestä tuli kuutiopää. Minnetahansa hän meni, erottui hän aina joukosta. Eräänä päivänä hän palasi lähtömaahansa, missä hän luuli olevansa kotona. Ihmiset huomasivat kuitenkin hänen olevan erilainen ja nauroivat hänelle, eivätkä tuntuneet välittävän hänestä. Niinpä kuutiopää pisti suunsa kiinni ja oli hiljaa, eikä kertonut kenellekään, missä oli ollut tai, mikä oli tehnyt hänen päästään kuution.

Tarinan opetus Brittenin mukaan on, että kuutiota ei voi panna pyöreään reikään, erimuotoinen palikka, muuttunut ihminen, ei helposti sulaudu joukkoon. Tämä toimii karkeana esimerkkinä vieraassa kulttuurissa eläneestä ihmisestä, joka omaksuu kulttuurisia vaikutteita. Tämän jälkeen hän ei ole enää sama kuin lähtiessään, ja kovasta yrittämisestä huolimatta hän kokee aina olevansa hieman erilainen kuin muut. Ulkomailla vietetyt vuodet muovaavat häntä hänen tiedostamattaankin, ja ulkomailta saadut kokemukset voidaan nähdä sekä positiivisina että negatiivisena asioina. Maailmankuva avartuu, mutta samalla ulkopuolisuuden tuntemukset kasvavat. Mielestäni nämä pohjustavat ajatukset tarjoavat hyvän lähtökohdan tutkimukselleni, jossa pyrin selvittämään ulkomailla asuneiden suomalaisnuorten Suomeen paluuseen liittyviä kysymyksiä. He ovat esimerkkejä vieraassa kulttuurissa kasvaneista nuorista, jotka vanhempiensa kotimaahan palattuaan ovat hetken aikaa ulkona Suomen tapahtumista ja kulttuurista. He joutuvat kovasti ponnistelemaan tullakseen hyväksytyiksi ja tottuakseen maan tapoihin ja ihmisiin. Tutkielma keskittyy lähetystyöntekijöiden lapsiin ja heidän kokemuksiinsa Suomeen paluusta. Tarkoituksena oli kartoittaa niitä kokemuksia, jotka liittyvät ulkomaille lähtöön, siellä asumiseen sekä paluuseen.

Huomioitava on, että haastatteluihin valikoitui nuoria, jotka olivat pääasiassa hyvin sopeutuneita, eivätkä olleet kohdanneet sopeutumisessaan ylitsepääsemättömiä ongelmia.

Kiinnostukseni tutkittavaan aiheeseen nousee omista ulkomaan kokemuksistani, sekä sitä seuranneesta Suomeenpaluuprosessista. Ulkomailla vietetyt vuodet ja Suomeen paluuni tapahtui vuosia sitten, mutta aihe on yhä ajankohtainen. Sopeutumisprosessi on tietyllä tasolla vielä kesken samalla kun kasvaminen kohti aikuisuutta jatkuu. Keskustelut muiden samoja kokemuksia käyneiden kesken sekä arviot siitä, mitä olisi voinut tehdä sopeutumisen suhteen toisin tai paremmin, toimivat innostukseni lähteenä pro gradu -tutkielman aiheita valittaessa. Aiheita on suomen kielellä tutkittu varsin vähän. Ne työt, mitä löysin, olivat lähinnä kasvatustieteen opinnäytetöitä ja niissä tutkittiin lähetyslasterien kouluun sopeutumista. Niinpä näin tärkeäksi tuoda esiin yhteiskuntatieteellisen näkökulman, jossa paluusoiteutumista pyritään kuvaamaan kokonaisvaltaisemmin. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen pääoman käsite toimii muiden teemojen ohella sopeutumiseen vaikuttavien tekijöiden avaajina.

Menneisyyden yhdistäminen nykyisyyden kanssa onnistuu parhaiten, kun ymmärtää mistä on tullut ja missä on kasvanut. Identiteetti-kysymysten pohtiminen ja samanaikaisesti yritys sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan voi olla varsin haasteellista. On sanottu, että ihmisen muokkaa identiteettiään koko elämänsä ajan. Identiteetti ei ole koskaan valmis ja elämän mielekkyys piilee matkanteossa, ei perille pääsyssä. Vieraassa kulttuurissa asunut on kokenut paljon asioita, joista hänen ikätoverinsa Suomessa eivät olisi voineet kuvitellaakaan. Kokemukset tuovat rikkautta elämään, mutta ne eivät kuitenkaan luo sitä pysyvyyden ja turvallisuuden tunnetta, jota ihminen kaipaa. Lukuisat muutot, ja kolmannen kulttuurin lasten kohdalla matkalaukusta eläminen, tekevät hänestä ihmisen, joka on jatkuvassa liikkeessä. Väliaikaisuuden tunne saattaa vallata mielen ja ainoa asia mikä on pysyvää, on jatkuva muutos. Nuori kokee muutokset haasteena, joihin tulee sopeutua. Ulkomaille sopeutumisessa on kyse vieraasta kulttuurista, missä kokee olevansa erilainen jo ulkonäön vuoksi. Suomeen paluussa, tai ulkomailla syntyneiden kohdalla Suomeen muutossa, kyse on maahan pysyvästi jäämisestä, jota ei välttämättä tunne kodikseen. Tästä juontaa sopeutumisen haasteellisuus: pysyvästi johonkin asettuminen, kun on tottunut elämän väliaikaisuuteen ja siihen, että matkalaukku odottaa sängyn alla seuraavaa lähtöä. Muuttuvaan elämäntyyliin tottuneesta käytetään myös nimeä matkalaukkulapsi. (Turunen 1996.)

Paluu on henkilökohtainen kokemus. Meno ulkomaille voi olla vaikeaa, mutta tulo vielä vaikeampaa. Miksi se on niin vaikeaa, vaikka kolmannen kulttuurin lapsi palaa paikkaan, josta hän on kenties ikävöinyt? Siellä on ehkä hänen kotinsa ja siellä odottavat sukulaiset. Se voi olla paikka, jossa hänet tunnetaan ja häneen luotetaan, mutta myös paikka jossa hänet hyväksytään ja häntä ymmärretään. Onko se maa tai tietty paikka vai onko se perhe, joka kulkee hänen mukanaan? Koti voi olla paikka, jossa rutiinit ja asiat tapahtuvat odotusten mukaisesti. Se on myös paikka, jossa on vähän yllätyksiä, jonne hän tuntee kuuluvansa ja tuntee olonsa turvalliseksi, missä voi olla oma itsensä ja rentoutua. (Storti 1997, 13–15.)

Kysymyksen Suomeen sopeutumisesta voi mielestäni kiteyttää tutkimuskysymykseen: **Miten ulkomailta asuneet tai syntyneet suomalaisnuoret ovat sopeutuneet Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan, ja mitä sopeutumisen suhteen voisi tehdä paremmin?**

Haastatteluiden kautta 14 lähetyslapsella, joiden vanhemmat olivat olleet ulkomailta hengellisessä työssä, oli mahdollisuus vastata esittämiini kysymyksiin. Halusin selvittää sitä, kuinka he ovat sopeutuneet, mitä ovat kohdanneet, mitkä tekijät ovat sopeutumiseen vaikuttaneet ja mitä sen suhteen voisi tehdä paremmin? Keskeisimpänä tavoitteena työlleni on pyrkiä ymmärtämään lähetyslapsia ja heidän kokemuksiaan heidän omasta näkökulmastaan.

Lähetyslapsekset muodostavat mielenkiintoisen ja erityisen osa-alueen ulkomailta asuneista lapsista. Monessa maassa asuminen leimaa heidän elämäänsä, ja lähetyslapsi poikkeaa monella tavalla tavallisesta suomalaisesta nuoresta. Useat ulkomailta vietetyt vuodet ja monessa tapauksessa lähellä paikallista kulttuuria eläminen muovaavat häntä voimakkaammin kuin usein länsimaalaisten yhteisöissä elävien diplomaattien tai projektityöntekijöiden lapsia. Selkeimmin heistä kuitenkin erottaa se, että diplomaattityöntekijän lapsi viettää yhdessä maassa muutamia vuosia toiseen siirtyen, kun lähetystyöntekijän lapsi saattaa viipyä samassa maassa kymmeniä vuosia. Lähetyslapsi oppii usein paikallisen kielen ja oppii tuntemaan maan kulttuurin hyvin. Nämä seikat vaikuttavat ulkomailta viihtymiseen sekä vahvistavat lähetyslapsen identiteettiä. Toinen identiteettiin ja maailmankatsomukseen vaikuttava seikka on uskonnon näkyvä rooli. Lähetyslasterien vanhemmat tekevät kutsumusluonteista työtä ja vaikuttavat lastensa minäkäsityksen muodostumiseen. Kutsumus-

luonteesta johtuen vanhemmat saattavat muuttaa mitä kaukaisimpiin paikkoihin kauas kansainvälisistä kouluista. Jos he laittavat lapsensa niihin, joutuvat nämä olemaan pitkiäkin aikoja erossa vanhemmistaan. Pisimmillään koulujakso voi olla kolmekin kuukautta. Suomeen tultuaan nuoren oman taustan tunteminen helpottaa sopeutumista, mutta erilaisessa kulttuurissa vietetyt vuodet ovat kuitenkin jättäneet jälkensä lähetyslapseen.

Löytämieni pro gradu -tutkielmien pohjalta selvisi, kuinka lähtövalmisteluilla voidaan ehkäistä enneaikaista kotiinpaluuta sekä sitä, että kokemusten jakaminen ja näiden hyödyntäminen on tärkeää ulkomailla työskennelleiden kohdalla. Nämä ekspatriaatit, ulkomailla asuneet ja työskennelleet, toivoivat paluun jälkeen keskustelua komennuskokemuksista ja ammattitaidon kehitysalueista. Marja Hätisen (1999) pro gradu tutkimuksessa selvisi kotimaanvierailuiden vaikuttavan paluusopeutumiseen positiivisesti, koska lomien aikana on mahdollisuus pitää yllä suhteita ystäviin, sukulaisiin ja organisaation työntekijöihin. Paluumuuttajien muukalaisuutta käsitellyt Eveliina Kuhalampi (2002) kuvaa prosessia, jonka paluumuuttaja käy läpi lähtiessään Suomesta, ulkomailla asuessaan ja sieltä palatessaan. Tämä prosessi saa aikaan hänen mukaansa kokemuksen muukalaisuudesta, jossa identiteetti muuttuu vuosien kuluessa, eikä se, mikä lähtiessä oli tuttua, olekaan sitä enää palatessa. Johanna Tervonen (2004) perehtyi seurantatutkimuksessaan matkalaukkulasten odotuksiin ja kokemuksiin Suomeen paluusta ja havaitsi paluun herättävän ristiriitaisia tunteita. Ulkoasiainhallinnon henkilökunnan siirtymisistä maasta toiseen käsittelevästä muistiosta (Ulkoasiainministeriö 1986, 15) selvisi perheen muuttojen, ystävien ja harrastusten menettämisen olevan lapselle vaikeaa, mutta toisaalta useat asuinpaikat, eri kielet ja kulttuurit voivat tuoda rikkautta lapsen elämään ja laajentaa heidän maailmankuvaansa.

2. KOLMANNEN KULTTUURIN LAPSI

2.1 Käsitteen määrittely

Vieraassa kulttuurissa kasvaneista lapsista käytetään lukuisia eri nimiä. Suomen kielessä yleisimmin esiintyvät kolmannen kulttuurin lapsi, matkalaukkulapsi ja lähetyslapsi. Englannin kielessä on käytössä sana Third Culture Kid (TCK) tai aikuinen Adult (ATCK). Third Culture Kid suomennettuna tarkoittaa kolmannen kulttuurin lasta.

TCK on henkilö, joka on viettänyt merkittävän osan kehitysvuosistaan eri kulttuureissa muodostaen henkilökohtaisen suhteen kokemuksiinsa kulttuureihin kuitenkin täysin kokematta kuuluvansa yhteenkään niistä. Kuitenkin jokaisesta kulttuurista siirtyy elämäkokemuksia hänelle, mutta tunne kuulumisesta johonkin on läsnä vain silloin kun henkilö on toisten samankaltaisia kokemuksia omaavien seurassa (Pollock & Reken, 2001, 19).

Ensimmäisen kerran nimeä kolmannen kulttuurin lapsi käytti yhdysvaltalainen tutkija Ruth Van Reken 1950-luvulla työskennellessään Intiassa ja tutkiessaan siellä työskenteleviä amerikkalaisia. Tuolloin hän päätti kutsua lähtömaakulttuuria henkilön ensimmäiseksi kulttuuriksi ja paikkaa, jonne hän seuraavaksi muuttaa toiseksi kulttuuriksi. Kolmas kulttuuri sai nimensä siitä, kun henkilö kokee olevansa näiden kahden välissä. Hän ei varsinaisesti edusta näistä vain yhtä, vaan useaa samaan aikaan. Kolmannen kulttuurin lapsi mieluummin selviytyy kuin sopeutuu tietäen asioiden olevan väliaikaista. He ovat oppineet ymmärtämään kulttuurien välisiä eroja ja ovat oppineet, kuinka kommunikoida eri maista tulevien kanssa usein osaten monia kieliä. Lisäksi heidän kuulumistaan johonkin määrittävät ihmiset eivätkä paikat. Heillä onkin usein läheiset suhteet vanhempiin verrattuna heidän ikätovereihin, jotka eivät ole koskaan jättäneet kotia. (Eakin 1999, 18–19, 24.)

Kolmannen kulttuurin lasten lukumäärä on huomattavassa nousussa globalisaation myötä. Ihmiset muuttavat enemmän maasta toiseen työpaikan perässä. Matkalaukkulapset ovat esimerkki elämänmallista, jota kohta pidetään aivan normaalina ihmiselämään kuuluvana

mallina. Yhä harvemmat yhteisöt kun pysyvät kulttuurisesti yhdenmukaisina matkustamisien ja koko maailman kattavan kommunikaation ansiosta. Kasvaminen monen kulttuurin keskellä tulee tulevaisuudessa Kaija Maria ja Lari Junkkarin (2003, 117) mukaan enemmän normiksi kuin poikkeukseksi. Oma maakin kansainvälistyy, vaikka itse ei koskaan lähtisikään ulkomaille. Tässä mielessä kolmannen kulttuurin lapsi toimii eräänlaisena tulevaisuuden ihmisen prototyypinä.

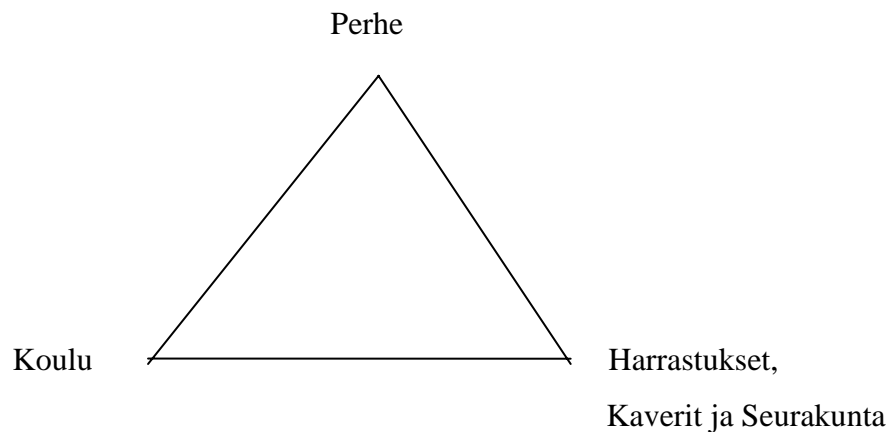
Global nomad -sanaa käytetään kuvaamaan kokemusta, jossa henkilö elää useissa kulttuureissa ja kokee niiden rikkauden, mutta samanaikaisesti kärsii siitä, että ei koe oloaan täysin kotoisaksi missään. Sanotaan, että ainoa paikka missä kolmannen kulttuurin lapset tuntevat olonsa kotoisaksi, on lentokoneessa ollessaan kahden eri paikan välissä (Seaman 1996, 47). Siinä ei olla vielä uudessa kotimaassa eikä entinenkään ole vielä kovin kaukana. Kuitenkin huolimatta kolmannen kulttuurien lasten erilaisista taustoista ja kokemuksista, heillä on jotain yhteistä, joka liittyy heitä yhteen, ja se on kokemus toisessa kulttuurista kasvusta sekä muutoista. Junkkarin (2003, 118) mukaan aidoksi kolmannen kulttuurin lapseksi tullakseen lapsen tai nuoren on asuttava ulkomailla jossain vaiheessa 18 ensimmäisen elinvuotensa aikana. Tuolloin syntyvät kokemukset omasta identiteetistä, ihmissuhteista ja näkemys maailmasta. Lapsen persoonaa muovaavat lähtemättömästi nopeasti yhden lennon aikana muuttuva maailma, sekä monien kulttuurien vaikutukset tärkeiden kehitysvuosien aikana.

2.2 Nuoren elämänpiiri

Ulkomailta palaava nuori tulee useimmiten Suomeen kouluun ja tekee siihen lähemmin tuttavuutta. Kari Turunen (1996, 177) puhuu tästä lapsen toisesta maailmasta, jonka säännöllinen työrytmi jäsentää elämää ja antaa sille rakentavaa sisältöä. Kouluiässä lapsen tärkein turvallisuutta luova tukikohta on koti, vaikka hän opetteleekin elämään sen ulkopuolella. Vielä teini-ikäisellekin koti on edelleen tärkeä tukikohta, vaikka nuori alkaakin jo ottamaan ensimmäisiä itsenäisiä askeleita. Lähetyslapsi on voinut ottaa tämän askeleen jo hyvinkin nuorena ja hänen sijaisvanhempansa ovat voineet toimia asuntolanhoitajina. Vanhempien asuessa kaukana lapsistaan, on ainoana vaihtoehtona saattanut olla koulun asuntoon jääminen. Kokemukset asuntolassa asumisesta ja pitkiä aikoja vanhemmista erossa olemisesta voivat vaihdella. Nuori voi kokea itsenäistyneensä jo varhaisessa iässä tai hän

voi kokea olevansa riippuvainen vanhemmista pitempään kuin ikätoverit yleensä. Yhtenä vaihtoehtona voi olla myös erojen aikana tapahtunut etääntyminen omista vanhemmista.

Työni lähtökohtana oli oletus, että lapsen ja vielä nuorenkin elämä on rajoittunut tietyn elämänpiirin sisälle. Tärkeimpänä siinä on oma perhe, jonka tärkeys vielä korostuu ulkomailla vieraan kulttuurin keskellä. Toinen tärkeä kiinnityskohta on koulu, jota käydään koko nuoruuden ajan. Se määrittää elämän perusrhythmin ja muodostuu keskeiseksi tekijäksi nuoren elämässä. Kolmas ovat harrastukset, johon liittyvät kaverit sekä muu vapaa-aikaan liittyvä toiminta. Tästä muodostuu kolmio, jonka kiintopisteinä toimivat perhe, koulu ja harrastukset.

Kuvio 1. Nuoren elämänpiiri (soveltanut Miika Takala, 2004)

Leena Alanen & Marjatta Bardy (1991, 12) puhuvat suomalaisen yhteiskunnan lapsuusinstituutioista, joita ovat perhe-, koulu- ja päiväkotilaitos. Mielestäni tämä on lähellä ajatustani lapsen elämänpiiristä. Päiväkotilaitoksen tilalle tulee nuoren sosiaalistuessa yksiköt, joiden kautta hän tekee tuttavuutta yhteiskuntaan vapaa-aikanaan. Näitä ovat harrastukset ja kaverit, mutta työni kohdalla myös seurakunta. Seurakunnan parissa uskonnolliset nuoret solmivat kaverisuhteita sekä ovat mukana sen järjestämissä toiminnoissa. Lapsena he ovat vanhempien mukana pyhäkoulussa, ja vanhempana kerhoissa ja nuortenilloissa. Mielinkiintoiseksi osoittautuukin nähdä, kuinka tärkeä rooli milläkin näistä instituutioista on Suomeen sopeutuvalla lähetyslapsella.

2.3 Kolmannen kulttuurin lapsen suhde ympäristöön

Kolmannen kulttuurin lasten kokemukset voivat vaihdella tapauskohtaisesti. Huolimatta siitä, että maailma on tulossa globaaliksi kyläksi, missä kolmannen kulttuurin lapset matkustavat, on olemassa vallitseva tai paikallinen kulttuuri. Hän voi erottautua tai olla erottautumatta fyysisellä olemuksellaan ja vallitsevan kulttuurin uskomukset tai oletukset voivat olla samoja kuin hänellä on. Ihonväri tai käyttäytymistavat voivat paljastaa erilaisuuden, mutta hyvä paikallisen kielen hallinta osoittaa, että hän ei ole vain ohikulkeva turisti. Pinnallisella tai syvemmillä tasolla vallitsevassa kulttuurissa kolmannen kulttuurin lapsi voi kokea olevansa samanlainen tai erilainen. David Pollock on näistä kokemuksista muodostanut neljä luokkaa, jotka kuvaavat kolmannen kulttuurin lapsen suhdetta ympäröivään maailmaan. Nämä ovat muukalainen, sopeutunut, piiloutunut muuttaja ja peilautunut. (Pollock 1996, 206, Pollock & Van Reken 1999, 53.)

Muukalainen - näyttää erilaiselta - ajattelee eri tavoin	Piiloutunut muuttaja - näyttää samanlaiselta - ajattelee eri tavoin
Sopeutunut - näyttää erilaiselta - ajattelee samoin	Peilautunut - näyttää samanlaiselta - ajattelee samoin

(Pollock & Reken 1999, 53)

Kuvio 2. Kolmannen kulttuurin lapsen suhde vallitsevaan ympäröivään kulttuuriin

Luokassa *muukalainen* kolmannen kulttuurin lapsi näyttää erilaiselta ja ajattelee eri tavoin. Tämä kuvaa tilannetta, jolloin hän on vieraassa kulttuurissa. Hän eroaa ulkoiselta olemukseltaan ja maailmankuvaaltaan, ja toiset tietävät hänen olevan ulkomaalainen. Adoptiotapauksessa tätä voi myös soveltaa vanhempien kotikulttuuriin. Malli *sopeutuneesta* kuvaa tilannetta, missä kolmannen kulttuurin lapsi fyysisesti näyttää erilaiselta ympäröivästä kulttuurista, mutta on vuosien kuluessa omaksunut samanlaisen maailmankuvan ja käyttäytymisen. Tässä tapauksessa hän itse kokee olonsa mukavaksi ympäröivässä kulttuurissa,

mutta toiset kohtelevat häntä ulkonäkönsä vuoksi ulkomaalaisena. *Piiloutunut muuttaja* näyttää samanlaiselta, mutta ajattelee eri tavoin. Hän on kasvanut vieraassa kulttuurissa saaden siitä vaikutteita, joiden kautta hän myöhemmin tarkastelee maailmaa kuten ulkopuolinen. Ihmiset hänen ympärillään kuitenkin olettavat hänen olevan samanlainen kuin he, koska hän näyttää samanlaiselta. *Peilautunut* kuvaa tilannetta, jossa kolmannen kulttuurin lapsi ei ainoastaan fyysisesti näytä samanlaiselta kuin kotikulttuurin jäsenet, vaan myös ajattelee samalla tavoin kuin he. He ovat asuneet maassa niin pitkään, että ovat omaksuneet kulttuuristen piirteiden syvätkin merkitykset. Tällaista tapausta voi edustaa henkilö, joka on ainoastaan ollut poissa kotikulttuuristaan lyhyen ajan tai joka on ollut poissa hyvin nuorena. Huolimatta siitä, että hän on asunut ulkomailla, hänen kulttuuriset juurensa ovat säilyneet vahvasti kotikulttuurissa, johon hän tuntee kuuluvansa.

Pollock & Van Reken (1999, 54) mukaan kolmannen kulttuurin lapsi tai aikuinen voi muiden tavoin kuulua yhteen tai toiseen edellä mainituista malleista sillä erotuksella, että se vaihtelee koko hänen elämänsä ajan. Yhtenä päivänä hän voi kokea olevansa muukalainen ja toisena piiloutunut muuttaja. Tehdäkseen asiasta vielä monimutkaisemman, kolmannen kulttuurin lapsi ei tee selkeää muuttoa kulttuurista toiseen, vaan on mukana usein toistuvissa muutoissa kodin ja vieraan kulttuurin välillä. Samalla hänen ei tarvitse ainoastaan opetella kulttuurisia sääntöjä vaan hänen on myös ymmärrettävä se, mitä he ovat suhteessa ympäröivään kulttuuriin.

Kolmannen kulttuurin lapsen maailmankuvaan hänen kehitysvuosinaan vaikuttavat voimakkaasti tietoisuus erilaisuudesta, kielestä, tavoista ja traditioista. Heistä voi tulla niin avoimia ja erilaisuuden ymmärtäjiä, että he kokevat olonsa vaivautuneiksi seurassa, missä kaikki näyttävät ja käyttäytyvät samalla tavalla. Yksilön kokemukset voivat kuitenkin vaihdella suuresti siitä, miten hän käsittää isäntäkulttuurin ja kotimaan kulttuurin. Tähän vaikuttavia tekijöitä ovat isäntäkulttuurissa vietetty aika, järjestö, jonka palveluksessa vanhemmat ovat olleet, koulu, jota lapsi on käynyt sekä oma perhe. (Pollock 1996, 204–205.)

3. LÄHETYSTYÖ JA LÄHETYSLAPSI

3.1 Mitä lähetystyö on?

Tilastojen mukaan Suomen lähetystyöntekijöiden määrä vuonna 2002 oli 1055. Suurimman määrän työntekijöitä oli lähettänyt helluntaiherätyksen lähetys- ja kehitysyhteistyöjärjestö Fida International (aik. Suomen Vapaa Ulkolähetys). Lähettejä sillä oli yhteensä 420 ja toiseksi eniten lähettäneellä Suomen Lähetysseuralla 260. (Suomen Lähetysneuvosto Ry:n tiedote 31.5.2002). Tällä hetkellä helluntaiseurakuntien läheteillä on 30 maassa 240 lasta, joista 183 on kouluikäistä (Ristin Voitto -lehti 10.9.2003). Suomen lähetysseuran läheteillä oli 83 lasta vuonna 2003.

Fida International pitää strategianaan julistaa evankeliumia, ilosanomaa, niin että ihmiset oppivat tuntemaan henkilökohtaisesti Jumalan sekä opettamalla ja valmentamalla heitä viemään tätä sanomaa eteenpäin. Kehitysyhteistyötä tehden se haluaa osoittaa kristillistä rakkautta siten, että koko ihminen tulee autetuksi. Päämääränä on koko maailman evankelioiminen, mutta myös inhimillisen hädän lievittäminen. Osapäämääränä yhdessä kansallisten uskovien kanssa on synnyttää paikallisseurakuntia, joilla on omat vanhimmat ja paime- net, sekä näiden seurakuntien kasvu lähettäviksi seurakunniksi. (Mikä on Fida? 17.11.2003.)

Suomen Lähetysseura kuvailee lähetystyötä työksi, jossa se keskittyy yhdessä paikallisten kirkkojen kanssa seurakuntatyöhön niiden tavoittamiseksi, jotka eivät tunne Kristusta. Toiminnallaan se pyrkii edistämään oikeudenmukaisuuden, sovinnon ja rauhan toteutumista, jossa se sitoutuu tasavertaiseen kumppanuuteen ja pitkäjänteiseen yhteistyöhön kirkkojen kanssa. Se suuntaa toimintaa yhteiskunnan syrjäytyneiden, vaille osallistumismahdollisuuksia jääneiden sekä köyhimpien ihmisten ja ihmisryhmien puolustamiseen sekä heidän rinnallaan kulkemiseen. Toimintaa ohjaa kestävä kehityksen periaate, jonka tavoitteena on Jumalan luomistyön vaaliminen. Yhteiskunnallisesti työ tähtää köyhyyden poistamiseen, ihmisoikeuksien vahvistamiseen ja elämäntapaan, joka turvaa inhimillisen elinympäristön tuleville sukupolville. Lähetetyt työntekijät toimivat yhdessä paikallisten kirkkojen kanssa ja toimintaa suunnitellaan ja seurataan yhdessä. Yhteistyösuhteissa se toteuttaa avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä noudattaa keskinäistä vastuullisuutta ja luottamusta. (Suomen Lähetysseuran strategia 17.11.2003.)

Graig Storti (1990, 170) jakaa lähetystyöntekijät uran mukaan lyhyisiin ja pitkiin. Lyhyen ajan lähetystyöntekijä palvelee tietyn ajan, useimmiten vähemmän kuin kolme vuotta yhdessä paikassa ja jatkaa sen jälkeen elämäänsä kotimaassaan. Uralähetystyöntekijät viettävät ulkomailla pitemmän aikaa, vaihdellen paikkaa ja palaten kotimaahansa lomalle ja lähtien uudelleen. Lomat ovat useimmiten alle vuoden mittaisia ja lähetystyöntekijä tietää koska hän palaa takaisin kentälleen. Junkkarit (2002, 120) näkevät muutot tekijäksi, jotka muovaavat muuttajan persoonallisuutta. Lähetystyöntekijöiden kohdalla ulkomailla vietetyt useat vuodet ja toisaalta pitemmät kotimaan jaksot kuuluvat lähetyslasten elämään. Vuosia ulkomailla asunut juurtuu usein syvälle maahan ja kulttuuriin, missä on asunut.

3.2 Mitä lähetysjärjestöt tekevät?

Lähetystyöntekijä tai vanhalta suomenkieliseltä kutsumanimeltään lähetysaarnaja toteuttaa kutsumustaan, jonka on kokenut saaneensa Jumalalta. (Van Reken 1996, 97.) Työn tekevät mahdolliseksi lähetysjärjestöt, seurakunnat ja sen jäsenet. Helluntaiherätyksessä lähetystyöntekijä voi olla joko seurakuntien tai lähetysjärjestön kannattama. Usein lähettiä tukee useampi seurakunta, jotka muodostavat kannatusrenkaan. Koska helluntaiherätys ei kerää veroja jäseniltään perustuu sen taloudellinen toiminta vapaaehtoisiin lahjoituksiin ja uhrituloihin. Nämä mahdollistavat työn teon taloudellisesti ja työstä saadusta korvauksesta puhutaankin usein nimellä kannatus. Lähetysjärjestöt saavat lisäksi tukea valtiolta eri kehitysyhteistyöprojekteihin. Evankelisluterilaisessa seurakunnassa toiminta ovat pitkälti samankaltaista. Kirkolla on toiminnassa useita erilaisia toimintamuotoja, mutta nimikkoyhteistyö on seurakuntien toivotuin yhteistyömuoto (Vuosikirja 2003, 115). Siinä kullakin lähetillä on yksi tai useampi seurakunta, jonka nimikkolähttinä hän toimii. Lähetti tulee näin seurakuntalaisille tutuksi, kun hän säännöllisesti kertoo kuulumisiaan lähetyskentältä. Kotimaan lomien aikana hän kiertää näissä seurakunnissa kertomassa työstään ja pitää tiivistä yhteyttä kannattajaseurakuntiinsa, joka voi osallistua myös hänen taloudelliseen tukemiseensa.

Lähetystyöntekijät joutuvat usein elämään melko vaativissa olosuhteissa. Maasta riippuen heidän työkenttensä voi vaihdella suurkaupungeista syrjäkyliin kaukana niin sanotusta sivilisaatiosta. Karuissa olosuhteissa elävä lähetyslapsi yrittää elää normaalia elämää. Sähköttömyys ja juoksevan veden puute eivät sinänsä ole mieltä järkyttävää, vaan se suuri ero

ja muutos kun hän palaa kotimaahansa. Ensin oli vain niukkuutta ja yhtäkkiä kaikkea onkin yltäkyllin. Sopeutuminen kaikkeen vie aikansa, mutta yhtäkkinen muutos voi olla monelle shokki. Hän kohtaa liberaalin länsimaisen yhteiskunnan hyvät ja huonot puolet, ja hän joutuu tekemään mielessään monenlaista arviointia. Säännöt ja käyttäytymistavat, jotka pätevät ulkomailla, eivät ehkä olekaan samoja kuin Suomessa. Varautuminen ja ennakkovalmistelut helpottavat sopeutumista, mutta kuka tässä voi auttaa?

Lähetystyön kutsumusluonteesta johtuen koko perheen odotetaan toimivan parhaalla mahdollisella tavalla. Kotimaassa lähetyslapsi voidaan nähdä ”pikku lähetysaarnajaksi”, johon liittyy tiettyjä rooliodotuksia. Tämä saattaa aiheuttaa paineita varsinkin kotimaan lomalla, kun seurakuntia kierretessä ja terveisiä lähetyskentiltä tuodessa lasten odotetaan käyttäytyvän kiltisti. Murrosikäiselle nuorelle tämä ei välttämättä ole helppoa, joka vain toivoisi olevan muiden ikätovereiden kaltainen. Stortin (1990, 172) mukaan lähetystyöntekijä kohtaa paineita seurakunnan suunnalta. Seurakuntalaiset haluavat kuulla kuinka evankeliumi menee eteenpäin ja kuinka hyvin panostettu työ tuottaa tulosta. Kotimaan loma saattaa olla kiireistä aikaa, jolloin perheellä ei ole välttämättä aikaa rentoon yhdessä oloon. Tämä voi vaikuttaa siihen, että rento kotimaanloma ei täytä odotuksia, eikä lapselle jää riittävästi aikaa sitoa sosiaalisia suhteita ikätovereihin, joiden kautta kokisi kuuluvansa Suomeen.

3.3 Lähetyslapsen profiili

Lähetyslapsi (Missionary Kid, MK) -määrite on alakäsite kolmannen kulttuurin lapselle. Lähetyslapsen vanhemmat ovat olleet hengellisessä työssä ulkomailla lasten seurattessa mukana. Yhteistä lähetyslapsille on ulkomailla vietetyt useat vuodet vanhempien työn kutsumusluonteesta johtuen. Kulttuurit ja maanosat vaihtelevat sekä se, kuinka hyvin on sopeutunut ulkomaille tai kotimaahan. Heillä kuten muillakin kolmannen kulttuurin lapsilla on usein kokemus kuulumisesta useampaan kulttuuriin kokematta mitään niistä täysin omakseen. Ulkoapäin he saattavat näyttää tavallisilta suomalaisilta, mutta sisältä ovat jostain muuta. Heillä on ystävyys-suhteita ulkomailla sekä kotimaassa ja yhteydenpito heihin voi olla aktiivista tai hieman harvempaa. Vuosien vaikutus näkyy usein yhteydenpidon harventumisena. He ovat lähteneet vanhempiensa mukana ja palanneet silloin kun sen aika

on tullut. Vaikka heidän vanhempiensa työ on ollut motiivi ulkomaille lähdössä, on myös lapset täytynyt huomioida monin eri tavoin. Usein he kuitenkin edustavat ryhmää, jotka on usein piilotettu tai jopa tehty hiljaisiksi (Karjalainen, 2003, 5). Tutkimani aihe: **Lähetyslasten sopeutuminen Suomeen** kuvaa sitä sopeutumisprosessia, jonka hän käy läpi Suomeen palattuaan. Haastateltavien iät vaihtelevat kuudestatoista kahteenkymmeneenkymmeneen. Tässä käydään läpi sekä nuoruus, että varhaisaikuisuus, mutta tarkoituksena ei ole tehdä kattavaa ikäkausitutkimusta. Haastatteluissa kysyin, **miten haastateltavat kokivat ulkomaille muuton, siellä olon ja sieltä paluun**. Lisäksi olen vielä halunnut selvittää, **olisiko jotain voinut tehdä toisin tai miten sopeutumisesta olisi voinut tehdä prosessina helpomman?**

Lähetyslasten ryhmä ei ole lokeroitavissa muutamaan ryhmään. Heidän kokemuksensa paluusta voivat vaihdella yhden paluusta kaipaamaansa kotimaahan toisen tulosta vanhempien maahan, jota ei välttämättä tunne kovin kotoisaksi. Hänelle yhdessä tai useammassa maassa kasvaminen on sekä rikkaus että haaste. Lapsi on saattanut syntyäkin ulkomailla niin, että hän ei ole aivan varma mikä on kotimaa. Passi näyttää sen, missä vanhemmat ovat syntyneet ja mistä tulleet, mutta vain ihonväri kertoo, että ei ole paikallinen. Lähetyslapsi vuosia ulkomailla asuttuaan, koulua käytyään ja sieltä kavereita saatuaan, todella tuntee kuuluvansa ulkomaille sekä vanhempiensa kotimaahan kuitenkin kuulumatta kumpaankaan niistä täydellisesti. (Storti 1997, 173–175). Tällainen kolmannen kulttuurin lapsi tasapainoilee kahden kulttuurin välillä kokien olonsa kotoisaksi ainoastaan toisten samantyyppisiä kokemuksia omaavien kanssa.

Stortin mukaan palaaville nuorille ja hieman vanhemmillekin ominainen ilmiö, jonka he kohtaavat, on tunne siitä että hän joutuu tukahduttamaan tärkeän vaiheen elämästään ja identiteetistään. Näitä ovat ulkomailla vietetyt vuodet ja niiden mukanaan tuomat kokemukset. Kotimaan nuoret eivät voi ymmärtää niitä asioita, joita hän on kokenut ja käynyt läpi. Moni kolmannen kulttuurin lapsi kokeekin voivansa avautua vain toiselle, jolla on samankaltaisia kokemuksia. Lukuisat muutot vain lisäävät yksinäisyyden ja eristyneisyyden tunnetta. Ne luovat tunnetta väliaikaisuudesta ja saavat nuoren suojaamaan itseään niin, että hän pitää ystävyysuhteet etäisinä tulevia eroamisia silmällä pitäen. Kolmannen kulttuurin lapsi mieluummin vetäytyy ja on hiljaa kuin loukkaa toisen tunteita äänekkäästi. (emt. 176–178.)

3.4 Paluu kotimaahan

Vuosien, monissa tapauksissa kymmenien ulkomailla vietettyjen vuosien jälkeen paluu takaisin vanhempien kotimaahan vaatii huolellista suunnittelua. Kolmannen kulttuurin lapsi on todennäköisesti tiennyt, että paluu on tiedossa jonain päivänä maahan, jossa hän on ehkä käynyt lomilla, mutta mikä on muuten pysynyt etäisenä. Pollock & Reken (1999, 245) mukaan tämä muutos on heille ehkä suurin muutos, mikä heidän täytyy mennä läpi elämässään. Vaikka hän olisi muuttanut elämänsä aikana kymmeniä kertoja, on muutto pysyvästi vanhempien kotimaahan iso prosessi.

3.4.1 Samannäköinen, mutta erilainen

Lähetyslapselle niin kuin muillekin kolmannessa kulttuurissa kasvaneelle turvallisuuden tunne on ennen kaikkea kiinni vanhempien voinnista ja läsnäolosta (Junkkari & Junkkari 2003, 29). Koulun aloittaminen ja uuden kaveripiirin muodostaminen tuovat uusia haasteita nuoren elämään. Mitä suurempi muutos edellisestä elämästä uuteen, sitä suurempi on myös sopeutumisprosessi. Vanhemmille kyse on kotiinpaluusta, mutta nuorelle se saattaa olla aivan uuteen tutustumista tai ajatus pitemmäksi ajaksi saapumisesta nimelliseen kotimaahan. He voivat tuntea kulttuurin, mutta eivät ole oikeastaan koskaan oppineet tuntemaan sitä kodikseen. Ystävät saattavat ihmetellä surua taakse jätettyjä kavereita kohtaan, sillä nuori on palannut ulkomailta kotiin ainakin heidän mielestään. Tässä mielessä hän on piiloutunut muuttaja, joka näyttää samanlaiselta kuin muut, mutta ajattelee eri tavoin. Kaverit eivät voi kuitenkaan ymmärtää kaikkea sitä mitä nuori on jättänyt taakseen, eikä sitä kuinka erilaiselta kulttuuri uudessa kotimaassa tuntuu.

Ulkomailta palannut nuori saattaa ulkoapäin näyttää tavalliselta kotimaan nuorelta, mutta jo äidinkieli paljastaa hänen erilaisuuden. Häneen saatetaan suhtautua kuten muihinkin ikätovereihin, mutta silti hän voi kokea itsensä ulkopuoliseksi. Edellä käsitelimme kolmannen kulttuurin lapsen suhtautumista ympäröivään maailmaan. Voidaan todeta, kuinka heidät on perinteisesti luokiteltu ulkopuoliseksi ulkomailla ollessaan. Jotkut heistä ovat asuneet piiloutuneina muuttajina ja muutamat ovat sopeutuneita tai peilautuneita. Pollock

& Reken (1999, 246) mukaan useimmat palaavat kolmannen kulttuurin lapset kuuluvat luokkaan piiloutunut muuttaja: he näyttävät samanlaisilta kuin kotimaansa ihmiset, mutta ajattelevat eri tavalla. Vuosien ajan ulkomailla ollessaan he tiesivät olevansa erilaisia, mutta eivät olettaneet näin olevan myös uudessa kotimaassaan. Heillä on tarve kertoa edellisestä elämästä ja kokemuksista, mikä on keino kuvata sitä mistä hän on tullut. Ystävät voivat aluksi mielenkiinnolla kuunnella juttuja heille vieraasta maasta, mutta pitemmän päälle eivät ehkä ymmärrä mistä puhutaan tai saattavat yksinkertaisesti väsyä kuuntelemaan samoja useaan kertaan toistettuja tarinoita. Ehkä kateuskin saattaa hiipiä mieleen ja ajatus siitä, että nuori rehentelee kokemuksillaan. Paluu tai joissakin tapauksissa muutto vanhempien maahan voi olla vasta pitkän prosessin alkua. Sitä pyrin tarkastelemaan tässä työssäni.

3.4.2 Sopeutumisen neljä vaihetta ja paluuseen liittyvä shokki

Paluuta seurannut aika näyttää usein aluksi parhaat puolensa. Sukulaiset ja ystävät toivottavat ulkomailla asuneen perheen tervetulleeksi ja seurakunnassa heidät huomioidaan erityisen hyvin. Olihan seurakunta yksi työnantaja lähetysjärjestön lisäksi. Mielikuvissa näkyy kesäinen Suomi, johon kuului ystävälliset ihmiset, mansikkakakut ja kesäleirit. Storti (1997, 53) on jakanut paluuprosessin eri vaiheisiin, joihin liittyy erilaisia tuntemuksia ja käyttäytymistä. Niiden pituus ja voimakkuus voivat vaihdella palaajan mukaan, mutta useimmilla heistä on havaittavissa neljä vaihetta. Myös Raunio (1994, 117–125) kuvaa neljää sopeutumisvaihetta, mutta vain sopeutumisesta ulkomaille. Storti kertoo, kuinka lapsen maailmankuva on vielä keskeneräinen aikuiseen verrattuna ja siinä on vielä tilaa muutoksille ja uusille asioille. Siksi lapsi hänen mukaansa osaa joustavammin ja luontevammin suhtautua uuteen kulttuuriin. Raunion esittämät sopeutumisen vaiheet: alkuinnostus, turhautuminen, hyväksyminen ja sopeutuminen sisältävät samat ajatukset kuin Stortilla sillä erolla, että Storti huomioi hyvästelemisen ja lähdön jo yhdeksi paluun vaiheeksi. (1997, 53.)

Hyvästely (emt. 56) on tärkeä tapahtuma, jotta ollaan valmiita muutokseen. Tapahtuma voi sisältää ristiriidan hyvästi jättämisen surun ja toisaalta innostuksen vanhojen kavereiden näkemisen välillä. Kotimaahan saapumista seuraa kuitenkin *kuherruskuukausi*, jolloin

kaikki näyttää hienolta ja ihmiset ystävällisiltä. Kaikki ovat iloisia nähdessään lähetyslapsen ja he käyttävät tavallisesti aikaa ystävien ja sukulaisten luona käymiseen. Hän on huomion keskipisteenä ja kaikki ovat kiinnostuneita kuulemaan lähetyslapsen kuulumisia ja tarinoita. Vastuuta on vähän, eikä hän ole objektiivinen kaikkia asioita kohtaan niin kuin pitäisi. Tätä paluuseen liittyvää mukavaa vaihetta kestää Sortin (emt. 58) mukaan muutamasta viikosta kuukauteen, jonka jälkeen alkaa pikku hiljaa paluu arkeen. Hän puhuu jopa *päinvastaisesta kulttuurishokista*, joka seuraa kun kierros ystävien luona on tehty ja koulut alkavat. Ihmiset tottuvat siihen että lähetyslapsi tullut takaisin ja uskovat hänen sopeutuneen maahan. Todellisuudessa tässä vaiheessa uutuuden viehäytys häviää ja karu arki tulee vastaan. Hän ei ole vielä sopeutunut, vaan alkaa vasta ihmetellä, kuinka asiat voivat olla toisin kuin maassa, missä aiemmin asui. Lähetyslapsi ymmärtää muuttuneen ulkomailla ollessaan kuten myös hänen vanhat ystävänsä vuosien aikana. Asiat eivät ole kuten hänen lähtiessä ja hän joutuu ehkä aloittamaan elämän uudella paikkakunnalla uusia ystäviä etsien. Neljäntenä sopeutumisen vaiheena on *uudelleen sopeutuminen*. Elämiseen tottuu ja asiat muuttuvat rutiiniksi. Enää ei tarvitse koko ajan olla opettelemassa asioita, kuinka jokin asia toimii, vaan asiat hoituvat automaattisesti. Lähetyslapsella on tasapainoisempi kuva maasta, jossa hän asuu ja osaa laittaa menneisyyden kokemukset oikeaan suhteeseen. Hän myöntää tietyt asiat menneisyydestä ja hyväksyy nykyisyyden.

Jennifer Huffin (2001, 246) mukaan paluuseen liittyvä kulttuurishokki on seurausta uudelleen sopeutumiseen liittyvistä psykologista ja psykosomaattisista seurauksista, joita muodostuu vallitsevaan kulttuuriin sopeuduttaessa. Ajatuksena on, että shokki aiheutuu niin ulkomaille mentäessä kuin myös sieltä palatessakin. Huffin mukaan lähetystyöntekijäperheet, jotka palaavat kulttuurista, mitkä muistuttavat yhdysvaltalaisista kulttuuria, kokevat vähemmän paluuseen liittyvää shokkia kuin ne, jotka palaavat maista joiden teknologia ja arvot eroavat paljon lähtömaasta. Ulkomailla asuva lapsi kehittää usein vanhempiensa avustuksella itselleen haavekuvan Suomesta, jonne paeta joko ajatuksissa tai käytännössä kotimaanjaksojen aikana. Kuten jo mainittu lyhyet lomat ja paluun alkuaika ovat yhtä juhlaa. Ohjelmaa on paljon ja ystävät näyttävät parhaat puolensa. (Marttinen 1992 B, 41). Marttinen on tutkinut viittäkymmentä Aasiasta ja Afrikasta kotimaahan palannutta lasta ja nuorta. Osalla heistä oli hänen mukaansa pintapuolinen tai jopa negatiivinen käsitys asemamaasta. Tutkimustuloksena kuitenkin oli, että ne joilla oli paikallisia ystäviä sekä mahdollisuus oppia asemamaan kieltä tai ne, joita opetettiin arvostamaan ja jonkin verran myös

ymmärtämään asemamaan kansalaisia, heidän tapojaan, kouluja ja historiaa, kestivät paremmin paineen olla paluuoppilaina Suomessa. Palattuaan Suomeen koululaiset joutuvat usein vastaamaan kysymyksiin ja pitämään esitelmiä asemamaastaan. (emt. 42.)

4. TUTKIMUSONGELMA JA METODIT

Yksi työni tavoitteista on antaa lähetyslapsille mahdollisuus saada äänensä kuuluville. Haastatteluiden kautta heille avautui mahdollisuus käydä läpi paluuprosessiin liittyviä kysymyksiä. Muutot ovat iso prosessi nuorelle, eikä kotimaahan palaava nuori tunne aina oloansa kotoisaksi. Passin osoittamaan maahan meneminen ei estä sitä, että mielenkiinnon kohteet, käytös ja kuulumattomuuden tunne voivat vallata mielen. Martti Grönfors (2001,

140) näkee metodikeskustelun kertovan muun muassa tutkimusongelman kehittymisestä tutkimuksen aikana, tutkimusongelman valinnasta ja tutkimuksen prosessista. Työni metodia toimi kvalitatiivinen analyysi, jossa etnografinen ote pyrki haastateltujen kertomusten pohjalta etsimään haastateltaville yhteisiä kokemuksia sekä yhdistämään niitä valitsemaani sosiaalisen pääoman teoriaan ja muihin teemoihin. Tarkoituksena ei ole ollut väkisin sovittaa eri sosiaalisen pääoman muotoja tai yhteisönäkökulmaa haastateltavieni kokemuksiin tai päinvastoin. Tavoitteena oli saada teoria kulkemaan lähetyslasten kokemusten mukana. Mielestäni tässä sosiaalisen pääoman eri muodot ja ulottuvuudet kuten verkostot, normit, luottamus ja informaation kulku toimivat yhdistävinä tekijöinä ja näin ollen helpottavat paluuta. Pyrin tarkastelemaan teoriaa ja empiriaa rinnakkain, enkä erillisinä prosesseina.

Grönforsin (1985, 27) mukaan deduktiolla tarkoitetaan tieteenfilosofista päättelyä, joka tunnettujen tosiasioiden pohjalta johdetaan yksityiskohtiin. Päättely etenee yleiseltä, esimerkiksi teoreettiselta tasolta yksityiskohtiin. Jonkin tapahtuman, tutkimukseni kohdalla paluuprosessin, kausaalinen selitys merkitsee deduktiota, joka kuvaa kyseistä tapahtumaa hypoteesien pohjalta. Deduktiivisessa analyysissä kausaalisuhteen uskotaan vallitsevan muuttujien välillä. Tässä suhteen määrittelyä teoreettisella tasolla ohjaavat esimerkiksi muiden tutkijoiden teoriat, aikaisempi tutkimus tai tutkijan oma intuitiivinen looginen päättely. Näin saatu teoreettinen malli ohjaa aineiston keräämistä empiirisellä tasolla ja varsinkin analyysin suorittamista.

Grönfors on tutkinut Suomen mustalaisväestöä, jotka kolmannen kulttuurin lasten tavoin eroavat valtaväestöstä. Hänen mielestään kvalitatiivisin menetelmin suoritettu kenttätutkimus on usein varsin henkilökohtaista tutkimusta ja näin hänen mielestään kuuluukin olla. Jotta luottavainen yhteistyö on mahdollista, haastattelijan on pystyttävä toimimaan henkilökohtaisella tasolla tutkittavan kanssa. Mielestäni tekijän omat samankaltaiset kokemukset kuin haastateltavilla, voivat toimia tutkimusta eteenpäin vievinä tekijöinä, kunhan tutkija tiedostaa oman roolinsa ja pyrkii tekemään niin yleispätevän tutkimuksen kuin mahdollista. Tärkeää onkin, että tutkija ei pyri vahvistamaan haastatteluilla omia ennakkokäsityksiään ja oletuksiaan, vaan osaa suhtautua tutkimukseensa hyvän tutkijan edellyttämällä objektiivisella asenteella ja lähestyä aihettaan tieteen omin keinoin. Grönfors listaa, kuinka esimerkiksi empatia, kyky kuunnella, tehdä havaintoja, keskustella ja ennakoida tilanteita

sekä mukautumiskyky, välittömyys, huolellisuus, yhteistyöhalukkuus ja huumorintaju ovat kuitenkin hyvän tutkijan tai tutkimusapulaisen ominaisuuksia. (Emt. 51.)

Toisaalta teoriaa ja metodeja mietittäessä voidaan hermeneuttisen näkökulman mukaan pohtia vastaavatko tutkimuskysymykset siihen, mitä fyysinen ilmiö tarkoittaa tai mikä on sen merkitys. Tärkeää on merkityksen löytäminen sille mitä tutkitaan. Kiinnostavaa ei ole yleinen ilmiö, vaan tutkittavien ihmisten elämä ja sen osatekijöiden ymmärtäminen. (Siekinen, 2001, 49.) Tässä mielessä tutkimukseni pyrkii ymmärtämään tutkittavia etsimällä ymmärrystä siitä, millainen on tutkittavan elämä suhteessa hänen taustaansa. Haastateltavan kokemilla erilaisilla ilmiöillä ja kokemuksilla on eri merkityksiä eri ihmisille. Tarkoituksena onkin huomioida ne monet tekijät, jotka vaikuttavat tutkittavien lähetyslasterien elämään.

4.1 Etnografia tutkimusmetodina

Etnografia on tutkimusmenetelmänä monitahoinen. Janus-lehti (4/1994, 338) määrittelee sitä kolmella tavalla. Ensimmäinen etnografian tulkinta lähtee ajatuksesta, että siinä on kyse monimenetelmäisestä- ja aineistoisesta tutkimusotteesta. Tämä lähtee ajatuksesta, että etnografia näyttäytyisi menetelmällisesti ja aineistollisesti liikkuvana ja joustavana, joka välittyy tutkimuksen tuloksiin. Toisessa tulkinnassa etnografia nähdään tutkimukselliseksi tavaksi lähestyä yksilöiden elämän sosiaalista rakentumista. Tätä mallia edustavat Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein, jotka ”uudesta etnografiasta” puhuessaan tarkoittavat lähestymistapaa, joka lähestyy tutkimuskohdettaan sosiaalista todellisuutta aktiivisesti luovana toimijana. Tässä tutkimuskohdetta tarkastellaan elämäkerrallisina, vuorovaikutuksellisina, paikalliskulttuurisina ja organisaatiovälittyneinä, joiden yksilöllinen ainutlaatuisuuden tavoittaminen on etnografian ydin. Kolmas tulkinta on sitä mieltä, että etnografiasta tulee tutkijan toimintaa ja se teemoittuu sitä kautta millaiseksi tutkija itsensä näkee tutkimuksessa ja miten hän siitä kirjoittaa. Pyrin käyttämään toista tulkintamallia työssäni.

Matti Kortteinen (1997, 354) tiivistää etnografisen tutkimusmenetelmän uranuurtajan Bronislaw Malinowskin¹ ajatuksia etnografian tutkimuksen luonteesta, jonka tavoitteena on tavoittaa kulttuurille ominainen käyttäytyminen ja ajattelun sisäinen logiikka. Siinä tutkija kuvaa tutkittavien sosiaalista todellisuutta sellaisena kuin se avautuu heidän näkökulmastaan. Matti Kamppinen (1995, 12) kertoo etnografian pyrkivän tekemään ymmärrettäväksi inhimillistä toimintaa, yksilöiden ja yhteisön toimintaa, etäännyttämällä meitä omista kokemuksistamme ja osoittamalla niitä kulttuurisia tekijöitä, jotka muovaavat toimintaamme. Kortteinen (1997) itse sovelsi tätä tutkimusmenetelmää asunnottomia koskevassa tutkimuksessaan. Perinteisesti etnografian tutkimus on keskittynyt tutkimaan marginaaliryhmiä tai yhteisöjä, joiden elämäntavoista ei paljoakaan tiedetä. Mielikuviin tulee helposti tutkija Afrikan viidakoissa, joka alkuasukasheimojen keskellä tutkii paikallista pygmikääpiökulttuuria. Ehkä se on sitä ollut ja on vieläkin, mutta ”toisen” tai vieraalta näyttävää elämänmuotoa voi tutkia myös lähempänä omassa kotimaassaan. Esimerkiksi Gröfors (1985) tutki mustalaisväestöä valtaväestöstä eroavana ryhmänä ja Kortteinen (1997) asunnottomia. Alasuutari (1989, 61) kirjoittaa, kuinka erilaisuus kiinnitti aluksi tutkimusmatkailijoiden ja myöhemmin lähetyssaarnaajien ja siirtomaaviranomaisten huomion ja sai heidät kirjoittamaan havaintonsa muistiin.

Etnografinen tutkimus useimmissa tapauksissa keskittyy tutkimaan ryhmää tai yhteisöä kollektiivina. Kiinnostuksen kohteena sillä on se, minkä oletetaan olevan yhteistä tutkittaville tai mikä heitä yhdistää. Tässä on etnografisen metodin esioletus. Yleisimmin tämä on Alasuutarin (1989, 76) mukaan ryhmän keskenään jakama maailmankuva, elämänasenne tai tulkinta todellisuudesta. Niin sanottu primitiivinen yhteiskunta on perinteisesti nähty yhtenäisenä ja homogeenisena ja nykyaikainen länsimainen moderni maailma paikkana missä vallitsee eriytynyt työnjako. Kortteisen (1997, 355) mukaan etnografiaa voidaan käyttää kuitenkin metodina myös modernin yhteiskunnan kuvaamisessa ja sen analyysissä. Hän näkee, että moderni länsimainen yksilöllistyminen merkitsee sen kollektiivisen tajunnan hajoamista, jolle etnografian metodin klassiset sovellukset nojasivat, ja että uusi kollektiivinen tajunta rakenteistuu uudella tavalla kerrostuneeksi rakenteelliseksi kokonaisuudeksi. Tämä antaa mahdollisuuden etnografisen metodin uudelleenlaiseen soveltamiseen.

---

¹ Malinowski, Bronislaw (1987): *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Malesian New Guinea.* London Routledge & Kegan Paul.

4.1.1 Uusi etnografia ja lähetyslapsen yhteisönä?

”Uusi etnografia” käsittää Gubrium & Holsteinin (1994, 352–353) mukaan tutkimuskohteen aktiivisena osallistujana ja todellisuutta luovana puheen, vuorovaikutuksen ja kertomusten kautta. Siinä haastateltavat kertovat elämästään suhteuttamalla kertomustaan sosiaalisen ympäristönsä tulkintakehyksiin. Itsestään ja omasta tilanteestaan puhuessaan he soveltavat kertomustaan laajempaan kontekstiin. Näkisin asian niin, että lähetyslapsi kokemuksistaan puhuessaan miettii mielessään, onko muilla vastaavanlaisia kokemuksia. Hän voi myös miettiä, onko maalla missä hän on asunut tai ulkomaanvuosien kestolla vaikutusta kokemiinsa asioihin.

Etnografista tutkimusta on menestyksellisesti käytetty Alasuutarin (2001, 76) mukaan nuorisotutkimuksessa. Siinä nuoret ovat jo etnografian edellyttämä ”toinen” kulttuuri ja heillä on elämäntilanteensa vuoksi mahdollisuus nähdä elämää ulkoapäin, liikkua kahden kulttuurin välisessä rajatilassa. Tässä mielessä ei ole huolta murehtia täyttävätkö tutkittavani etnografian asettamia vaatimuksia. Mielestäni lähetyslapsen voidaan nähdä yhtenä ryhmänä, joilla on yhteistä todellisuutta ja joita voidaan yrittää hahmottaa ja ymmärtää. Heillä on paljon yhteisiä samankaltaisia kokemuksia huolimatta siitä, että he ovat asuneet eri maissa ja eri kulttuureissa. Uskonnollisen järjestön palveluksessa oleminen sekä kokemukset uudelleen sopeutumisista ja muukalaisuudesta ovat heille kaikille yhteisiä kokemuksia. Yksilötasolla kokemukset voivat vaihdella, mutta yhteisiä tekijöitä löytyy ulkomaille muutosta siellä asumiseen sekä sieltä palaamiseen. Tässä mielessä lähetyslapsen voi nähdä ryhmänä ja mielestäni voisi jopa sanoa, että he muodostavat pienen alakulttuurin. Maantieteellisesti he asuvat hajallaan ympäri Suomea, mutta pitävät yhteyttä keskenään ja ovat hyviä kavereita toisilleen. Toisia tavatessaan he kokevat olevansa samankaltaisten keskuudessa kuin itse on ja ulkopuolisuuden tunne häviää hetkeksi. Yhteisiä kokoontumismahdollisuuksia tarjoavat suuret hengelliset tapahtumat sekä lähetysjärjestöjen vuosittaiset lähetyslapsen leirit, joissa tavataan toisia saman kokemuksen omaavia.

Alasuutarin (1989, 73) mukaan nykyisessä yksilöllistyneessä yhteiskunnassa on vaikeaa aloittaa yhteisöjen tutkiminen. Niitä ei joko löydy tai niitä on vaikea selkeästi rajata. Tämän ongelman voi mielestäni nähdä myös työni kohdalla. Nuoria ei voida lokeroida ainoastaan sen mukaan, mitä he joskus ovat olleet, mutta ovat nyt jättäneet sen vaiheen elämäs-

sään taakseen. Silti heitä voidaan mielestäni kuvailla yhteisellä nimellä lähetyslapsi. Menneisyyttä ei voi kieltää, vaan se tulee hyväksyä. Joku ei ehkä halua tunnustaa, että kuuluu niihin, jotka hakevat paikkaansa yhteiskunnassa muita aktiivisemmin samalla itseltään kysellen minne kuulun? Toisaalta nuori olisi mieluummin ulkomailla kavereiden luona ja toisaalta hän tietää sen, että tulevaisuus on Suomessa ja yrittää tottua siihen ajatukseen. Tässä mielessä lähetyslapsit edustavat marginaalista ryhmää, joilla on paljon yhteistä.

Työssäni en tee etnografiselle tutkimukselle tyypillistä osallistuvaa havainnointia esimerkiksi tutkimalla lähetyslapsen elämää vuoden ajalta. Omakohtaiset kokemukset lähetyslapsena olemisesta kuitenkin ohjaavat työn tekoa siinä mielessä, että kaveripiiriini kuuluu useita lähetyslapsia. En heitä tietoisesti tarkkaile oma pro gradu työni taka-ajatuksena, vaan sovellan omakohtaista tietoa analysoidessani tekemiäni teemahaastatteluja. Sieltä nousevat keskeiset teemat kokoon yhteen ja voin siinä vaiheessa todeta, onko jokin asia oman kokemuksen pohjalta samoin kuin haastateltavat asian kokivat. Osallistuvaa havainnointi oli siinä mielessä, että henkilökohtaiset lähetyslapsikaverit sekä kahdeksan lähetyslapsivuottani tukivat kirjoitusprosessia.

4.1.2 Teoria etnografiassa

Alasuutari (1989, 67) tiivistää Malinowskin ajatuksia osallistuvasta havainnoinnista, joka on sitä mieltä, että teoreettisten ideoiden avulla voidaan järjestää aineistoa sisäisesti loogiseksi kokonaisuudeksi. Ne auttavat kiinnittämään huomiota asioihin, joita ei muuten huomattaisi sekä antavat vinkkejä aineiston tulkinnan mahdollisuuksista. Kuitenkin empiiristen faktojen tulisi testata teoriapohjan toimivuutta, jotka avartavat näkökykyä ennakkokäsityksiä lisäämällä. Malinowski pitää teorian roolia keskeisenä tutkittaessa kahden kulttuurin kohdatessa syntyvää kulttuurishokkia. Siinä havainnot tehdään teorian avulla, joita yhtä kulttuuria edustava lukija ei välttämättä helposti huomaisi.

Alkuperäisenä ideanani oli yhdistää sekä etnografinen että narratiivinen tutkimusote. Työn edetessä tuli kuitenkin selväksi, että haastatteluaineistoni ei ollut antanut tutkittaville mahdollisuutta kertoa itsestään kertomuksellisessa, narratiivisessa, muodossa. Tehdyt teemahaastattelut rajasivat melko tarkasti aihepiirin sekä sen minkä tyyllisiä vastauksia sain. Et-

nografia tutkimusotteena on varsin henkilökohtaista, jossa tutkija analysoi aineistoaan omien kokemustensa perusteella. Se on myös kirjoittamisen tapa, jossa etnografi tulkitsee kokemuksiaan ja tekemiään haastatteluita varsin elämänmakuisesti, mutta totuudenmukaisesti. Aiheeseen perehtyneisyys näkyy siinä, miten analyysia suoritetaan ja miten se toimii suhteessa teoriaan. **Tavoitteena oli, että haastateltavien todellisuus avautuisi lukijalle ja hän voisi osallistua keskusteluun paluusopeutumisesta.** Haastateltavien muodostamat lyhyet kertomukset toimivat kuvauksina todellisuudesta tiedon välittäjänä ja rakentajana. Nämä lisäävät toisaalta kiinnostavuutta lähetyslasterien kokemuksiin ja toisaalta heidän ehdotuksensa toimivat konkreettisina esimerkkeinä siitä, miten sopeutumista voitaisiin helpottaa. Seuraavaksi esittelen työni teorian, jota sovelletaan analyysiosassa haastatteluihin.

5. SOSIAALISEN PÄÄOMAN KÄSITE TEORIANA

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaaliseen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Nä-

mä edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista. Näiden myötä sosiaalinen pääoma helpottaa yksilön toiveiden toteutumista ja yhteisön hyvinvointia (Ruuskanen 2002, 5).

Se on sosiaaliseen rakenteeseen kuuluva toimijoiden käytössä oleva suhteellisen pitkäkestoinen voimavara, joka muodostuu sosiaalisista verkostoista, toimijoiden keskinäisestä luottamuksesta sekä vastavuoroisuuden normeista. Sosiaaliset rakenteet, joissa näitä kaikkia ilmenee sisältää runsaasti sosiaalista pääomaa (Kaunismaa 2002, 121).

Sosiaalinen pääoma on viime aikoina ollut mielenkiinnon kohteena yhteiskunta- ja taloustieteellisessä keskustelussa. Käsitteen yleistyminen on yhteydessä muihin viime vuosikymmeninä esiin tulleisiin pääomakäsitteisiin, joista tunnetuimpia ovat inhimillinen pääoma (human capital), kulttuurinen pääoma (cultural capital) ja osaamispääoma (intellectual capital) (Bourdieu 1986, 148). Toistensa lähikäsitteinä ne viittaavat siihen, että perinteinen taloustieteellinen fyysistä pääomaa sekä työtä tarkasteleva talousteoria ei kykene selittämään yksilöiden, yritysten tai organisaatioiden havaittujen taloudellisten asemien, toimintakyvyn tai talouskehityksen eroja. Aineellisten tekijöiden lisäksi selittäjiksi onkin otettu aineettomia tekijöitä ja yksilöllisten tekijöiden lisäksi sosiaalisia tekijöitä. Sosiaalinen pääoma kattaa tässä inhimillisten voimavarojen sosiaalisen puolen eli ihmisten väliset suhteet. Jouko Kajanoja (2000, 58) kysyy, eikö tällöin voisi käyttää käsitettä inhimillinen infrastruktuuri. Hän ehdottaa myös käytettäväksi sisältöä ilmaisevia sanoja kuten luottamus, tilivelvollisuus, läpinäkyvyys ja kommunikatiivisuus. Tässä työssä pitäydytään kuitenkin sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Luottamuksesta puhuttaessa tarkoitetaan sosiaalisen pääoman yhtä muotoa ja se onkin yksi tekijä, mikä kuvaa sitä kuinka lähetyslapsi sopeutuu.

5.1 Sosiaaliset verkostot sosiaalisen pääoman lähteenä

Yleensä sosiaalisella pääomalla viitataan jo mainittuihin sosiaalisen rakenteen tiettyihin ulottuvuuksiin. Käsitteen synnyttämiseen ja kehittämiseen ovat keskeisesti vaikuttaneet

Coleman (1988) ja Putnam (2000) tutkimukset. Ero näiden kahden teoreetikon välillä on se, että ensimmäinen näkee sosiaalisen pääoman yksilön resurssiksi ja jälkimmäinen yhteisön. Lähetyslapsi teeman näkökulmasta katsottuna sosiaalinen pääoma voi avata mahdollisuuksia, jonka avulla tarkastella paluuseen liittyviä kysymyksiä. Osana yhteiskuntaa ja sosiaalisia verkostoja hän pyrkii Suomeen palattuaan sopeutumaan maahan, jossa hän on ehkä syntynyt mutta viettänyt muualla huomattavan osan elämästään. Paluu ei välttämättä ole suoraa jatkumoa siihen, mihin hän viimeksi jäi Suomessa ollessaan, vaan hän joutuu mahdollisesti luomaan koko ihmisverkoston uudelleen sekä opettelemaan elämiseen liittyviä taitoja. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa hän luo verkostoja, jotka edesauttavat luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Sosiaalisen pääoman käsite antaa vastauksia näihin kysymyksiin ja sen myötä se tehostaa yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja yhteisön hyvinvointia. Sosiaalisen pääoman käsite sopii mielestäni teoriapohjaksi paluuseen liittyviä kysymyksiä tarkasteltaessa, ja käsittelenkin sitä seuraavaksi.

Sosiaalisen pääoman käsitteen historia juontaa juurensa viime vuosisadan alkuun, mutta 1980-luvulla termin satunnainen käyttö alkoi yhteiskuntatieteiden piirissä vähitellen tulla systemaattiseen käyttöön. Kehityksellä voidaan nähdä kaksi rinnakkaista kehitysjuonetta, joista toista edustaa Pierre Bourdieu 1970-luvun lopulla eritellessään yksilöiden ja ryhmien sijoittumisen ja kilpailun yhteiskunnan sosiaalisilla kentillä. Tämä sisältää näkemyksen sosiaalisen pääoman ryhmittävänä ja eriarvoisuutta lisäävänä tekijänä. Toista edustaa James Colemanin tutkimus (1988), joka korosti sosiaalisten suhdeverkostojen ja niiden rakenteen merkitystä normien ja luottamuksen ylläpidossa. Sosiaalisen pääoman käsitteen vakiintumiseen vaikutti lisäksi Robert Putnamin esitys (1993) siitä, kuinka institutionaalisoituneella sosiaalisella pääomalla voidaan selittää demokratian toimivuutta ja hyvän hallinnon ja talouden toimintakykyä. (Bourdieu 1995, Coleman 1988, Putnam 1993, 2000.)

Sosiaalisten verkostojen, paikallisyhteisöjen, vastavuoroisuuden sekä talouden toimintaympäristössä viimeaikoina tapahtunut kansainvälistyminen ovat nostaneet esille paikallisyhteisöjen merkityksen globalisoituvassa maailmassa. Sosiaalista merkitystä korostettaessa ajatus suhdeverkkojen ja lähiyhteisöjen sosiaalisen tuen merkityksestä ihmisen toiminnan helpottajana tuntuu miellyttävältä elämän karua todellisuutta kokevan yleisen ajattelun kanssa. Vaikka sosiaalisen pääoman käsite ei ole yksiselitteinen siihen sisältyy ajatus siitä, että ihmiset ja eri yhteisöt tarvitsevat toinen toisiaan, ja mitä enemmän sosiaalisia

verkkoja on käytettävänä, sitä varmemmin niistä hyötty. Sosiaalisilla verkostoilla, normeilla ja luottamuksella on havaittu olevan merkitystä hyvinvoinnin muodostuksessa. Seuraavassa tarkastelen sosiaalisen pääoman käsitteiden muodostamiseen vaikuttaneita klassikoita ja tuon esille sosiaalisen pääoman eri muotoja, jonka jälkeen sovellan sitä lähetyslapsiin haastatteluaineistoni kautta.

5.1.1 Bourdieun sosiaalinen pääoma sosiaalisia suhteita yhdistävänä tekijänä

Pierre Bourdieun mukaan pääomaa esiintyy kolmena peruslajina: taloudellisena, kulttuurisena ja sosiaalisena pääomana. Sosiaalisen pääoman hän määrittelee (1995, 149) seuraavalla tavalla: "Sosiaalinen pääoma on niiden aktuaalisten ja potentiaalisten resurssien summa, joka yksilöllä (tai ryhmällä) on sen perusteella, että hänellä (sillä) on luja verkosto enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita keskinäisiä tuttavuus- ja arvostussuhteita." Bourdieu kiinnittää huomiota sosiaalisen pääoman yhteiskunnalliseen jakautumiseen ja onkin lähestynyt käsitettä erojen järjestelmän näkökulmasta. Hän hahmottaa yhteiskunnan erilaisten kenttien kokonaisuutena, joilla toimijat kamppailevat taloudellisesta ja kulttuurisesta hallinnasta. Bourdieulle sosiaalinen pääoma liittyy jäsenyyteen samankaltaisten ja toisiaan arvostavien henkilöiden verkostossa. Se on yksilön tai ryhmän omaamia suhteita, joita käytetään hyväksi keskinäisessä kilpailussa. Bourdieun huomio on tässä erilaisten arvostusryhmien verkostoissa ja yhteiskunnan luokkarakenteen paljastamisessa. Tietyn ryhmän kautta sen jäsen saavuttaa etuja ja niiden ulkopuolelle jääminen tietää syrjäytymistä. Sosiaalinen pääoma voidaan nähdä siinä mielessä sitovana, että ryhmään kuuluminen helpottaa hahmottamaan ne asiat joiden kautta pystyy rakentamaan hyötysuhteiden verkostoja.

Tutkimuksessani Bourdieuta voi käyttää kuvaamaan lähetyslapsen integroitumisessa yhteiskuntaan eri ryhmien kautta. Jos hän saa näitä tuttavuus ja arvostussuhteita muodostettua, helpottavat ne häntä hänen sopeutumisprosessissaan. Tällöin hän välttää opetteluun erehdysten kautta. Bourdieulaiseen sosiaaliseen pääomaan liittyy yksilön jäsenyys samankaltaisten ja toisiaan arvostavien henkilöiden verkostoissa. Jäsenyys poissulkevista yhteisöistä, sisäpiireistä, erottavat henkilön toisista sen ulkopuolelle jääneistä. Myöhemmin tarkastelemme lähemmin kuinka tämä onnistuu ystävien, koulun, harrastusten sekä seura-

kunnan kautta. Näillä kentillä toimiessaan samankaltaisten ja toisiaan arvostavien henkilöiden verkostossa hän varmasti oppii elämän kannalta hyödyllisiä asioita sekä luomaan sitä kautta uusia hyödyllisiä ihmissuhteita.

5.1.2 Colemanin sosiaalinen pääoma yksilön voimavarana

James Colemanin tutkimukseen (1988) liitetään usein sosiaalisen pääoman systemaattisen käytön aloitus. Hän pohjaa näkemyksensä rationaalisen valinnan teoriaan, jolloin sosiaalinen pääoma nähdään rationaalisesti toimivan yksilön toimintaa helpottavana resurssina (Ruuskanen 2002, 10). Colemanin näkökulmasta sosiaalisena pääomana siis toimivat yksilöiden suhdeverkot. Pääoma sisältää tällöin vastavuoroisuuden, informaation kulun sekä normit. Colemanin mukaan tiivis sosiaalinen rakenne, siis suhdeverkot luovat luottamusta ja sitoumusta yhteistyöhön. Tällöin toimijat voivat käyttää voimavaroja omien etujensa ajamiseen. Tässä mielessä sosiaalisen ryhmän jäsenet ovat sijoittajia, jotka odottavat tuottoa sosiaaliseen verkoston ylläpitämiseen uhratuilta panoksilta.

Sosiaalisen pääoman määrittää sen funktio. Se ei ole yksittäinen itsenäinen kokonaisuus vaan koostuu monista kokonaisuuksista, joilla on kaksi yhteistä ominaisuutta: ne kaikki liittyvät sosiaaliseen rakenteeseen, ja ne kaikki helpottavat tuohon rakenteeseen kuuluvien toimijoiden – ovatpa he sitten yksittäisiä henkilöitä tai organisaatioita toimintaa. Kuten muutkin pääoman muodot, on sosiaalinen pääoma tuottavaa, se mahdollistaa sellaisten päämäärien saavuttaminen, joiden saavuttaminen ilman sitä ei olisi mahdollista (Coleman 1988, 98).

Vastavuoroisuus

Colemanille sosiaalinen pääoma toimii rationaalisen yksilön resurssina, jossa toimii sosiaaliseen rakenteeseen liittyvä tuottava resurssi. Tämän tehtävänä on helpottaa toimijoiden tarkoituksellista toimintaa. Näitä sosiaaliseen rakenteeseen liittyviä ulottuvuuksia, jotka helpottavat yksilöiden toimintaa ovat jo mainitut vastavuoroisuus, informaation kulku ja

normit. Vastavuoroisuuden veloitteeseen liittyy odotus siitä, että lunastettu vastapalvelus suoritetaan ja luottamus siitä, että odotettu velvoite myös suoritetaan. Tämä vastavuoroisuuden velvoite mahdollistaa palvelusten tekemisen toiselle siten, että toimijalle kertyy varanto odotettavissa olevia vastapalveluksia. (Coleman, 1988, 120.) Koko prosessissa keskeinen tekijä on luottamus. Sen vuoksi on mahdollista palvelusten ja vastapalvelusten tekeminen sekä siihen liittyvän viiveen ylittäminen. Ruuskanen (2002, 10) mukaan sosiaalisen pääoman yksi tehtävä on mahdollistaa palveluksiin ja vastapalveluksiin perustuva luottojärjestelmä. Kun henkilö auttaa muita saa itse apua tulevaisuudessa helpottuu sosiaalinen vuorovaikutus ja puolin ja toisin tehtävät palvelukset.

Informaation kulku

Toinen sosiaalisen pääoman vastavuoroisuuden muotoon liittyvä tekijä on informaation kulku. Tämä sosiaalisiin suhteisiin liittyvä tekijä on tärkeä yksilön toiminnan perusta. Sen hankkiminen vaatii kuitenkin aikaa ja vaivaa. Ylläpidettävät sosiaaliset suhteet tarjoavat edullisen keinon saada tietoa ja viedä sitä eteenpäin. Mitä enemmän henkilöllä on kontakteja ihmisiin, joilla on hänelle keskeistä tietoa, sitä paremmin hän kykenee toteuttamaan suunnitelmiaan (Emt. 10). Sosiaalinen pääoma voi siis toimia informaatiokanavana, jonka avulla on helpompi tehdä päätöksiä. Mitä enemmän sosiaalisia suhteita ja verkostoja on ja mitä tiiviimpiä ne ovat, sitä tehokkaammin tieto leviää ja olennainen tieto on helposti saatavilla.

Normit

Vielä kolmantena sosiaalisen pääoman muotona Coleman esittää normit. Hän mainitsee esimerkkinä koululaitoksissa käytettävät tukevat ja palkitsevat normit, jotka edistävät ihmillisen pääoman muodostamista. Tärkeinä hän pitää myös normeja, joissa joudutaan luopumaan itsekkäistä eduista yhteisen edun hyväksi. Colemanin mukaan normien noudattaminen ja ylläpito edellyttää yhteisön tiiviitä sosiaalisia verkostoja. Jos yhteisön jäsenet tuntevat hyvin toisensa ja pitävät yhteyttä voi se yhteisestä päätöksestä vaikka rangaista normeja rikkovaa jäsentä. Esimerkiksi maineen menetys tai yhteistyöstä kieltäytyminen toimii tällaisessa tapauksessa tehokkaana rankaisukeinona. Laajennetun "perheen" ylläpitämä normisto voi toimia sen jäsenten omien etujen tavoittelun sijaan yhteisöä hyödyttävänä tekona. (Coleman 1988, 102–104.)

Coleman muodostuu työni keskeiseksi teoreetikoksi. Hänen painotustaan sosiaalisesta pääomasta yksilön resurssina voi mielestäni soveltaa lähetylapsia tutkittaessa. Yhteisön sisäiset tiiviit verkostot perusyksikkönä perhe antavat parhaat eväät elämän myöhemmille haasteille. Coleman puhuukin verkostojen ja normien yhteydestä käyttäessään esimerkkejä koulumaailmasta ja lasten kasvatuksesta. Niin lähetylapsia kuin muitakin lapsia koskee ajatus siitä, että hänen elämänsä liikkuu melko pitkälle perheen, koulun ja harrastusten parissa. (ks. kolmio 2.1) Poikkeavaa on ainoastaan se, että ulkomailta palaava nuori joutuu luomaan sosiaaliset suhteensa uudelleen sekä opettelemaan kulttuuriset käytännöt. Verrattuna pitkään paikalla asuneeseen hänellä ei ole sitä etua, että hän tuntisi ihmisiä sekä heidän käyttäytymisiään. Seurakunnan rooli lähetylasten sopeutumisprosessissa voi myös osoittautua yhdeksi tärkeäksi tekijäksi. Colemanin käsityksiä sosiaalisen pääoman muodoista esimerkiksi seurakunnan yhdistävä ja sitova luonne sovellettuna lähetylapsiin käsitelien myöhemmin eri asiayhteyksissä.

5.1.3 Putnamin sosiaalinen pääoma yhteisön resurssina

Robert Putnam teki sosiaalisesta pääomasta 1990-luvulla laajalti sovelletun ja myös tiedeyhteisöjen ulkopuolellakin tunnetun käsitteen. Colemanin tavoin myös Putnamin mukaan sosiaalinen pääoma koostuu verkostoista, sosiaalisista normeista ja luottamuksesta.

Toisten pääomien tavoin sosiaalinen pääoma on tuottavaa mahdollistaen asioita, jotka eivät muuten olisi saavutettavissa... Esimerkiksi maatalousyhteisössä... missä maanviljelijä sai heinät paalattua toisen avustuksella tai missä maataloustyökaluja lainataan puolin ja toisin. Sosiaalinen pääoma mahdollistaa jokaisen maanviljelijän saavan työnsä tehtyä pienemmällä fyysisellä pääomalla työkalujen ja varusteiden muodossa (Putnam 1993, 167).

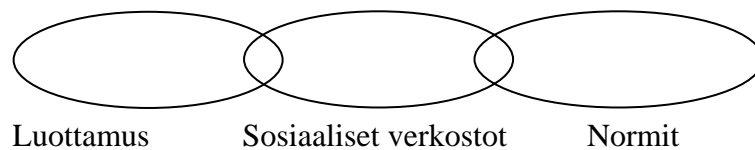
Käsitteen sosiaalinen pääoma Putnam on omaksunut Colemanilta. Hänen käsitteensä tosin eroaa Colemanin käsityksensä sosiaalisesta pääomasta selvästi. Putnamille sosiaalinen pääoma on enemmän kuin vain tiiviin verkoston mahdollistama toimijoiden toistensa tarkkailu. Se on hänelle myös muutakin kuin yksilön kullakin hetkellä käytettävissä oleva verkostojen, lunastamattomien palvelusten, normien ja sosiaalisella kontrollilla ylläpidetyn

luottamuksen muodostama sosiaalinen resurssi. (Ruuskanen 2002, 13). Italiaa koskevassa tutkimuksessaan sosiaalinen pääoma ilmenee paikallisyhteisön tai rajatun maantieteellisen alueen ominaisuutena. Tulokseksi tutkimuksestaan Putnam sai sen, että Pohjois-Italian alueet olivat runsaasti sosiaalista pääomaa sisältäviä civis-yhteisöjä ja etelän vähemmän. Käytännössä tämä ilmeni yhteisön vakiintuneissa käytännöissä: aktiivisessa yhdistystoiminnassa, jotka perustuvat tasavertaisuuteen sekä pitävät yllä sosiaalisia verkostoja. Ihmiset seuraavat tiiviisti paikallisia asioita ja suuntautuvat yleisiin asioihin. He myös uskovat kansanvaltaan ja ovat valmiita tekemään kompromisseja. Tässä vastavuoroisuus sekä kansalaisosallistuminen toimivat sosiaalista luottamusta synnyttävinä tekijöinä. (Putnam 1993, 170–177.)

Sosiaalinen pääoma yhteisön vahvistajana

Putnamin sosiaalisen pääoman tuottamisen tavoitteena toimii yhteisön solidaarisuuden vahvistaminen. Keskeinen ero tässä on Colemanin se, että sosiaalinen pääoma ei rakennu vain kunakin ajanhetkenä vaikuttavista verkostoista ja niihin liittyvistä normeista ja luottamuksesta, vaan se sitoutuu historiallisesti muodostuneisiin vakiintuneisiin käytäntöihin. Yhteistyö ja luottamus ovat siinä keskinäisessä suhteessa toisiinsa niin, että yhteistyö edellyttää luottamusta ja yhteistyö saa aikaan luottamusta. Kaj Ilmosen (2000, 22) mukaan tämä helpottaa toimintojen koordinaatiota ja kommunikaatiota. Nämä vuorostaan voimistavat vastavuoroisuuden normeja ja ne vahvistavat yhteisyyden tunnetta ja identiteettiä. Putnam korostaakin Colemania huomattavasti enemmän sosiaalisen pääoman yhteisöllistä puolta ja on uudemmassa tutkimuksessaan keskittynyt tutkimaan esimerkiksi yhdistystoiminta-aktiivisuuden merkitystä sosiaalisen pääoman ja siten hyvinvoinnin, edistäjänä (Putnam 2000, 20). Tässä Yhdysvaltoja koskevassa tutkimuksessa hän tutki sosiaalisen pääoman vaihteluita pitkällä aikavälillä ja totesi sen heikentyneen 1960-luvulta lähtien. Näihin johtopäätöksiin hän tuli saadessaan selville perinteisten yhdistysten jäsenmäärien laskun. Mielenkiintoinen, mutta samalla hämmentävä todiste sosiaalisesta osallistumattomuudesta oli, että yhä useampi yhdysvaltalainen harrastaa keilaamista, mutta alan yhdistysten jäsenmäärä on laskussa jyrkästi. Ihmiset keilaavat yksin tai ystävien kanssa kokematta tärkeäksi kuulua paikalliseen keilakerhoon. Sosiaalisesta osallistumisesta on tullut epävirallista, ei yhteisten asioiden hoitamista, vaan korkeintaan pienryhmien etujen ajamista (Ruuskanen 2002, 14).

Edellä käsiteltyjen sosiaalisen pääoman käsitteen muodostumiseen keskeisesti vaikuttavien henkilöiden valossa voidaan pyrkiä tiivistämään käsite yksinkertaiseen kuvioon, jota voisi kutsua luottamusketjuksi. Siinä sosiaalisen pääoman muotoutumiseen vaikuttavat tekijät limittyvät toisiinsa ja osaksi päällekkäinkin. Kaunismaan (2002, 125) esimerkin mukaisesti luottamus toisiin toimijoihin vaatii tuekseen keskinäisen solidaarisuuden normeja ja toimivia sosiaalisia verkostoja. Toisaalta luottamus saa aikaan sen, että sosiaaliset verkostot voivat kehittyä ja normit vakiintua. Luottamus, sosiaaliset verkostot ja vastavuoroisuuden normit muodostavat tässä ketjumaisen rakenteen. Tämän vuoksi ne voidaankin yhdistää sosiaalisen pääoman osatekijöiksi. Kuviota voisi myös lukea Putnamin (1991, 171) ajatuksin hyvästä kehästä niin, että lisääntynyt luottamus saa aikaan yhteistyötä ja yhteistyön lisääntyminen vahvistaa luottamusta. (Putnam 1993, 171).

Kuvio 3. Luottamusketju

6. SOVELLUKSIA SOSIAALISESTA PÄÄOMASTA KOLMANNEN KULTTUURIN LAPSEN KENTÄSSÄ

Seuraavassa käsittelen eri sosiaalisen pääoman muotoja sovellettuna tutkimaani lähetyslapsiaiheeseen. Sosiaalisen pääoman käsitettä tarkastelen edellä mainittujen sosiaalisen pää-

oman käsitteen muotoon keskeisesti vaikuttaneiden klassikoiden ajatusten pohjalta. Tehtävän haasteellisuudeksi osoittautuu pohdinta tutkiako lähetykslasten sopeutumista ja siihen liittyvää sosiaalista pääomaa yhteisön vai yksilötason ominaisuutena. Coleman on kirjoittanut enemmän yksilötasolle painottuvaa teoriaa ja on pohtinut nuoria, kasvatusta ja uskontoa. Nämä linkittyvät mielestäni hyvin aiheeseeni. Putnamin tekstejä sosiaalisen pääoman luonteesta yhteisön voimavarana ei voida silti unohtaa, sillä niiden sopivuus uskonnollisten järjestöjen tarkasteluun käy mielestäni hyvin. Samoin myös Bourdieun sosiaalisiin suhteisiin kytkeytyvä sosiaalinen pääoma, joka liittyy yksilön jäsenyyteen samankaltaisten, toisiaan arvostavien ihmisten suhteisiin käy tiiviiden lähetyksjärjestöjen ja uskonnollisten ihmisten tarkasteluun.

Putnamin (2000, 22–23) mukaan sosiaalinen pääoma voi olla luonteeltaan *yhdistävää* (bridging) tai *sitovaa* (bonding). Näistä ensimmäisellä tarkoitetaan erilaisten ryhmittymien - esimerkiksi etnisten - rajojen yli käyvää yhteistyötä, kun taas sitova sosiaalinen pääoma keskittyy lähipiiriin yhteisöllisyyteen ja solidaarisuuden tunteen vahvistamiseen, joka näin ollen voi lisätä eriarvoisuutta ryhmän ulkopuolisiin nähden. Bourdieu (1986) jakaa pääoman taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan. Hänen mukaansa sosiaalisiin suhteisiin kytkeytyvä sosiaalinen pääoma liittyy yksilön jäsenyyteen samankaltaisten, toisiaan arvostavien henkilöiden tai organisaatioiden verkostoissa. Jäsenyys poissulkevissa yhteisöissä erottaa ryhmän jäsenen ulkopuolisista ja samalla sisäpiiriläisyys tuo arvostusta ja luotettavuutta. Luottamuksen kontrollointi on tällaisessa yhteisössä tehokasta, jos se on muusta yhteiskunnasta erillisinä.

Mark Granovetter (1973, 1360–1380) jakaa sosiaaliset verkostot jatkuvasti ylläpidettäviin *vahvoihin siteisiin*, joita luonnehtivat tiivis yhteydenpito, emotionaalinen intensiteetti, molemminpuolinen luottamus ja vastavuoroiset palvelut myös harvemmin ylläpidettyihin *heikkoihin siteisiin*. Nämä heikot siteet ovat tärkeitä sosiaalisten verkostojen rakenteellisen informaation tiedonkulun kannalta. Ne myös yhdistävät pienryhmiä, jolloin niiden rakenteellista ulottuvuutta voidaan kutsua yhdistäväksi sosiaaliseksi pääomaksi. Vahvojen siteiden merkitys liittyy puolestaan toimijoiden väliseen sitoutumiseen ja luottamukseen. Näitä voidaan kutsua sitouttavaksi sosiaaliseksi pääomaksi. Hän ei itse kuitenkaan tätä käsitettä vielä käyttänyt, vaan ensimmäisenä sitä käytti Coleman. Vahvat siteet kuitenkin ilmentävät pääomaa, koska ne ovat samankaltaisten ja toisilleen tutujen ihmisten yhtymiä ”klusterei-

ta”. Sen jäsenet sitoutuvat niihin voimakkaasti, eikä niissä kehity luottamuksen ongelmaa (Ilmonen 2000, 17).

6.1 Sosiaalisen pääoman yhdistävä luonne ja uskonnollinen kulttuurishokki

Ulkomailla asuvat suomalaiset viihtyvät usein keskenään toistensa kanssa. Varsinkin uskonnollisten järjestöjen palveluksessa olleilla on paljon yhteistä. Samat arvot sekä päämäärät yhdistävät heitä vieraassa kulttuurissa. Haastattelemistani nuorista kaikki olivat olleet ulkomailla ollessaan tekemisissä toisten suomalaisten kanssa. Yhdysvaltalainen Van Reken (1996, 83–85) kuvaa omia kokemuksiansa lähetysasemalla asumisesta. Siinä asuminen rajasi hänelle turvallisen elinalueen ja siellä asuneet muut ihmiset olivat hänelle ”tätejä” ja ”setiä”. Se oli hänelle kuin laajennettu perhe. Tämän kaltaisessa yhteisössä eläminen saattaa hänen mukaansa olla rikkaus, mutta samalla siinä vuosia eläneelle aiheutuu shokki palatessa takaisin kotimaahan, missä uskonnolliset arvot eivät olekaan elämän tärkein asia.

Van Rekenin (emt. 85) mukaan ollakseen toimiva, yhteisö tarvitsee syvempiä yhteisiä arvoja ja uskomusjärjestelmiä. Jokainen kulttuuri rakentaa tapansa ja tottumuksensa, jotka perustuvat omaan alkuperäiseen arvojärjestelmään. Putnamin (2000, 22) mukaan uskonnollisissa organisaatioissa esiintyy yhdistävää sosiaalista pääomaa. Lähetystyöntekijöiden yhteisö ei Van Rekenin mielestä eroa juurikaan muista järjestöistä. Ainoa ero on se, että arvot ja uskomukset, jotka ohjaavat tätä yhteisöä, ovat ehkä voimakkaammin määriteltyjä kuin maallisessa yhteisössä. Arvot, jotka ohjaavat tapoja, voivat olla yhtä vahvoja, mutta heikosti määriteltyjä niin että niitä ei huomioida. Kaikki käyttäytyminen arvioidaan sen mukaan miten tunnustuksia, oppeja ja periaatteita noudatetaan. Van Rekenin (1996, 86) mielestä tässä on suurin syy siihen, miksi palaavilla lähetyslapsilla esiintyy uskonnollista kulttuurishokkia. Jokin asia saatetaan tulkita kotimaassa eri tavoin, mikä johtaa erilaiseen käyttäytymiseen tai pukeutumiseen. Kulttuurien erilaisuus näkyy myös maassa, missä hän on asunut. Noudattaakseen vallitsevan kulttuurin arvoja heille saatettiin sanoa mitä sai ja mitä ei saanut pukea.

Putnamin teorian sosiaalisen pääoman yhdistävä ja sitova luonne tulevat esille lähetystyöntekijäyhteisössä esimerkiksi Afrikassa, missä yhteisymmärryksen ja sovun aikaansaami-

seksi päätetään yhteisesti olematta meikkaamatta. Eriäviä mielipiteitä saattaa esiintyä, mutta omista eduista tingitään yhteisen ilmapiirin hyväksi. Meikkaamisella ja uskolla ei suoraan ole mitään yhteistä keskenään, vaikka Raamattu kehottaa elämään säädyllisesti ja toisaalta rauhassa toisten kanssa. Lehtosen (1990, 25) mukaan edellä mainitunlainen moraali- ja normiyhteys on seurausta vuorovaikutuksesta eikä yhteisöstä, joka sekkin on tulos vuorovaikutuksesta.

Vanhempiensa kotimaahan palannut nuori etsii paikkaa ja vertaisryhmiä mihin kuulua. Lähetyslapselle yksi tällainen on seurakunta. Elävään menoon ulkomailla kirkossa totunut nuori saattaa olla hieman yllätynyt siitä hartaudesta, mitä Suomessa jumalanpalveluksissa tai kokouksissa esiintyy. Kaiken kaikkiaan haastatellut nuoret kokivat seurakunnan tärkeäksi paikaksi, jota kautta integroitua Suomeen. Eräs haastateltava kuitenkin mainitsi, kuinka:

"seurakuntalaisten odotukset lähetysaarnajien lapsia kohtaan voivat olla suuria. Heidän voidaan olettaa tekevän hengellistä työtä, kuten laulaa ja todistaa vanhempien esimerkin mukaisesti. Tästä voi seurata vastareaktio, jos nuori kokee, että hän ei ole 'pienoislähetysaarnaja'. Asiaa olisi voinut helpottaa se, että olisi saanut olla yksi muiden joukossa ja näin päässyt seurakuntaan sisälle, jolloin monta mutkaa 'keikkaa' olisi jäänyt tekemättä. Ihmisten valtavat ennakko-odotukset johtivat minut ajoittain äärikäyttäytymiseen."

Nykyään lähettien henkiseen huoltoon kiinnitetään kuitenkin huomiota entistä enemmän. Fida Internationalin 75-vuotisjulkaisun (2002, 17) mukaan lähettien kokonaisvaltaiseen huolenpitoon panostetaan, joka lähettjäseurakuntien keskeisen roolin lisäksi tarjoaa erilaisia henkisen huollon palveluja. Seurakunnat osaavat myös kokonaisvaltaisemmin ottaa huomioon koko lähettiperheen tarpeet, eivätkä kohdistaa heihin liian suuria odotuksia. Hel-luntaiseurakuntien lähettipäivillä kesällä 2003 pohdittiin lähetyslapsen elämää ja päädyttiin siihen tulokseen, että lähetyslapsi ei ole ongelma, vaikka hänen olemassaolonsa aiheuttaa-kin haasteita niin vanhemmille kuin seurakunnille. Seurakunta voi silti helposti odottaa hänen olevan malliesimerkki kristillisen kasvatuksen saaneesta lapsesta, joka on yhtä kiinnostunut lähetystyöstä, kuin heidän vanhempansakin (Ristin Voitto -lehti 10.9.2003). Jutun kirjoittaja myöntää, kuinka lähetysten historiassa oli aika, jolloin lapsi oli välttämätön paha, jota piti hoitaa, mutta kuitenkin niin, että varsinainen työ eli pakanoiden sieluista huolehtiminen ei jäänyt toiseksi. Kirjoittaja myöntää myös, kuinka vielä nykyäänkin seu-

rakunnat eivät aina ymmärrä, miksi lähettiperhe asuu Suomessa pitempään esimerkiksi lasten koulujen vuoksi. Tällainen voi aiheuttaa paineita herkälle nuorelle, joka kokee aiheutonta syyllisyyttä Jumalan työn hidastajana. Myös vanhemmat voivat tehdä virheratkaisuja, jotka johtuvat sosiaalisesta paineesta.

Sosiaalisen pääoma sovellettuna uskonnollisiin organisaatioihin tuo esille mielenkiintoisia asioita. Sen yhdistävä ja sitova luonne näkyy niissä ehkä selkeämmin kuin ei-uskonnollisessa ja ei-aatteellisessa organisaatiossa, joissa niissäkin on selkeästi määrätyt strategiat ja päämäärät. Tiiviissä aatteellisessa ympäristössä kasvanut lähetyslapsi omaksuu sen arvot ja uskomukset ja huomaa pian Suomeen tultuaan asioiden olevan toisin mihin on itse tottunut. Seuraa shokki monella eri tasolla, joista yksi on uskonnollisella. Itsetunto saattaa heilahdella voimakkaasti kun ennen tutut asiat ovatkin toisin, ja hän kysyy itseltään kuka olen ja mistä tulen?

6.2 Sosiaalinen pääoma identiteetikysymyksissä

Anthony Giddens (1991, 2) näkee perustan identiteettityölle ja luottamukselle rakentuvan sosialisointivaiheessa. Tärkeä vaihe persoonallisuuden kehityksessä ovat elämän ensimmäiset vuodet huolimatta siitä, että ihminen rakentaa minuuttaan koko elämän prosessin aikana. Varhaissozialisaatiossa syntynyt luottamus on elinikäisen minuusprojektin onnistumisen kannalta lähes välttämätöntä. Mitä heikommin yksilö on varhaislapsuudessaan oppinut luottamaan, sitä haavoittuvampi hänen aikuisajan identiteettityönsä tulee olemaan. Lapsena syntynyt luottamuksen tunne on eräänlainen suoja myöhemmin elämän tarjoamia uhkakuvia vastaan ja keino käsitellä ahdistusta. Luottamus takaa rutiinit, joiden varassa arkinen toiminta pitkälle etenee ja luo perustan kohdata muutostilanteet, kun rutiinit rikkoutuvat. (Ilmonen & Jokinen 2002, 70.)

Onnistunut sosialisointi antaa kyvyn vastata sellaisiin eksistentiaalisiin kysymyksiin, jotka ovat perustavanlaatuisia inhimillisessä elämässä. Ihminen on tullut jostain ja on menossa johonkin. Näihin kysymyksiin joutuu myös vastaamaan lähetyslapsi, joka kotimaahansa palattuaan joutuu monien uusien kysymysten eteen. Giddensin (1991, 75–76) mukaan identiteetin työstäminen on refleksiivinen projekti, josta yksilö itse vastaa pääasiassa. Sa-

moin ajattelee myös Jorma Niemelä (2002, 78), jonka mukaan yhteiskunnan ja kulttuurin muutos ovat velvoittaneet yksilön löytämään itsensä ihan itse. Yksilön elämä muodostaa radan menneisyydestä ennakoituun tulevaisuuteen, jota hän muokkaa koko ajan esimerkiksi sen mukaan mitä tulevaisuudeltaan odottaa. Hankkeeseen liittyy myös Kimmo Jokisen (2002, 66) mukaan omat elämän suunnitelmat ja henkilökohtaiset aikarytmit. Kaikki nämä edellä mainitut vaatimukset tekevät hänen mukaansa elämästä haavoittuvaisen, koska ihmiseltä edellytetään jatkuvaa valppautta itsensä suhteen, elämänsä pohtimista ja valintojen tekemistä.

Ulkomailta palannut lähetyslapsi kohtaa identiteettikysymykset monelta taholta. Häneltä vaaditaan sosiaalisuutta, aloitteellisuutta ja uteliaisuutta hänelle uusista ilmiöistä ja asioista. Monet asiat ovat hänelle uusia ja vieraita, eikä hän aina tiedä kuinka niihin suhtautua. Suomeen muuttava on *muukalainen*, joka erottuu joukosta, mutta joka haluaa saada kavereita ja on kiinnostunut suomalaisten maailmasta. Ympäristön muuttuminen sinänsä tuo jo paljon haasteita, mutta myös minuutta koskevia kysymyksiä nousee esille. Vieraassa kulttuurissa kasvaneella nuorella voi olla useitakin identiteettejä aina sen mukaan, mitä tilanne vaatii. Hän on kuin kulttuurinen kameleontti, joka vaihtaa väriään ympäristön mukaan. Ulkomailla paikallisten kanssa tekemisissä ollessaan hän mukautuu heidän maailmaansa ymmärtääkseen heitä paremmin. Länsimaalaisten kanssa taas puheenaiheet ja käyttäytymisen voivat olla toisenlaista. Kulttuurien välillä vallitsee eroja ja hän jos kuka huomaa tämän selkeästi.

Hall (1999, 22) puhuu postmodernista subjektista, jolla on monia identiteettejä. Hänellä ei ole kiinteää olemusta tai pysyvää identiteettiä, vaan se muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla häntä puhutellaan ja representoidaan ympäröivässä kulttuurissa. Postmoderni subjekti ottaa itselleen eri identiteettejä eri aikoina eivätkä nämä ryhmity eheän minän ympärille ehjäksi kokonaisuudeksi. Kolmannen kulttuurin lapsi on tässä mielessä esimerkki henkilöstä, jolla on postmoderni identiteetti. Hallin mielestä (emt.23) tämä ei ole kuitenkaan ainutlaatuista, sillä yhtenäisen identiteetin omaaminen kehdestä hautaan on harvinaista. Jos näin on, olemme rakentaneet itsellemme lohduttavan tarinan tai minäkertomuksen itsestämme. Tässä mielessä lähdin siksi haastatteluissani taustoittavista kysymyksistä, joissa vastaaja sai itse arvioida identiteettiin liittyviä kysymyksiä. Kuten mainittu lapsena syntynyt luottamuksen tunne toimii suojana elämän myöhemmissä vaiheissa.

Aivan varhaislapsuudesta haastateltavilla ei muistikuvia ollut, mutta vähän myöhemmistä elämänvaiheista kylläkin. Monet kokivat itsenäistyneensä suhteellisen varhaisessa ikävaiheessa. Syitä tähän olivat koulun asuntolassa asuminen tai Suomeen jääminen vanhempien ollessa ulkomailla. Osa oli käynyt koulua kotoa käsin, eivätkä kokeneet olevansa itsenäisempiä muihin ikätovereihin verrattuna.

Ehyeksi ihmiseksi kasvaakseen jokaisella yksilöllä on omat tarpeensa ja yksi näistä on esimerkiksi tarve kestäviin, vahvoihin ihmissuhteisiin. Tähän liittyy se, että ei jatkuvasti tarvitse toistaa kuka olen ja millainen on tarinani. Erityisen tärkeää on Junkkari & Junkkari (2003, 219) mukaan se että ihminen tuntee kuuluvansa johonkin voidakseen elää täysillä: perheeseen, ihmisryhmään, kulttuuriin ja kansaan. Identiteetin muotoutumisessa toisilta saatu palaute on tärkeässä asemassa ja vuorovaikutustilanteissa muiden ihmisten kanssa heidän näkemyksensä itsestä joko hyväksytään tai hylätään. Turvallisuuden tunnetta luo kuulumisen tunne johonkin paikkaan, tilanteeseen ja yhteisöön. Tunne huolenpidosta, sisäisestä eheydestä ja merkittävydestä edesauttavat myös tunteen vahvistumista.

Niemelä (2002, 76) väittää, että sosiaalisen pääoman määrään ja sisältöön vaikuttaa ratkaisevasti yksilön identiteetti sekä päinvastoin yksilöiden identiteettiin vaikuttaa sosiaalinen pääoma. Tähän vastavuoroisuuden käsitykseen liittyy myös ajatus, että inhimillinen pääoma ei tule käyttöön ja hyödynnetyksi, jos identiteetikysymykset estävät luottamuksen ja vuorovaikutuksen syntyminen. Identiteettiä ei saada enää vanhojen aikojen tapaan vanhemmilta perittyinä, vaan se on muodostettava itse. Niemelän (emt.78) mukaan riittävän huolenpidon saanut ja moninaisissa elämää tukevissa verkostoissa elävä ihminen kykenee rakentamaan identiteettiä arvojen ja näkemysten moninaisuudesta. Lähetyslapsien kohdalla voidaan puhua vanhempien kristillisestä vakaudesta sekä muiden kristittyjen kanssa koetusta yhteydestä. Se edustaa tiettyä yhtenäiskulttuuria, jossa toimii oma normistonsa. Jokinen (2002, 65) puhuu vertaisryhmistä, jotka muodostuvat sitä suuremmiksi, mitä enemmän ihmiset ovat toistensa kanssa tekemisissä. Hänen mukaansa ihmisellä voi olla niitä useampiakin alkaen työyhteisöstä ja harrastus porukoista samanhenkisiin seurakuntalaisiin.

Kovinkaan pitkälle identiteettiä ei voi silti valmiiksi toiselle muokata. Yksilö joutuu tekemään kuitenkin omat moraaliset valintansa. Eheään minuuteen ja identiteettiin kuuluu

Niemelän (2002, 79) mukaan ajatus olla yhtä arvojensa kanssa. Vuoden 1999² väitöskirjassaan hän tutki päihdetyön katkaisemiseen ja hengelliseen heräämiseen liittyviä kytköksiä. Siinä uskonratkaisu merkitsi haastatelluille vahvistunutta itsetuntoa ja toisaalta hyväksytyksi tulemistä. Tärkeä merkitys toipuneiden minäkuvalle oli luottamus, jonka uskonnolliset yhteisöt osoittivat heitä kohtaan. Luottamus tuki terveellisemmän minäkuvan muodostumista ja toisaalta epäonnistuminen luottamukseen vastaamisessa tuki kielteisempää minäkuvaa. (Niemelä 2002, 82–84.)

Aikuistuessaan monilla kolmannen kulttuurin lapsilla on jatkuva muuttovietti, koska he tietävät, että maailmassa on paljon koettavaa ja nähtävää. Identiteetin löytyminen voi matkalaukkulapselle olla hidasta ja vaikeaa, koska hän on saanut kulttuurisia vaikutteita maista missä hän on asunut. Jatkuviin muuttoihin ja liikkeessä olemiseen tottuneet kokevat vaikeaksi asettua paikoilleen pitkäksi aikaa. Paluu Suomeen voidaan hyväksyä todellisena asiana, mutta samalla haaveillaan ulkomaille lähdöstä. Ulkonaisesti kaikki saattaa näyttää olevan hyvin, mutta sisällä nakertaa perusrauhattomuus ja viihtymättömyys. (Junkkari & Junkkari 2003, 220.) Osa näistä kokemuksista ja rauhattomuudesta liittyy normaaliin nuoruuteen ja aikuiseksi kasvamiseen (Turunen 1996, 165). Nuoruuden huolettomuuden kadotessa mielen valtaa huoli tulevaisuudesta. Tietyllä tavalla nuorella on tarve valloittaa ja alistaa koko maailma, mutta toisaalta välillä iskee voimattomuuden ja ahdistuneisuuden tunne. Nämä tuntemukset liittyvät kuitenkin nuoruuteen. Kokemukset yhdessä paikassa viihtymättömyydestä voivat ajaa nuoren ajattelemaan ruohon olevan kauempana vihreämpää ja ainakin ajatusten tasolla hän voi paeta jonnekin silloin kun elämä ahdistaa. Turunen (emt. 134) luonnehtii varhaisaikuista maailmanmatkaajaksi, joka tutustuu maailmaan imien vaikutteita sieltä ja täältä. Haastattelemistani nuorista moni mainitsi kiinnostuksensa lähteä takaisin ulkomaille. Toiset olivat siellä jo olleetkin Suomeen paluun jälkeen ja toiset haaveilivat mahdollisesta työnteosta ulkomailla.

6.3 Sosiaalinen pääoma ja luottamus

Sosiaalisella pääomalla pyritään selittämään esimerkiksi sitä, miksi joissain yhteisöissä syntyy vastavuoroisuuteen perustuvia yhteisösuhteita muita helpommin. Italiaan kohdistu-

---

² Niemelä, Jorma (1999): Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidos-

vien tutkimuksien pohjalta Putnam päätyy Ruuskanen (2000, 94) mukaan korostamaan *horisontaalisten* yhteistyösuhteiden merkitystä luottamuksen syntymisessä. Tasaveroisten osapuolten väliset sosiaaliset suhteet helpottavat informaation kulkua sekä synnyttävät vastavuoroista suhtautumista ja luottamusta. Putnamin mukaan *vertikaaliset* verkostot eivät epätasa-arvoisten toimijoiden epäsymmetristen valtasuhteiden vuoksi tue samassa määrin luottamuksen syntymistä (Putnam 1993, 173). Hänen tutkimuksessaan Pohjois-Italiassa, missä sosiaalinen organisoituminen on perinteisesti perustunut horisontaalisiin sosiaalisiin siteisiin, näyttäisi syntyvän helpommin yhteistoimintaa kuin alueilla, joilla sosiaaliset verkostot perustuvat vertikaalisiin ylhäältä alaspäin suuntautuviin suhteisiin. Todellisessa maailmassa verkostot ovat Putnamin mukaan sekoitus horisontaalista ja vertikaalista. Nimellisesti samantyyppisillä ryhmillä on erilaiset verkostot. Näistä esimerkkinä hän mainitsee uskonnolliset ryhmät, jotka ovat sekoitus hierarkiaa ja yhdenvertaisuutta. (emt. 173.) Myös Kaunismaa on samaa mieltä verratessaan niiden rakentumista kokonaisvaltaisemmin normi- ja arvomaailmaan kuin esimerkiksi ammattiyhdistyksiin. (2002, 137.)

Luottamuksesta voidaan Ruuskasen (2000, 95) mukaan erottaa systeeminen luottamus, joka ilmenee suhteessa abstrakteihin järjestelmiin, ja henkilötason luottamus, joka ilmenee suhteessa autonomisiin yksilöihin. Tutkimukseni kannalta kannattaa keskittyä jälkimmäiseen. Henkilöiden välisinä suhteina ilmenevä luottamus korostuu, kun tehdään yhteistyötä toisten henkilöiden kanssa. Tällöin toimimme luottaen, että asiat toimivat niin kuin on sovittu. Luottamusta henkilön on itse täytynyt kokea, sillä tämän perusluottamuksen tai Giddensin "ontologisen turvallisuuden" puuttuminen aiheuttaa epävarmuutta, ahdistusta ja pelkoa. Sosiaalisen pääoman ja luottamuksen muodostumiselle tärkeinä tekijöinä toimivat sosiaaliset siteet ja niiden muodostamat verkostot. Mark Granovetter (1973, 1362) jakaa ne vahvoihin ja heikkoihin. Vahvoja kuvaa osapuolten välinen tiivis ja emotionaalinen yhteydenpito, missä vallitsee molemminpuolinen luottamus ja vastavuoroiset palvelut. Heikot siteet ovat etäisempiä, mutta sosiaalisen verkostojen informaation välityskyvyn kannalta tärkeitä.

Luottamuksen määrittelyyn liittyy kuitenkin muutamia ongelmia. On helpompaa sanoa mitä se ei ole, kuin mitä se on. Välillä sillä tarkoitetaan luottamuksellisen tiedon perusteella vakiintuneisiin odotuksiin ja toisinaan institutionaalisiin järjestelyihin, jotka auttavat

yksilöä ennakoimaan muiden toimintaa ja siten suunnittelemaan omaa tulevaisuutta. Välillä se viittaa taas yhteisölliseen moraaliin. Luottamuksen paras esimerkki ystävyysuhdekaan ei Ilmosen (2002, 136) mukaan perustu ainoastaan luottamukseen, vaan myös tuttuuteen. Kaverukset tuntevat toisensa ja tuttuus on merkittävä osa luottamusta. Kun luottamus on henkilökohtaista, mutta välillistä, törmätään Colemanin (1990, 180–188) mukaan luottamusketjuun. Johonkin luotetaan jo siksi, että hän kuuluu verkostoon, vaikka häntä ei hyvin tunnettaisikaan. Häneen luotetaan siksi, että hänellä oletetaan olevan samoja ominaisuuksia kuin ryhmällä. On turvallista luottaa toiseen, jos luottamus saa tueksi institutionaalisia, pysyviä yhteiskunnan jäsenten tuntemia toimintatapoja. Tämä koskee vastavuoroisuutta erityisesti silloin, kun ollaan tekemisissä tuntemattomien kanssa.

Suomeen palanneista lähetyslapsista toiset mainitsivat suvulla olleen tärkeä merkitys sopeutumisprosessissa. He mainitsivat myös hyviksi ystävikseen toiset kolmannessa kulttuurissa kasvaneet. Vaikka heitä ei välttämättä kovin hyvin tunnettu, kokemusten yhtäläisyys tai tuttuus yhdisti heitä. Lähetyslapsekset eivät vaikuttaneet olevan kovinkaan kiinnostuneita lähetysjärjestön toiminnasta. Vanhemmat toimivat sen ja kannattavien seurakuntien palveluksessa. Vain harva kommentoi lähetysjärjestöjä tarkemmin. Sosiaalisen pääoman tutkimuksessa on tultu siihen tulokseen, että yleistynyt luottamus ja instituutiota kohtaan tunnetulla luottamuksella on vahva yhteys (Putnam 2000). Lähetyslasterien kohdalla mielestäni asian voisi nähdä niin, että koettu luottamus omassa elämässä sekä luottamus muihin ihmisiin vahvistaa luottamusta omaan lähetysjärjestöön.

Sosiaalista pääomaa ja luottamusta vielä pohdittaessa voidaan käyttää Putnamin sosiaalisten verkostojen jakoa horisontaalisiin ja vertikaalisiin. Kaunismaa (2002, 122) arvioi todellisten verkostojen olevan näiden molempien yhdistelmä ja on sitä mieltä, että uskonnolliset yhdistykset ovat sekoitus molempia sekä samanarvoisuutta. Ne rakentuvat hänen mukaansa kokonaisvaltaisemmin normi- ja arvomaailmaan. Luottamus kohdistetaan siinä ihmisiin, joita pidetään tuttuina ja joihin muuten voidaan samaistua tilannekohtaisesti.

6.4 Sosiaalinen pääoma ja yhteisönäkökulma

Empiirisen tutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna yhteisö esitetään tavallisimmin ainutkertaisena pienryhmänä ja tässä mielessä ennemminkin yksityistapauksena ja marginaalisena kuin yleisenä ja keskeisenä ilmiönä. Lehtosen (1990, 12) mukaan on myös olemassa yhteiskuntapoliittinen näkökulma yhteisöihin, jolloin niistä puhutaan uusyhteisöllisyytenä ja eräänä hyvinvointivaltion mahdollisena kehityssuuntana. Yhteisöllisyydestä voidaan puhua myös teoriahistoriallisesta näkökulmasta, jolloin pohditaan sen käsitteellistä ja teoriahistoriallista ilmiötä. Tarkastelen tässä yhteisöjä modernissa yhteiskunnassa, jossa ihmisten toiminta ei jäseny enää halujen ja toiveiden mukaan, vaan elämää ohjaavat ja rajoittavat yhteiskuntarakenteelliset tekijät, jotka ohjaavat heidän toimintaansa tiedostamatta. Yhteisön resurssina Bourdieu (1986) näkee sosiaalisen pääoman käsitteen itsenäiseksi lähinnä eliittejä hyödyttävänä. Aktiivinen yhdistystoiminta, jota edellä käsittelin seurakunnan muodossa, on Putnamin mukaan sosiaalisen toiminnan alue, jossa sosiaalista pääomaa kertyy yhteisölle. Tätä hän pyrki osoittamaan vertaillen Pohjois- ja Etelä-Italiaa.

6.4.1 Sosiaalinen pääoma ja yhdistysaktiivisuus

Anne Birgitta Yeung on tutkinut uskonnon, vapaaehtoisuuden ja sosiaalisen pääoman välistä kytköstä Suomessa. Gill (1999)³ Yeungin (2003) mukaan tullut tutkimuksessaan tulokseen, että vapaaehtoistyössä mukana olevat tai vapaaehtoisjärjestöissä jäseninä olevat käyvät muita todennäköisemmin viikoittain kirkossa. Hän onkin ehdottanut kirkossakäynnin olevan yhteydessä vapaaehtoistoiminnassa mukana olemiseen. Yeungin mukaan tämä on kiinnostava aihe tutkittaessa Suomalaista yhteiskuntaa, missä 85 prosenttia väestöstä kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta ainoastaan 8 prosenttia käy kirkossa kuukausittain. Yhdistysten luvatuksi maaksi kuvatussa Suomessa löytyy yksi yhdistys viittäkymmentä henkeä kohti ja tyypillinen suomalainen on kolmen säätiön tai yhdistyksen jäsen. Uudet tutkimukset (Yeung 2001, 2002⁴) osoittavat Yeungin (2003, 10) mukaan uskonnollisuuden näyttelevän silmiinpistävän vahvaa roolia suomalaisten vapaaehtoisten motiivoinnissa. Uusimmassa tutkimuksessa hän tutkii uskonnollisuuden seurauksia ja sen vaiku-

---

³ Gill, R (1999): Churchgoing and Christian Ethics. Cambridge: Cambridge University Press.

⁴ Yeung, A.B. (2001): Manifold motives for volunteerism. A study on the motives of the people inspired to volunteer by a Salvation Army advertisement. Journal fur Pshychologie 9 (3). 37–47.

Yeung, A.B. (2002): Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa - ihanteita vai todellisuutta? Helsinki. YTY.

tuksia vapaaehtoisuuteen. Tarkemmin sanottuna kuinka vapaaehtoisesti kirkossa, kirkossa ja muualla, ei-kirkossa ja ei lainkaan vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat eroavat toisistaan. Tulokset osoittivat suomalaisten osoittavan huolestumista ja olevan halukkaita auttamaan lähipiiriään ja ryhmiä, jotka ovat suurimman avun tarpeessa: oma perhe, vanhukset, lapset ja nuoret, sairaat sekä vammaiset. Kuitenkin kaikki edellä mainitut neljä vapaaehtoisryhmää osoittivat vähiten huolta ja valmiutta auttaa maahanmuuttajia ja, -hiukan yllättäen, -paikallisia ihmisiä. Kirkon vapaaehtoiset olivat kuitenkin valmiimpia auttamaan maahanmuuttajia kuin ei-vapaaehtoiset olivat valmiita auttamaan paikallisia ihmisiä. He viettivät huomattavasti enemmän aikaa paikallisten seurakuntalaisten kanssa ja olivat myös sosiaalisesti aktiivisempia kuin muut. Nämä sosiaaliset piirit saattavat Yeungin (2003) mukaan rakentaa yhdistävää sosiaalista pääomaa. Samalla kirkon vapaaehtoiset ovat kuitenkin kaikista rajoittuneimpia pieneen seurakuntalaisten sosiaaliseen piiriin. Siis kirkon vapaaehtoisilla esiintyy epäitsekästä sosiaalista pääomaa, mikä ilmenee epäitsekäänä asenteena ja innokkuutena auttaa, mutta myös erottavaa pääomaa, mikä näkyy keskinäisessä ajanvietossa.

Yeungin (2003) tutkimus osoittaa kirkon jäsenyyden kasvattavan vapaaehtoisuutta erityisesti Jehovan todistajien ja Helluntaiherätyksen jäsenten parissa. He ottavat harvoin osaa ei-kirkolliseen vapaaehtoistoimintaan, mutta ovat aktiivisia seurakunnan toiminnassa. Luterilainen kirkko suureen jäsenmäärään verrattuna toimii passiivisesti, eikä näytä myötävaikuttavan sosiaalisen pääoman kasvuun yhdistämällä eikä sitomalla kuten Helluntaiherätys tai Jehovan todistajat. Pienempi uskonnollinen yhdyskunta, jota Helluntaiherätys edustaa, sosialisoivat Yeungin mukaan eri tavalla jäseniään ja tukevat tiiviimpiä sosiaalisia siteitä kuin suurempi luterilainen seurakunta. Se voi tarjota pohjan jaetulle kansalliselle identiteetille, mutta ei kovin menestyvää pohjaa yhteisöllisyydelle, joka voisi ilmetä vapaaehtoistyönä.

6.4.2 Seurakunta sosiaalisen kiinnittymisen paikkana

Mielestäni sosiaalisen pääoman uskonnollista ulottuvuutta voidaan tarkastella lähetyslapsen etsiessä paikkaa kotimaastaan koulun, harrastusten ja seurakuntaelämän kautta. Seurakunnasta nuori löytää muita samalla tavalla ajattelevia ja saman arvomaailman omaavia

nuoria. Monet haastattelemistani kokivatkin seurakunnan olevan yksi tärkeä kohde, jonka kautta integroitua kotimaahan. Sieltä löytyi kaveripiiri ja se tarjosi foorumin kokoontua yhteen ja pitää hauskaa. Niitäkin oli, jotka eivät pitäneet aktiivista yhteyttä seurakuntaan tai käyneet sen tilaisuuksissa säännöllisesti. Analyysiosassa käyn tarkemmin läpi heidän suhtautumistaan seurakuntaan.

Suomen Helluntaiherätyksen lähetysjärjestö Fida Internationalin palveluksessa oli haastattelemistani ollut kymmenen neljästätoista, eli suuri enemmistö. Tämä on huomioitava tekijä analyysiä tehdessä, vaikka muiden haastateltujen lähetysjärjestöjen palveluksessa olleiden nuorten kokemukset eivät heidän kokemuksista eronneetkaan. Yhdistyspohjalta toimiva Helluntaiherätys ry on käymässä parhaillaan prosessia uskonnolliseksi yhdyskunnaksi rekisteröitymiseksi. Tällöin se nousisi Suomen kolmanneksi suurimmaksi kirkkokunnaksi Ortodoksisen kirkon kanssa hieman pienemmällä jäsenmäärällä, mikä on noin 45 000 (Seurakuntaopas 2003).

Se mikä mielestäni on kiinnostavaa Helluntaiherätyksessä, on sen yhdistystoiminta sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tähän liittyy keskeisenä osana sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen kanssakäyminen. Pekka Kaunismaa (2002, 133) pitää järjestötoimintaa sosiaalisten verkostojen sisältämän pääoman keskeisenä ilmentäjänä. Hänen mielestään yhdistykset ovat poliittisia voimia, jotka ovat vaikuttamassa poliittisessa ja hallinnollisissa rakenteissa. Suomen suurin lähetysjärjestö Fida on tässä mielessä varsin suuri yhteiskunnallinen vaikuttaja, mutta yhdistyksillä on myös yhteisöllisyyttä muodostavia ja ylläpitäviä tekijöitä. Näitä ovat työni kannalta nimenomaan mielenkiintoiset sosiaalisten verkostojen, siteiden ja keskinäisen solidaarisuuden organisoivat muodot. Edellä jo todettiin, kuinka kirkon jäsenyys kasvattaa vapaaehtoisuutta Jehovan todistajien ja Helluntaiherätyksen jäsenten kesellä. Kaunismaan (emt. 130) mukaan kanssakäyminen yhdistyksissä perustuu henkilökohtaisiin suhteisiin, mikä lisäksi auttaa yksilöä myös sosiaalisen identiteetin kehittämisessä.

Bourdieuin ja Colemanin näkökulmasta sosiaalinen pääoman jakaantuu paikallisella tasolla niin, että se on jotain, mitä toisilla on enemmän ja toisilla vähemmän. Se jakaantuu yhteiskunnassa epätasaisesti. Bourdieu on korostanut kenttien merkitystä, jossa sosiaalinen pääoma kasaantuu usealla sosiaalisen vuorovaikutuksen kentälle. Nämä kentät voivat olla myös keskenään ristiriitaisessa suhteessa. Paikallisissa olosuhteissa tärkeän sosiaalisen

pääoman kentän muodostavat epämuodolliset verkostot. Näistä esimerkkinä ovat perhe-, naapuruus- ja tuttavuussuhteet. Edellä tätä on jo käsitelty perheen ja identiteetin näkökulmasta, joten seuraavaksi otan esille yhteisöllisyyden. Tätä käsitellään kuitenkin vielä tarkemmin analyysiosiossa.

7.4.3 Asuinyhteisön kollektiivinen toiminta

Asuinyhteisössä tai yhdyskunnassa yhteisyys voi Heikki Lehtosen (1990, 225) mukaan vaihdella huomattavasti. Asuntojen lähellä toisiaan sijaitsemiseen liittyy sosiaalista vuorovaikutusta, johon liittyy naapurin tervehtiminen ja mahdollisesti heidän tunteminen. Toisaalta alueellinen yhteisyys voi saada aikaan yhteistoimintaa. Tällainen voi olla lehtien haravoimistalkoot, johon liittyy tiettyjä velvoitteita tulla mukaan ja hoitaa oma osuus. Talkoot ovat kuitenkin verrattain harvoin tapahtuvia yhteistoiminta muotoja ja ne eivät ole kovin selvä merkki yhteisöllisestä organisoitumisesta. Ne kuitenkin kertovat vuorovaikutusjärjestelmien olemassaolosta.

Yksilön oikeuksien perustalta nouseva kollektiivinen toiminta kuten lähiön asukkaiden yhteistoiminta jonkin puutteen korjaamiseksi on myös yhteistoiminnan muoto. Tässä mielessä kollektiivinen toiminta tuottaa symbolista yhteisöllisyyttä. Lähetyskentällä suomalaiset toimivat vieraassa kulttuurissa usein varsin kollektiivisesti. He muuttavat mielellään lähelle toisiaan ja jakavat toisilleen arkipäivän tietoa. Ehkä juuri selviytymisen eetos saa ihmiset luopumaan omien etujen tavoittelusta tai sitten toisen auttamisen taustalla on toive vastapalveluksesta. Toisten suomalaisten läheisyys kuitenkin tuo turvallisuuden tunnetta ja tiedon siitä, että apu on tarvittaessa lähellä. Parhaimmillaan suomalaiset keskukset ovat Junkkarien (2003, 76) mukaan turvasatama, jossa voi levätä. Nykyään ulkomailla asuvat lähetystyöntekijät eivät kuitenkaan enää usein asu erityisissä suljetuissa yhteisöissä ”lähetysasemissa” kuten aikaisemmin, vaan osana muuta yhteiskuntaa. Monelle lapselle eläminen ystävällisessä yhteisössä voi olla onnellinen osa elämää. Turvallisuutta luo selkeä struktuuri ja se jättää lapsen lämpimiä muistoja. (emt. 118, 124.) Yleistetyn vastavuoroisen vaihdon normeja noudattava yhteisö kykenee Kaunismaan (2002, 125) mukaan estämään itsekästä käyttäytymistä ja ratkaisemaan ongelmia yhteisellä toiminnalla. Se antaa

myös hyvät edellytykset luottamuksen muodostumiselle, kommunikaation häiriöttömälle kululle ja sosiaalisten verkostojen toimivuudelle.

Edellä on pohdittu teoriaa näkökulmasta, jotka sivuavat lähetyslapsen elämään ja hänen Suomeen paluuseen liittyviä kysymyksiä. Tutkimusongelmaa muotoiltiin valikoidusti tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Näiden aikaisempien tutkimusten sekä teoreettisen viitekehysten kautta pyrittiin luomaan maailma, jossa lähetyslapsi elää. Näitä muodostivat sosiaalisen pääoman eri muodoista ja identiteetistä luottamukseen ja yhteisönäkökulmaan. Teoriaosuuden ja tutkimusmenetelmä kerronnan jälkeen liitän ne seuraavaksi haastatteluaineistooni eli suoritan analyysiä.

7. TUTKIMUSMENETELMÄT

7.1 Aineiston keruu ja ennakko-oletukset

Lähetyslapsia koskeva tutkimusaineistoni käsittää siis neljätoista teemahaastattelua, joista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia. Haastateltavat olivat iältään 19–26-vuotiaita ja he asuivat eri puolella Suomea. Heistä kymmenen vanhemmat olivat olleet lähetysjärjestö Fidan, kolme Suomen lähetysseuran ja yksi Kansanlähetyksen palveluksessa. Haastateltavat ja heidän vanhempansa olivat suomalaisia ja Suomen kansalaisia. Viisi heistä oli syntynyt

ulkomailla. Ulkomailla vietettyjen vuosien määrä vaihteli neljästä kahdeksaentoista ja he edustivat maanosittain Aasiassa, Afrikassa, Etelä-Amerikassa ja Euroopassa olleiden lähetyöntekijöiden lapsia. Vanhempien ammattina oli lähetyöntekijä, mikä sisälsi erilaisia tehtäviä vaihdellen perinteisestä evankelioimisesta ja kirkkojen rakentamisesta raamatunkäännöstyöhön sekä sairaalassa työskentelemiseen. Tehtävät siis vaihtelivat, mutta yhteistä kaikille oli työn kutsumuksen luonne. Lasten vanhemmat olivat kokeneet saaneensa Jumalalta kutsun lähteä tekemään lähetystyötä ja toteuttamaan Raamatun mukaista käskyä mennä saarnaamaan evankeliumia kaikille ihmisille. Alla tutkimusaineistoni tiivistettynä, joka kertoo tiivistetysti sen, minkälaisista tutkittavista on kysymys.

Haastateltavien ikä 16–26v. Keskiarvo: 21,86 vuotta	Fida:n palveluksessa 10 SLS:n palveluksessa 3	Tuli Suomeen 9-18- vuotiaana
Ulkomaille lähtö 0-14 Keskiarvo: 3.23 vuotiaana	Kansanlähetyksen 1	Keskiarvo: 15.36 vuotta
Ulkomailla vietetyt vuodet 3-18 keskiarvo:10,07 vuotta	Maanosittain: Itä-Afrikka 5, Aasia 4, Eurooppa 2, Lähi-itä 2, E-Amerikka 1	Suomessa ollut 3kk-14v Keskiarvo: 6.66 vuotta

Kuvio 4. Haastatteluaineisto tiivistettynä

Työni alkuperäisenä tavoitteena oli verrata kahden lähetysjärjestön; Fidan ja Suomen Lähetysseuran lapsia sekä verrata heidän paluuseen liittyviä kokemuksia. Tämä osoittautui kuitenkin vaikeaksi, sillä kokemukset eivät olleet niinkään kiinni siitä minkä järjestön palveluksessa oli oltu, vaan siitä millaisessa kulttuurissa oli asuttu ja miten pitkään. Ennakkohypoteesina toiminut ajatus Suomen lähetysseuran paremmasta panostuksesta lähetyksien paluun jälkeiseen sopeuttamistyöhön ei myöskään toiminut odotetulla tavalla. Paluuseen liittyvät asiat koettiin jokaisen kohdalla yksilöllisesti, eikä suorien johtopäätösten teko ollut mahdollista. Lapsi tai nuori koki ensisijaisesti olevansa perheen jäsen ja siten vasta jonkin järjestön palveluksessa oleva, mikä myös vaikeutti sitä, että kommenttia kannattajajärjestöstä ei ollut helppo saada.

7.2 Aineisto ja menetelmät

Teemahaastattelun tiedonkeruumenetelmässä ei Siekkisen (2001, 49) mukaan haastateltavia tulisi valita satunnaisotannan mukaan, vaan perusteltavien tutkimusongelmaan liittyvien syiden nojalla. Tutkimukseni ongelmanasettelun kannalta tärkeäksi ja rajaavaksi tekijäksi osoittautui nimenomaan lähetyslasten valinta haastateltaviksi, eikä vain lasten, jotka ovat muuten asuneet ulkomailla. Haastateltavien löytäminen noudatti niin sanottua lumipalloilmiötä, missä informanttien saaminen noudatti kaavaa, jossa muutamat henkilökohtaiset kontaktit edesauttoivat uusien löytymistä. Haastateltavat tunsivat toisia lähettilapsia ja suosittelivat heidän haastattelemistaan. Tämä jatkui edelleen niin, että haastateltavien lukumäärä saavutti kylläntymispisteen, missä haastateltavien tarinat alkoivat ikään kuin toistaa toisiaan ja uutta oleellista tietoa ei enää ilmennyt. Tärkeänä Kortteinen (1982, 300) pitää syvähaastattelujen tekemistä tutkimuksissa, joissa kohteena on kulttuurin murros eli uudelleensosiaalistumisprosessi. Hän on tutkinut maalta kaupunkeihin muutttoa sekä lähiöiden asukkaiden elämää. Haastatteleva etnografi on Matti Kamppisen (1995, 40) mukaan kiinnostunut siitä, miltä todellisuus näyttää tutkimuskohteen näkökulmasta. Tyypillistä on, että tutkimusteema tarkentuu tutkimuksen aikana samoin kuin sen kohde (emt. 14.)

Haastatteluihini valikoituivat ne, jotka olivat olleet Suomessa muutamasta kuukaudesta kymmeneen vuoteen. Tämä antoi laajan kuvan heidän suhtautumisestaan ja sopeutumisestaan Suomeen, kun joukossa oli vasta tulleita ja pidempään maassa asuneita. Haastattelut suoritin kesän ja syksyn 2003 aikana. Paikkoina olivat Jyväskylän yliopisto, yliopiston- ja kaupunginkirjastot, helluntaiseurakunnan tilat sekä helluntaiherätyksen lähetyslasten leiri Tampereella, jossa suoritin viisi haastattelua. Haastattelut kestivät keskimäärin 45 minuutista vähän yli tuntiin. Ne nauhoitettiin ja litteroitiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen, jotta tapahtuma olisi ollut vielä mahdollisimman tuoreessa muistissa ja niiden purku onnistuisi hyvin. Yhden haastattelun purkuun meni yksi opiskelupäivä ja tekstiä muodostui noin sata sivua rivivälillä 1 1/2. Litteroinnin tarkkuudessa pääasia oli, että kysymykset ja vastaukset tulivat kirjoitetuksi. Murteita ei korjattu kirjakielelle, eikä taukoja merkitty.

Haastattelutilanteita edelsi pyyntö saada haastatella haastateltavia, sekä pieni selostus siitä mitä olin tekemässä. Muutamassa tapauksessa lähetin kysymykset etukäteen mietittäväksi, mutta en usko vastauksilla olleen eroa heihin, joille en kysymyksiä lähettänyt. Alun lyhyempien haastattelujen jälkeen haastattelutekniikka parani ja haastattelut pitenevät. Lähetyslusten leirillä suoritin myös yhden ryhmähaastattelun, mutta se osoittautui vähän informaatiota sisältäväksi. Nauhoitin myös leirillä pidettyjä opetustuokioita, mistä ei myöskään ollut suoranaista apua. Ne toimivat lähinnä motivaation lisääjinä sekä opettivat haastatteluiden tekoa sekä nauhurin käyttöä. Kaikki pyydytyt suostuivat mielellään haastateltaviksi ja kertoivat mielestäni hyvin avoimesti omaan elämäänsä liittyviä asioita. Kerroin heille, että haastateltujen nimet eivät tule työssä missään vaiheessa esille. Haastattelunauhurin käyttö ei tuntunut heitä häiritsevän, ei myöskään silloin, kun kesken haastattelun piti kääntää ääninauhaa.

Aineisto jakaantui teemoihin, jotka etenivät haastateltavan elämänvaiheiden mukaisesti ulkomaille lähdöstä siellä asumiseen ja sieltä paluuseen. Pääpaino kysymyksissä oli paluuseen liittyvissä asioissa, mutta koin tärkeäksi kysyä taustoittavia kysymyksiä kuten ulkomailta viihtymistä ja paikallisen kielen omaksumista, joiden oletin vaikuttavan ulkomailta viihtymiseen ja paluun helppouteen. Pieneksi ongelmaksi osoittautui viiden lähetyslapsen ulkomailta syntyminen, koska tällöin en voinut kysyä ulkomaille menemiseen liittyviä kysymyksiä. Ratkaisin tämän niin, että kysyin heiltä, miltä lähtö tuntui kotimaanjakson jälkeen. Jouduin tähän turvautumaan myös tilanteissa, jossa lapsi ulkomaille lähteissään oli vielä niin nuori, että siitä ajasta ei hänellä ole juurikaan muistikuvia. Hieman vaikeaa käsitettä kuten sosiaalista pääomaa ei voinut sellaisenaan käyttää, vaan oli puhuttava sen ilmenemismuodoista kuten luottamuksesta, velvollisuuksista ja informaation kullusta. En myöskään pitänyt kiinni orjallisesti kysymysten etenemisjärjestyksestä, vaan pyrin pitämään haastattelutilanteen mahdollisimman rentona, jossa haastateltavan oli helppo vastata esitettyihin kysymyksiin. Kysymysten järjestys saattoi vaihdella, mutta pyrin siihen että kysyin työni kannalta olennaisimmat kysymykset. Haastattelulomakkeen teossa auttoi muutama pro gradu työ, joista toinen käsitteli ekspatriaattien Suomeen paluuta ja toinen kolmannen kulttuurin lasten sopeutumista.

Pääasiallisena tiedonkeruumenetelmänä toimi teemahaastattelu, johon olin etukäteen miettinyt kysymykset, joita tulini esittämään. Ne etenivät järjestyksessä alkaen ulkomaille

lähdestä, siellä asumisesta, viihtymiseen ja koulunkäyntiin. (kyselylomake liite 2.) Kysymysten määrä oli varsin suuri, mutta mielestäni tarpeellinen, koska näin pystyin varmistamaan että kysyn kysymyksiä, jotka liittyvät kolmannen kulttuurin lapsen elämään ja paluuseen liittyviin kysymyksiin. Taustoittavat kysymykset toimivat avauskysymyksinä, joiden aikana tutustuin haastateltavaan sekä loin rennontuntuista ilmapiiriä. Haastattelijan samanlaiset kokemukset kuin haastateltavilla auttoivat kysymysten laadinnassa sekä loivat ilmapiirin, jossa haastateltavat saattoivat kertoa arkaluontoisiakin asioita.

8. ANALYYSI

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on Jari Eskolan (2001, 138) mukaan luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aineistosta. Analyysillä pyritään saamaan aineisto tiivistettyä kadottamatta tärkeää tietoa. Hajanaisesta aineistosta pyritään saamaan tieto selkeään ja luettavaan muotoon. Tätä ohjetta noudattaen halusin saada muodostettua aineistoni keskeisimmät kysymykset tiivistettyä noin kymmeneen teemaan, jolloin myös kokonaisuus olisi selkeämmin hahmotettavissa. Poimin aineistosta siis tärkeimmät kohdat. Eskolan (2001, 147) mukaan aineistossa voidaan painottaa sen mielenkiintoisimpia kohtia tai pyrkiä sen tasapuoliseen kuvaukseen. Hänen mukaansa laadul-

lisessa tutkimuksessa on yleensä kyse ensin mainitusta. Mielestäni näin toimin työni kohdalla.

Perinteisesti aineiston analyysi on ollut myös hypoteesien testaamista (Emt. 136.) Tutkijalla on ollut jokin mielenkiintoinen tutkimuskysymys, johon hän on hakenut aineistosta vastausta. Aineiston tehtävänä voi myös olla hypoteesien keksiminen, eli annetaan aineiston puhua ja sen pohjalta kehitellään oletuksia ja teorioita. Tällöin aineiston avulla tutkija voi löytää uusia näkökulmia, eikä vain todenna ennakoarvailujaan. Tutkijan suhde teoriaan voi myös vaihdella. Se voi olla aineistolähtöistä, teoriasidonnaista tai teorialähtöistä. Tutkimukseni noudattaa teoriasidonnaista analyysiä, jossa analyysillä on teoreettisia kytkeitä, mutta se ei suoraan nouse teoriasta tai pohjautu teoriaan. Pyrin kuitenkin siihen, että teoriaosuus ei olisi sekalainen kokoelma aiheeseen liittyviä teorioita, vaan ne liittyisivät kiinteästi tutkittavaan aiheeseen ja niitä voisi hyödyntää empirialuvussa. Tutkittaessa lähetyslasten paluuseen liittyviä kysymyksiä nousee siitä useita eri teemoja esille, eikä siihen voi soveltaa ainoastaan yhtä teoriaa. Haasteena onkin rajata pois ylimääräinen ja keskittyä vain olennaisimpiin ja itseä kiinnostaviin aiheisiin.

Aineiston analyysin tehtävänä on tiivistää aineisto (Eskola 2001, 146). Tiivistää, järjestää ja jäsentää se tavalla, että mitään tärkeää ei jää pois, vaan että sen tietoarvo kasvaa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi voidaan käyttää teemoittelua tai tyypittelyä. Teemoittelussa haastatteluaineisto ryhmitellään teemoittain ja nostetaan tutkimusongelmaa valaisevista teemoista esiin mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi. Tyypittelyssä taas esiin nostetaan tyyppisiä, jotka kuvaavat vastauksia parhaiten. Haastatteluaineistoni oli jo valmiiksi teemoiteltu, kun kysyin kaikilta haastateltavilta samoja teemahaastattelurunkoon liittyviä kysymyksiä. Käytin siis teemoittelua, jossa liikkeelle lähdettiin taustakysymyksistä sekä siitä, että haastateltaville muodostuisi luottamus haastattelijaan. Kysymykset liikkuivat aluksi yleisellä tasolla ja niiden avulla oli helppo saada yleiskuva haastateltavan elämäntilanteista. Tämän jälkeen siirryttiin pohtimista edellyttämiin ja sosiaaliseen pääoman liittyviin kysymyksiin. Analyysivaiheeseen niistä nostettiin mielenkiintoisimmat ja tutkimusasetelman kannalta oleelliset. Eskola (2001, 147) suosittelee liikkeelle lähtöä mielenkiintoisimmista kohdista ja tutkija päättää sen jälkeen, kuinka mielenkiintoinen tiedonlähde oli kussakin teemassa. Jos analyysissä päättää edetä haastateltava kerrallaan, voidaan aineistosta rakentaa eräänlaisia tapauskuvauksia. Toinen vaihtoehto on valita teema

tai teeman osa-alue ja lähteä sen pohjalta tekemään analyysiä, jolloin saadaan esimerkiksi erilaisia suhtautumistapoja tai kokemuksia eri henkilöiden kohdalla. Toimin jälkimmäisen vaihtoehdon mukaisesti.

8.1 Taustatiedot

Haastateltavieni valintakriteereiksi osoittautui se, että heidän vanhempansa olivat olleet jonkin lähetysjärjestön palveluksessa ulkomailla ja olleet myös itse mukana vähintään muutaman vuoden. He täyttivätkin nämä kriteerit mainiosti, sillä valtaosa heistä oli asunut ulkomailla lähemmäs kymmenen vuotta. Toinen tärkeä seikka oli valita haastateltavat niin, että he olisivat asuneet mahdollisimman monissa eri maissa. Otos olikin siinä mielessä kattava, että lähes kaikki maanosat olivat edustettuina. Afrikan maista, missä graduntekijä on asunut, oli Keniassa, Tansaniassa, Ugandassa, Etiopiassa ja Eritreassa asuneita. Aasian maista oli Intiassa, Indonesiassa ja Thaimaassa asuneita. Euroopasta oli Itävallassa ja Albaniassa asuneita. Etelä-Amerikasta oli Uruguayissa sekä Lähi-idässä Israelissa asuneita. Jotkut lähetyslapsista olivat asuneet useimmissa maissa, mutta useimmat vain yhdessä. Esimerkiksi diplomaattien lapsiin verrattuna lähetyslapset asuvat usein yhdessä maassa ja pitkiä aikoja. Haastateltavien ikä vaihteli 16 ja 26 ikävuoden välillä ja he olivat asuneet Suomessa muutamasta kuukaudesta 14 vuoteen. Joukossa oli siis juuri palanneita ja pitempään maassa olleita.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä, joka tarkoittaa sitä, että teoria rakennetaan empiirisestä aineistosta käsin. Tämä tarkoittaa tapaa, jossa lähdetään liikkeelle puhtaalta pöydältä. Käytännössä tämä on Eskola & Suorannan (1998, 19) mukaan vaikeaa, koska laadullinen aineisto ei lopu koskaan. Narratiivisessa analyysissä selkoa todellisuudesta tehdään saattamalla aineisto tarinan muotoon. Tarinasta muodostetaan teemoja, jotka yhdessä muodostavat ehjän kokonaisuuden, tarinan. Tarkoituksena työssäni oli tutkia niitä kokemuksia, joita ulkomailta palaava lähetyslapsi kohtaa. Heillä voi olla samanlaisia kokemuksia samoja elämäkokemuksia käyneiden kanssa. Näitä ovat toiset lähetyslapset, jotka ovat viettäneet ulkomailla eripituisia aikoja erilaisissa kulttuureissa. Aineistosta voi siis muodostaa kertomuksen yhdistämällä eri teemat jouhevaksi kokonaisuudeksi alkaen nuoren ulkomaille muutosta päättyen kotimaahan paluu-

seen. Aineistoa etnografisesti tulkittaessa siinä nähdään tutkimusote tavaksi lähestyä yksilöiden elämän sosiaalista rakentumista. Tutkimuskohteet nähdään aktiivisina osallistujina ja todellisuutta luovina puheen, vuorovaikutuksen ja kertomuksen kautta. Tällöin haastateltavat kertovat elämästään suhteuttamalla kertomustaan sosiaalisen ympäristönsä tulkintakehyksiin. Itsestään ja omasta tilanteestaan puhuessaan he soveltavat kertomustaan laajempaan kontekstiin.

Selkeää analyysimenetelmää miettiessä mieleen nousi erilaisia mahdollisia tapoja käsitellä aineistoa. Omat teoreettiset ideat, joita olivat sosiaalinen pääoma, muukalaisuus, identiteetti sekä yhteisö ohjasivat tapaa, millä aineistoa analysoidaan. Aineistolähtöistä se on siinä mielessä, että oletan siitä nousevan joitakin teemoja, joihin en ole valmiiksi miettinyt sopivaa teoriaa kysymyksiä laadittaessa. Yhtenä laadullisen aineiston analyysimenetelmänä toimiikin teemoittelu, jossa tekstimassasta pyritään löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Tämä helpottaa niiden hahmottelua jo haastattelurungon teko- vaiheessa. Teemoittain järjestetyt vastauksista irrotetut sitaatit voivat olla mielenkiintoisia, mutta eivät kuitenkaan vielä osoita kovin pitkälle meneviä analyysejä ja johtopäätöksiä. (Eskola 2001, 174.)

Uskonnollisissa tehtävissä toimivien vanhempien lasten käsitykset maailmasta ovat varsin yhdensuuntaiset. Arvomaailma on muita selkeämmin esillä monissa kysymyksissä ja tämän mielessä pitäminen helpotti työn tekemistä haastatteluita tehdessä ja niitä analysoidessa. Tiettyä olennaista asiaa kysyin usealla eri tavalla, jotta saisin hyviä ja laajoja vastauksia. Näin toimin esimerkiksi sosiaalisen pääoman kohdalla, jossa haastateltava ei välttämättä tunne käsitettä, mutta tuntee siihen liittyviä asioita kuten velvoitteen, odotuksen ja arvostuksen.

8.2 Suomesta lähtö ja ulkomailla oleminen

Ulkomailla lähdön vaikututusta lasten elämään tulee Junkkari & Junkkari (2003, 29) mukaan miettiä tarkasti. Alle kouluikäisten sopeutuminen on kaikista helpointa, sillä heidän turvallisuutensa on vielä vanhemmissa. Ala-aste ikäisellä sen sijaan alkaa jo olla mielipiteitä siitä, missä hän haluaa olla. Kavereista luopuminen ja tutun koulun jättäminen voivat

tuntua vaikealta ja sen hän voi myös osoittaa. Tärkeää on Junkkarien mukaan antaa lapselle tilaa ristiriitaisille tunteille sekä se, että vanhemmat selittävät ja kertovat mitä on tapahtumassa ja minne ollaan menossa.

Murrosikäiselle ensimmäinen tai toinen lähtö voi olla jo vaikeampi. Tuolloin kaveriporukat ovat erittäin tärkeässä asemassa ja Suomeen jääminenkin voi osoittautua vaikeammaksi prosessiksi kuin luultiin. Uusien ystävyysuhteiden luominen vie aikansa, eikä äidinkielikään ole välttämättä kovin vahva puhumatta murteista ja nuorison käyttämistä lainasanoista. Kavereiden saaminen on murrosikäisen itsetunnolle tärkeässä asemassa. Mikäli heitä ei saada, voi ulkopuolisen tunne vallata mielen. Entiset kaverit eivät välttämättä odota tai ystävyysuhde on viilentynyt. Toiset saattavat pitää paljon maailmaa nähneen ja kokeneen kokemuksia uhkaavina ja ovat kateellisia. (Junkkari & Junkkari 2003, 29.)

”Mutta se tulo Suomeen sattui mulle vähä pahaan aikaan ja sitten niin se oli vähä niin kuin. Mä olin ihan pihalla tänne tullessa... Ja ne puheen aiheet ja mulla ei ollut hajuakaan miten käytetään linja-autoa tai mä en ollut käynyt elokuvissa kertaakaan elämäni aikana.” (Tyttö 16v, Afrikka)

”Ihmiset on hirveen paljon kateellisia ja kattoo muita että noi on ollu ja noi on tehny ja ajattelee heti että se on multa pois jos joku muu on ollut matkustamassa. Se on sellainen hassu juttu.” (Tyttö B 23v, Afrikka)

Haastatelluista suurin osa oli joko lähtenyt ulkomaille erittäin nuorina, 2–6 -vuotiaana tai oli syntynyt siellä. Tästä johtuen heillä ei ollut juurikaan muistikuvia siitä, millaiselta ensimmäinen lähtö tuntui. Vaihtoehtoina ei usein ollut muuta kuin vanhempien mukana lähteminen. Kaksi haastateltavista kuvasi nuorena lähtöä perheen yhteiseksi seikkailuksi ja yksi tunnetta, kuinka lähtijällä oli ”spesiaali” olo ihmisten huomioidessa lähetyskentälle lähteminen suurena tapahtumana. Usein ensimmäisen työkauden päätyttyä perhe palasi kotimaahan vuoden tai useamman mittaiselle lomalle, jona aikana lapsi kävi koulua. Hie-
man vanhempana uudelleen lähdeettäessä lasten vanhemmat jo kysyivät heidän halukkuuttaan lähteä. Kolme koki ristiriitaisia tunteita lähdön suhteen. Ensimmäistä kertaa 9-vuotiaana lähtenyt tyttö ei olisi halunnut lähteä isovanhempien ja ”bestiksen” jäädessä Suomeen, mutta kolme vuotta ulkomailta asuttuaan viihtyi siellä niin hyvin, että ei olisi halunnut palata. Hän kertoi, kuinka oli ensimmäisinä viikkoina muistellut Suomea, mutta sai pikkuhiljaa kavereita ja lähti mukaan leikkeihin. Yksi haastateltava kertoi muistavansa

mökkkien, jolla vanhemmat kysyivät halukkuutta lähteä. Vastaus oli aluksi ei, mutta kiinnostus lähtöä kohtaan kasvoi oman eläinharrastuksen myötä. Tämän harrastamiseen Afrikka tarjosi hyvät mahdollisuudet. Kolmas ei olisi halunnut lähteä takaisin, koska oli tutustunut Suomi-lomalla ihmisiin sekä kirjastoon. Hän kaipasi koko ulkomailla olon ajan Suomeen. Muut haastateltavat kokivat viihtyneensä ulkomailla sekä kokivat siellä olon rikkautena.

Haastateltavista viisi oli syntynyt ulkomailla. He palasivat pysyvästi Suomeen asuttuaan ulkomailla 10–18-vuotta. Tämä ehkä vaikutti siihen, että viihtyivät maassa missä olivat asuneet. Ulkomaille lähdöstä heille saattoi olla kyse enemmän kotiin menemisestä, vaikka olisivatkin viihtyneet Suomessa. Ulkomaasta oli tullut keskeinen osa heidän identiteettiään. ” *Oli tosi ihana päästä takaisin sinne vaikka oli ollut ihan kivaa aikaa Suomessa niin silti täällä oli kaikki niin kuin niin erilaista seiskalla kaikki jutut. Mutta kyllä se oli kiva päästä sinne tuttuun paikkaan ja ystävien luo.* ” (Tyttö B 23v, Afrikka) Toisaalta Afrikassa syntynyt voi kaivata Suomeen ja Suomessa ollessaan takaisin Afrikkaan. Molemmissa on hyvät ja huonot puolensa. Koti oli siellä, missä vanhemmat sattuiivat sillä hetkellä asua. ” *Että ei ole yhtä sellaista tiettyä paikkaa missä olis viettänyt lapsuuden että se on koti tai se on just ne ihmiset.* ” (Tyttö B 23v, Afrikka) Kahden pojan kohdalla Suomeen tulossa oli kyse armeijan alkamisesta sekä heillä, että muilla koulujen jatkamisesta.

8.2.1 Koti ja arvot

Perhe on modernissa kapitalismissa ainoa vuorovaikutusjärjestelmä, joka määrittää myös lainsäädännössä toiminnalliseksi yhteisöksi. Lehtosen (1990, 200) mukaan useimmat eurooppalaiset yhteisökeskustelijat ovat sitä mieltä, että perhe edustaa aidointa ja kestävintä yhteisömuotoa. Tästä voidaan kuitenkin esittää useita eri tulkintoja, mutta perhe on se pienin yhteisö, jossa nuori elää ja kasvaa. Perhemuotoja nykyään on monenlaisia, eikä suvun merkityskään ole sama kuin aiemmin. Toisille suku voi kuitenkin olla hyvin tärkeässä asemassa ja useille Suomeen palaaville lähetyslapsille ne näyttelivät tärkeää roolia sopeutumisessa. Esimerkiksi tilanteessa, missä nuori palaa Suomeen vanhempien vielä jäädessä lähetyskentälle hyvä ystävä tai sukulainen voi ottaa hänet huostaansa ja toimia sijaisvanhempana.

Perheen ja sukulaisuuden merkitystä voidaan myös tarkastella identiteetin näkökulmasta. Edellä (ks. 7.1) sitä on jo käsitelty sosiaalisen pääoman näkökulmasta, mutta sitä voidaan käsitellä myös hieman tässä yhteydessä. Sukulaisuus ja perhesuhteet ilmentävät modernissa yhteiskunnassa symbolista ja pysyvää vuorovaikutusjärjestelmää, jossa lapsen asema vakiintuu jo varhaislapsuudessa (Lehtonen 1990, 216). Silloin kehittyneet rooliasettelmat säilyvät koko elämän ajan varsin pysyvinä. Sukulaisuussuhteet edustavat tiettyä pysyvyyttä ja ennustettavuutta. Ne eivät vain tule ja häviä saman tien, vaan säilyvät pitkempään ja tarjoavat identiteetille positiivisia rakenteita.

Sosiaalisen pääoman näkökulmasta katsottuna epämuodolliset verkostot, joita perhe, naapuruus ja tuttavuussuhteet edustavat muodostavat Bourdieun mainitseman kentän, joille sosiaalinen pääoma kasaantuu. Suhdeverkot, toimijoiden välinen luottamus ja vastavuoroisuuden periaate helpottavat yksilöä esimerkiksi tilanteessa, jossa on paljon uutta opittavana. Asioita ei voida perustaa tuttuuden varaan, kun kaikki todella ovat uutta ja outoa. Perhe ja koti on pienin yhteisö, jonka kautta ulkomailta palaava nuori elää.

Lähetyslasterien kohdalla koti osoittautui tärkeäksi paikaksi, mistä sai lämpöä, rakkautta ja turvallisuutta. Sen merkitys vielä korostui ulkomailla vieraassa kulttuurissa asuttaessa. Suhteet vanhempiin olivat usein läheiset ja perhe paljon kiinteämpi silloin harvoin kun se oli yhdessä koolla. Osa lähetyslapsista kävi ulkomailla koulua kotoapäin ja osa asui asuntolassa, mikä tiesi pitkiä erossa olo aikoja vanhemmista. Toiset kokivat tämän raskaampana kuin toiset. Vanhemmista saatettiin joutua erilleen moneksi viikoksi kerrallaan jo ala-asteikäisenä. Tämä kasvatti itsenäisyyteen, mutta jo yhdeksän-vuotiaana vanhemmista erossa oleminen ei ollut aina helppoa. Hyvässä tapauksessa asuntolanhoitaja toimi nuoremmille sijaisäitinä ”...mun täti oli asuntolanhoitaja ja sen mies oli opettajana... ne vanhemmat otti mut tosi hyvin vastaan ja mä olin niille niin kuin pikkusisko ja ne kävi mua peittelemässä”. (Tyttö A 23v, Afrikka) Toisaalta vieras aikuinen ei voinut korvata oikeita vanhempia ”Olihan siellä ne oppilaskodin vanhemmat, mutta ei ne sillä tavalla pysty antamaan.” (Poika 25v, Afrikka), vaan toimivat esimerkkeinä aikuisista. ”Oikeita vanhempia he eivät voineet korvata, vaan näyttää aikuisen rooleja ja malleja ja asettaa rajat mitä pitääkin olla.” (Tyttö 24v, Aasia)

Giddensin (1991, 2) ajatus identiteetin ja luottamuksen synnystä varhaisessa ikävaiheessa kuvaa yllämainittua tilannetta. Lapsena syntyneellä luottamuksella on hänen kasvunsa kannalta erittäin keskeisessä asemassa. Hieman normaalioloista poikkeavassa elinympäristössä elävä lähetyslapsi joutuu kohtaamaan muutostilanteita jo pienestä pitäen. Vanhemmista erossa asuminen on yksi tällainen seikka. Luottamus täytyi olla vahva siihen, että näkee vielä joskus vanhempansa. Muuten eron kestäminen olisi voinut koitua ylipääsemättömäksi. Omanikäisistä luokka- ja asuntolakavereista tuli hyviä ystäviä, joiden kanssa lapset ”hengasivat” paljon ja tämä auttoi osaltaan unohtamaan ikävän vanhempiin.

Useimmat haastateltavat näkivät kodin paikaksi, missä vanhemmat asuvat. Hieman vartuneemmilla yksinasuvilla lähetyslapsilla se oli myös Suomessa olevan opiskelupaikan ”kämpä”. Koti siis oli vanhempien luona, mutta myös opiskelupaikkakunnalla. Koteja oli useampia ja niiden paikka on voinut vaihdella useiden muuttojen seurauksena. Ulkomailla syntyneelle koti maana oli yhdelle Afrikka ja toiselle Suomi. Suomi oli kaikille isänmaa, mutta jo kotikaupunki saattoi olla vaikkapa Jerusalem. Koti oli kuitenkin paikka, missä saattoi ottaa rennosti ja olla oma itsensä. Naimisissa olevalle se oli paikka, missä aviopuoliso asuu, mutta myös se missä vanhemmat asuvat. Nuorimmat lukioikäiset haastateltavat asuivat vielä kotona vanhempiensa luona ja korostivat, ettei heillä ei ole kiirettä muuttaa pois. Varhainen itsenäistyminen nähtiin asiaksi, jonka kanssa ei kannata kiirehtiä liikaa. Yksi kehotti suhteiden pitämistä hyvinä vanhempiin, koska niiden katkeaminen tuo hänen mukaansa elämään hankaluuksia.

Kotiin ja kodin kasvatukseen liittyvät läheisesti arvot. Lähetyslapsille ne merkitsivät tärkeitä asioita ja he ymmärsivät ne hieman eri tavoin. Lähtökohtana oli, että ne ovat tärkeitä ja niistä on ollut apua elämän myöhemmissä vaiheissa. Useimmille haastateltaville arvot merkitsivät luottamusta, jossa vanhemmat osoittavat rakkautta, mutta myös rajoja ja sitä, että on aina tervetullut kotiin. Luottamus kasvatti monissa tapauksissa heistä itsenäisiä. Kodin ja perheen tuki auttoivat omatoimisuuteen kasvamisessa, mutta toisessa päässä vanhemmista nuorena etäännyminen nähtiin haittapuoleksi. Tämä on saattanut nuoren elämässä jossain vaiheessa katkeruutta tai kapinointia. Yleisesti ottaen kotoa saadusta tuesta sai kuitenkin itseluottamusta. Arvot olivat kristillisiä ja ne sisälsivät velvollisuuksia ja odotuksia. Välit vanhempiin koettiin hyviksi, vaikka aikuistumisen ja oman ajattelun

kehittymisen myötä syntyi keskustelua joistakin aiheista. Arvoasioita on puntaroitu, mutta ne ovat jääneet omaan elämään sekä niiden päälle on ollut hyvä rakentaa.

”Kyllä äiti ja isä on aina luottanut. Totta kai on aina kristilliset arvot ollut ja meillä kotona elettiin Raamatun mukaan, mutta silti ollut inhimillistä että ei ole ollut Raamatulla päähän lyöntiä eikä vanhemmat ole koskaan pienestä pitäin tyrkyttänyt sitä vaan ne on elänyt sitä. Että itsellekin on tullut halu elää sen mukaan kun on nähnyt että se on todellista ja aitoa ja oikein. Että aina on vanhemmat kuitenkin luottanut, tottakai pannut rajoja, mikä on rakkautta, mutta kuitenkin luottanut että no, jos mä olin sisäoppolaitoksessa niin niiden oli pakko luottaa siihen että ne ei voi olla meitä koko ajan katsomassa. Sellainen oikeanlainen luottamus ja tuki, että hei, jos mitä tahansa tapahtuu tai missä jamassa sä oot niin aina voi tulla kotiin.”(Tyttö B 23v, Afrikka)

”Kyllä musta tuntuu että tukea on saatu, mutta ei sitä vanhemmista erossa asuessa saa sitä samaa tukea että ehkä kaikista eniten harmittaa se että siellä ollessa etääntyi omasta isästä kun isä teki tai haki meidät kotiin viikonloppuna ja sattui kuitenkin olemaan silloin töissä kun oli pappi. Onneksi siellä sai tukea toisista lähteistä jos esimerkiksi oppilaskodin hoitajien kanssa oli konfliktia. Ei sitä aina pystynyt käytännön syistäkään aina vanhempiin tukeutumaan... Varmasti jatkuvasti ja huomaamatta. Pyrkii ottamaan toisia huomioon. Sanotaan mun kohdalla, että arvot tuntuivat rajottavalta aluksi. Sen jälkeen oli vaihe jolloin rupesi rikkomaan näitä rajoja tietoisesti, jonka jälkeen tajusi, että ne on minua suojelemaan eikä rajoittamaan. Oli sivulenkkejä elämässä ja sitä kautta on oppinut ymmärtämään että vanhemmat on oikeesti tarkoittanut hyvää.”(Poika 25v, Afrikka)

Nuorempien haastateltavien ajatukset eivät olleet aivan yhtä syvällisiä ja niistä näkyi tietynlainen kokemattomuus elämässä. Vanhempiin luotettiin yhä oikeiden vastausten antajina, eikä niitä kyseenalaistettu:

”Kyllä mun mielestä, että on keskustellut kaikesta ja on saanut kuulla niiden mielipiteitä ja ideoita, että kyllä niistä on ollut apua. Että jos on ite ajatellu jonkun asian ”tyhmästi” niin on huomannu että isä ja äiti on sanonut jotain siihen tilalle niin sitä on aluksi ajatellut että no vähä tyhmää, mutta kun asiaa enemmän mieltiin niin se tuntuu ihan järkevältä. Rajoista on ollut hyötyä.” (Poika 16v, Aasia)

Toisaalta nuoremmisakin oli niitä, jotka olivat jo kokeneet paljon elämässään. He totesivat tärkeäksi sen seikan kuinka on hyvä pitää suhteet vanhempiin kunnossa. Yksi mainitsi arvokokeiluistaan ja etsinnöistään seuraavaa:

”Kyllä mä koen sen että mulla on ollut läheiset suhteet vanhempiin. Sen aikaan kun me oltiin ulkomailla ne oli tosi läheiset. Sen jälkeen kun me tultiin Suomeen tuli murrosvaihe. Nyt on taas hyvät... Joo tietyllä tavalla kun mä olen sen verran sosiaalinen tai ulospäin suuntautuva ihminen johtuen siitä kulttuurista missä mä olen elänyt. Että mä niin kuin otin ihmisiin kontakteja mutta mä petyin tai he pettyivät kun oli täysin eri intressit, arvomaailma ja kaikkea. Että se se oli sellainen valinnan paikka. Että mulla sen alkujutun jälkeen mä olisin voinut tehdä asioita toisinkin kun mä käänsin selkäni ihan kaikelle ja mulla tuli kriisi kautta kulttuurishokki... Kyllä tosi paljon halusin alkaa kokeilemaan kaikkea siinä alussa kun tultiin. Että yritin itse löytää tieni ja niin edelleen, mikä ei löytynyt todellakaan.” (Tyttö 16v, Afrikka)

Suomeen tulevaa nuorta odottaa suuri haaste. Hänen tulee ratkaista jossain vaiheessa, kuinka alkaa elää elämäänsä ja ratkaista samalla tärkeitä elämää, kuten ammattia ja koulutusta koskevia päätöksiä. Eakinin (1999, 20) mukaan edellä kuvattu käyttäytymistilanne johtuu siitä, että ulkomailla asuneella kolmannen kulttuurin lapsella on ollut vain vähän mahdollisuuksia tarkastella erilaisia roolimalleja. Jos näitä tilaisuuksia ei ole ollut tarpeeksi, nuori voi kokeilla erilaisia identiteettejä ennen kuin löytää niistä itselleen sopivan. Hänen mukaansa on myös olemassa viitteitä, jonka mukaan kolmannen kulttuurin lapsella olisi heikompi ongelmanratkaisukyky ihmissuhdeasioissa. Hänellä on kiusaus yksinkertaistaa ongelma ja olla yrittämättä ratkaista niitä. Nämä kuitenkin seuraavat usein mukana paikasta toiseen siirryttäessä ja uusia ystävyysuhteita solmittaessa.

Monikulttuurisessa ympäristössä kasvanut kolmannen kulttuurin lapsi saa paljon virikkeitä. Elämä on liikkuvaa ja ystävyysuhteet vaihtuvat usein. Junkkari & Junkkari (2003, 129) mukaan vaikka maailma muuttuu kiihtyvällä vauhdilla, eivät lapsen tarpeet muutu. Hänellä on koko elämänsä tarve turvallisiin, kestäviin ihmissuhteisiin, saada rakkautta ja huolenpitoa, ymmärrystä ja läheisyyttä. Luottamus lapsen ja vanhemman välille ei Ilmosen (2000, 22) mukaan synny tyhjiössä, vaan muotoutuu keskinäisen vuorovaikutuksen tuntemisen pohjalta. Jos sosiaalista verkkoa ei olisi maineen ja siihen liittyvän luottamuksen leviäminen olisi hankalampaa. Kumpaakaan ei Ilmosen (emt. 22) mukaan voi saada aikaan yksipuolisesti. Luottamuksen luominen pakolla on hänen mukaansa sama kuin

yrittäisi nukahtaa väkisin. Tärkeää Junkkarien (2003, 129) mukaan on, että lapsella on pitkäaikainen turvallinen aikuissuhde ja tieto siitä, että on aikuiselle tärkeä, vaikka ei tätä aina näkisikään. Kovin aikainen aikuistuminen ei aina anna sitä etumatkaa, vaan lapsen tulisi antaa kehittyä omaan tahtiin. Arvokysymykset vastasivat elämän suuriin eksistentiaalisiin kysymyksiin. Oman puntaroinnin jälkeen ne jäivät elämään omaan elämään.

8.2.2 *Kulttuuriarvot*

Pollockin (1996, 214) mukaan on muutamia asioita, joita vanhemmat voivat tehdä tukeakseen monikulttuurisia lapsiaan niin sopeutumisessa kuin kehityksessä. Yksi näistä on kulttuurisen identiteetin vahvistaminen. Tiedon ylläpitäminen siitä, mistä on tullut ja mihin kuuluu, helpottaa lasta ymmärtämään omia taustojaan. Heitä tulisi rohkaista tietämään, arvostamaan ja iloitsemaan kaikesta perinnöstä. Pollockin mielestä vanhempien tulisi ylläpitää kotimaan kulttuuria ja juhlia sen juhlapäivinä, edes pienemmässä mittakavassa kuin kotimaassa.

Kaikkien lähetyslasteri kodeissa pidettiin suomen kielen asemaa tärkeänä. Vanhemmat puhuivat sitä lapsilleen ja halusivat varmistaa sen, että he eivät unohda olevansa suomalaisia. Perinteisiä juhlapäiviä vietettiin ja joulua juhlittiin kuten Suomessa. Nimipäivien vietot tai jotkin muut juhlapäivät jäivät ehkä vähemmälle huomiolle. Pariin haastateltavaan paikallinen kulttuuri ja sen juhlapäivät olivat vaikuttaneet niin vahvasti, että myös ne koettiin tärkeiksi. Suomalaisuus myös korostui ulkomailla asuttaessa. Muutamat sanoivat kokeneensa olevansa enemmän suomalainen ulkomailla kuin kotimaassa. Kansainvälisessä ympäristössä asuminen vahvisti oman kulttuurin omaleimaisuutta ja Suomi nähtiin pienenä, mutta pippurisenä maana, joka läpi historian on ponnistellut itsenäisyyden säilyttämiseksi.

Kulttuurisen identiteetin ylläpitäjänä toimii myös kieli. Usein kolmannen kulttuurin lapset puhuvat useita kieliä varsinkin jos vanhemmat ovat taustaltaan eri kulttuurista. Ongelmaksi voi tulla se, että toisen kielen käyttäminen jää vähemmälle, ellei siihen tietoisesti panosteta. Pollockin (1996, 216) mukaan monikulttuurisissa perheissä molempia kieliä tulisi kuitenkin opetella ja arvostaa. Kielen kautta tapahtuva identiteetin vahvistaminen luo

tunnetta johonkin kuulumisesta. Monikulttuurisella lapsella se ei ehkä ole yksi ja ainoa kieli kuten ehkä vanhemmillaan, vaan yhdistelmä useita kieliä mitä ei yhtäkään osaa täydellisesti. Haastateltavat kertoivat, kuinka heidän kotonaan puhuttiin suomen kieltä, mutta usein myös paikallista kieltä. Vanhemmat kuitenkin korostivat äidinkielen osaamisen tärkeyttä. ”*Suomea. Se oli mun vanhempieni kotikieli. Me oltiin suomalaisia.*” (Poika 23v, Lähi-itä)

”...porukat aina pakotti puhumaan sitä että ei saa puhua englantia, mutta siskojen kanssa melkein meni englanniksi helposti, samoin isän kanssa. Että isänkin kanssa yritti puhua suomea. Sen takia ne tietysti yritti saada puhumaan suomea, koska se on rikkaus, että pystyy puhumaan kahta kieltä ja se kuitenkin on niin sanottu kotimaan kieli. Ja muutenkin niin, että pitää juuristaan kiinni.” (Tyttö B 23v, Afrikka)

Useimmat lähetyslapsista muistivat Suomea hyvällä, ja että siellä oli kiva käydä kesäisin. Kaverisuhteiden säilymisen kannalta ne olivat useille tärkeitä ja Suomessa vietetty aika nähtiin lomana, jonka jälkeen koitti paluu lähetyskentälle. Suomen Lähetysseura kustansi yhden kotimaanmatkan työkauden välissä. Toisille kotimaassa käynti oli isovanhempien hautajaisissa käyntiä tai pelkoa siitä, että hyvästeli ulkomaan kaverit viimeisen kerran, jos paluu ei enää olisi mahdollista.

”*Joo me oltiin joka kesä. Kesät oli mukavaa aikaa. Toisaalta, joka kerta kun sieltä lähti oli kauhee hyvästely, koska ei voinut koskaan tietää jos siellä vaikka syttyy sota tai jotain, kun se on niin epävakaa maa, mutta olihan se kiva tulla aina katsomaan kavereita ja mummoa ja pappaa.*” (Tyttö 17v, Eurooppa)

”*Kyllähän siinä oli tiettyä glamouria. Kyllä sitä porukassa suomalaisten kanssa mietittiin, mitä kaikkea tekee kun pääsee Suomeen. Muistan ensimmäisen kauden loppupuolella kun haaveili Suomeen pääsystä vaikka oli 7-vuotias, niin teki palapelin, missä oli Suomen kartta ja nousi seisomaan sen päälle ja sanoi, että nyt mä olen Suomessa. Jotenkin oli sellainen kaipuu Suomeen.*” (Poika 25v, Afrikka)

Lähetysperheen arvot niin henkiset kuin kulttuurisetkin nähtiin siis tärkeiksi vieraassa kulttuurissa ja ylläpitämisen arvoisiksi. Ne koettiin tärkeiksi juuri sen vuoksi, että tiesi olevansa jotain ja tulevansa jostain. Suomalaisuus usein korostuu ulkomailla ollessa ja sitä haluaa muistaa omat juurensa. Kieli ja juhlapäivät toimivat näistä esimerkkeinä. Van-

hemmat korostivat lapsilleen äidinkielen merkitystä sekä suomalaista identiteettiä. Nämä toimivat Putnamin ajatusten mukaan yhdistävinä ja sitovina tekijöinä. Luottamus saa aikaan yhteistyötä ja päinvastoin. Tietoisuus siitä, että oli suomalainen, yhdisti kielen lisäksi. Identiteetin rakentamisesta vastaa pääasiassa yksilö itse, mutta sitä voi helpottaa myös lähellä olevat. Tieto siitä, mistä olen tullut ja kuka olen ovat minä-kertomuksen peruskennuspuita. Perheeseen, kulttuuriin tai kansaan kuuluminen edesauttavat sitä ja sen kehittymisessä ovat toiset ihmiset tärkeässä asemassa.

8.2.3 Koulunkäynti ja kaverit

Kaverisuhteiden ylläpidossa toteutuivat ennakoarvailut sen suhteen, kuinka kirjeiden kirjoittelu vähenee vuosien kuluessa. Giddens (1991, 87–98) puhuu käsitteestä ”puhdas suhde”, jossa osapuolet ovat tasavertaisia toimijoita ja jotka jatkavat kommunikointiaan niin kauan kuin kokevat sen itsensä kannalta palkitseviksi. Sosiaalisen pääoman muotona informaation kulku kertoo siitä, kuinka se edistää ihmisen toimintaa ja helpottavat suunnitelmien toteuttamista. Ulkomaille lähettäessä tehtiin päätöksiä ahkerasta kirjoittelusta, mutta aika ja välimatka tekivät tehtävänsä. Kirjekaverit vieraantuivat toisistaan, kun lapselle vuosien odottelu jälleentapaamisesta tuntui iäisyydeltä. Useimmilla nuorilla oli kuitenkin muutama hyvä ystävä tai sukulainen, joille kirjoittelu oli aktiivisempaa. Sen sijaan pitkään ulkomailla asuneilla tai syntyneillä oli vain vähän ystäviä Suomessa ja tästäkin syystä yhteydenpito oli vähäistä. Vuodet ulkomailla olivat joka tapauksessa syy yhteydenpidon vähenemiseen. Toiset nuorista olivat aktiivisempia yhteydenpitäjiä kuin toiset. ”...että ne mun kaverit vieläkin muistelee sitä että ne kirjoitti sulle, mutta sä et vastannut niille ja mun oli jotenkin tosi vaikeaa pitää yhteyttä kirjeiden kautta.” (Tyttö A 23v, Afrikka) Haastateltavat mainitsivat yhteydenpitovälineiksi äänikirjeet, perinteiset kirjeet ja tekniikan kehittyttyä sähköpostit sekä tekstiviestit. Puhelimella soittaminen oli kallista, mistä syystä kavereille tai isovanhemmille soitettiin harvakseltaan.

Koulua voidaan käydä joko kotoa päin tai asuntolassa asuen. Lähetyslapsilla on yleistä asuminen asuntoloissa, joissa asuntolanhoitajat pitävät huolen lapsista. Suhde heihin voi olla läheinen tai etäinen, mutta nuoremmille lapsille asuntolanhoitaja näyttää sijaisvanhemman roolia. ”No oli se vaikeaa, kun mä kuitenkin olin vasta yhdeksän ja ehkä senkin

takia on ollut itsenäinen myöhemminkin, kun oli niin itsenäinen silloin erossa vanhemmista. Mutta se helpotti paljon, kun oli täti siellä ja kuitenkin se oli niin kuin äiti.” (Tyttö A 23v, Afrikka) Sisäoppilaitokset mahdollistavat vanhempien työskentelemisen syrjäisilläkin seuduilla. Kansainvälisiä tai suomalaisia kouluja ei maassa ole useinkaan montaa, joten välimatkat koulusta vanhempien luo voivat olla pitkät. Suomalaisten koulujen määrä ulkomailla on ollut jyrkässä laskussa viime vuosina. Syynä tähän on lasten siirtyminen kansainvälisiin kouluihin ja lähetysseuran päätös lopettaa oppilaskotien ylläpitäminen. Suomalaisen koulun etuna on kuitenkin pidetty opetusta lasten omalla äidinkielellä. Muita kouluvaihtoehtoja varsinkin nuoremmille olivat kirjekurssit ja kotikoulut.

Kavereina useimmilla lähetyslapsilla oli suomalaisia, kansainvälisiä ja paikallisia. Kansainvälisillä kavereilla tarkoitetaan tässä muiden lähettien, projektityöntekijöiden tai diplomaattien samaa kouluja käyviä lapsia, joihin lähetyslapsi tutustui. Mielenkiintoinen oli seikka, että vaikka asutaan vieraassa kulttuurissa, ei paikallisiin välttämättä tutustuta kovin hyvin. Nuori lapsi on vielä usein avoin kaikelle ja tutustuu luontevasti myös paikallisiin. Koulun aloitettuaan hänen kaveripiirinsä muotoutuu koulukavereista, jotka usein ovat länsimaalaisia tai ylempää luokkaa edustavia paikallisia. ”*Mä tutustuin niihin suomalaisiin ja sitten mä tutustuin koulukavereihin mutta en paljoakaan paikallisiin muuta kuin apulaisiin. Että koska mä elin siellä kansainvälisessä eliittimaailmassa.*” (Tyttö A 23v, Afrikka)

Mielenkiintoinen ilmiö ulkomailla asuvilla on eristäytyminen tavallisesta kansasta. Tönnies (Ilmonen, Jokinen 2002, 13) mukaan kuvaa tätä voimakkaassa yhteisöesimerkissä, jossa *Gemeinschaft* tyyppistä luottamusta löytyy yhteisöistä, joilla on jotain, mikä heitä voimakkaasti yhdistää. Nuori lapsi ei kuitenkaan niin voimakkaasti valikoi ystäviään, vaan hän tutustuu niihin, joita hänellä on ympärillään. Vanhemmat osoittavat hänelle ystäväpiirin ja on heidän päätettävissä keiden kanssa lapsi leikkii. Sopeutumisen kannalta selvitys ulkopuolisuuden tuntemisesta on mielestäni tärkeää selvittää. Muukalaisuus sana kuvaa tunnetta siitä, että ei oikein tunne kuuluvansa joukkoon. Tunne voi olla tuttu niin ulkomaille asuessa kuin Suomessakin. Useimmat haastattelemistani lähetyslapsista olivat lähteneet ulkomailla hyvin nuorina. Osa kertoi kuinka ulkomailla oli valkoisena lapsena jatkuvan huomion kohteena. Yhden haastateltavan mukaan: ”*Lapsi ei varmaan tee yhtäläillä eroa, että mun pikkusisko yhtäkkiä tajusi että mun kämmenet on valkoiset*

tältä puolen ja tältä puolelta, mutta noitten toisten vain toiselta puolelta. Että siihen asti se oli täysin ajatellut että kaikki on täysin samanlaisia. Että ei mullakaan koskaan ollut sellaista, että olisin ollut jotenkin erilainen.” (Tyttö 16v, Afrikka) Toinen ulkomailla syntynyt väitti äidilleen vielä 14-vuotiaana olevansa afrikkalainen Suomeen tultuaan. Kansainvälisiä kouluja käyneet tiedostivat olevansa suomalaisia, koska siellä oman taustan tunteminen oli tärkeä asia. Vahvan amerikkalaisen isänmaallisuutta korostavan ajatuksen rinnalle nostettiin suomalainen sisu ja omaleimaisuus.

Mielenkiintoiseksi ulkomailla vietetyt vuodet tutkimusongelmani kannalta tekevät siellä solmitut sosiaaliset suhteet. Kansainvälisiä kouluja käyneet näkivät koulukaverinsa viimeistä kertaa lukuvuoden lopussa. Useat heistä palasivat kotimaihinsa, mikä oli usein muualle kuin Suomeen. Suomalaisia kouluja käyneiden lapset taas palasivat jossain vaiheessa vanhempiensa kotimaahan, missä he tapasivat vanhoja lähetyslapsikavereita. Työssäni tulikin ilmi, kuinka juuri nämä solmitut ystävyysuhteet osoittautuivat kestäviksi. Monien vuosien tuntemus ja samanlaiset kokemukset yhdistivät heitä ja heitä tavattiin lähetyslasterien leireillä. ”...mulla on muita lähetyslapsiystäviä joihin on tutustunut kymmenen vuotta sitten eikä pidä niihin aktiivisesti yhteyttä, mutta kun näkee niitä on niin kuin ei olis taukoa ollu.” (Tyttö A 23v, Afrikka)

Postmoderni identiteetti suosii toimijoita, jotka liikkuvat sujuvasti tilanteesta toiseen ja ottavat nopeasti kontaktia. Tällaista edustaa lähetyslapsi, joka pyrkii mukautumaan parhaansa mukaan vallitsevaan kulttuuriin ja hyväksyy sen tosiasian, että kokee olevansa välillä ulkopuolinen tai että kaverisuhteet ovat lyhytaikaisia. Hän joutuu myös olemaan erossa vanhemmistaan jo hyvinkin nuorena pitkiä aikoja ja osoittamaan kiintymistä johonkin muuhun kuin omiin vanhempiin. Heidän kohdallaan sosiaalisen pääoman yhdistävä luonne näkyi siinä, että ystävät saattoivat edustaa eri kulttuureista tulleita, mutta joilla yhteistä oli esimerkiksi yhteinen koulu. Coleman vuoden 1988 artikkelissaan tutki sosiaalisen kiinteyden vaikutusta koulun keskeyttämiseen ja tuli tulokseen, että perheen sisäinen vuorovaikutus yhtenä esimerkkinä sosiaalisesta pääomasta vaikutti vähentävästi keskeyttämisasteeseen. Haastattelemani puhuivat koulunkäynnin vaikeudesta lähinnä vanhemmista erossa olemisen ja useiden hyvästi jättämisen näkökulmasta. Ne koettiin raskaiksi, mutta niiden yli päästiin.

8.3 Suomeen paluu

Ann-Christine Marttinen on kirjoittanut matkalaukkulapsista ja siitä kun kolmannen kulttuurin lapsi saapuu Suomeen. Hänen mukaansa (1992A, 97, 1992B, 43) ihmisen suurimpia ja rankimpia kokemuksia on siirtyminen elämään erilaiseen kulttuuriin, sillä siinä muuttuu koko olemassaolo. Valmentautuminen hänen mukaansa varsinkin perheiltä vie pitkän aikaa, eikä mikään etukäteisvalmennus Suomeen muuttoa varten korvaa sitä prosessia, jota vanhemmat ja opettajat käyvät yhdessä lasten kanssa paikan päällä. Lapset reagoivat eri tavoin muuttoihin, eivätkä ne välttämättä ole helppoja aikuisillekaan. Pääasiallisesti muutto on Junkkarien (2003, 177) mielestä onnellinen kokemus lapsille, mutta perheen sisälläkin lapset voivat kokea sen kukin omalla tavallaan.

Yksi vaikuttava tekijä lähetystyöntekijöiden kotimaahan paluuseen on lasten koulunkäynti. Työkaudet on usein suunniteltu niin, että kesken kouluvuoden ei muuteta ja peruskoulun tai lukion päätyttyä koko perhe palaa ainakin vähäksi aikaa Suomeen. Haastateltavista useat lukion aloittaneet tulivat ensin perheenä Suomeen ja sitten vanhemmat palasivat kentälle, kun ajattelivat nuoren pärjäävän. Usein nuori jäi asumaan sukulaisten luokse, mikä oli helpottava tekijä. Vanhemmista erossa asuminen ei kuitenkaan aina ollut helppo asia ”*Mä olin mummon luona ja kyllähän siinä oli välillä sellaista kodittomuuden tunnetta. Onneksi isä oli remontoinut mulle huoneen ja ne oli tehnyt parhaansa että mulla olisi koti siellä. Ja mä olen mummon kanssa läheinen ja se auttoi asiaa.*” (Tyttö A 23v, Afriikka) Paluuta helpotti tuttuun ympäristöön palaaminen. Osalla oli kavereita odottamassa Suomessa ja toisille muutto uudelle paikkakunnalle tiesi uusien kaverisuhteiden solmimista.

Haastatelluista lähetyslapsista osa palasi mielellään ja osa ei olisi halunnut lähteä Suomeen. Viisi haastatelluista oli syntynyt ulkomailla ja asunut siellä kymmeniä vuosia. Silti heidänkin mielipiteensä jakautuivat positiivisesta negatiiviseen suhtautumiseen. Muutaman kohdalla kyse oli vapauden koittamisesta ja odotusten täyttymisestä. Ulkomailla eletty rajoitettu elämä muurien ja kaltereiden takana, missä kaikki piti sopia etukäteen, esti nuorta elämästä. ”*...kun (maa) oli kauheen tarkkaa siinä että ei saanut olla pimeällä ulkona ja kaikki tällaiset, että portin ulkopuolelle ei sitten mennä kun on vähääkään pimeitä. Mutta täällä se on just niin kuin kivaa, että kun sanoo porukoille että no mä meen sin-*

ne ne tietää että mä oon siellä” (Tyttö 17v, Itä-Eurooppa) ”...toisaalta mä halusin tulla Suomeen kun mä olin kyllästynyt olemaan siellä kaltereiden sisällä kun siellä ei oikein päässyt liikkumaan itsekseen.” (Tyttö A 23v, Afrikka) Pitkään ulkomailla asuneelle Suomeen tulon suhtauduttiin ehkä ristiriitaisesti. Tiedettiin, että Suomeen paluu koittaa jossain vaiheessa, mutta asenne oli hieman pessimistinen. Suomalaiset koettiin erilaiseksi ja ulkomailla viihdyttiin hyvin. Muutama yksin Suomeen palaava odotti innolla omien siipien kokeilemistä. Tapahtumaan saattoi liittyä pientä uhoa, mutta myös odotusta itsenäistymisestä ja omasta elämästä päättämisestä. ”Odotin innolla kokeilua omaan elämään kun ei tarvitse asua asuntolassa.” (Tyttö 24v, Aasia)

Eakinin (1999, 36) mukaan on erittäin tärkeää, että nuori muodostaa omia sosiaalisia suhteita. Ystävyysverkoston luominen edellyttää itsenäisyyttä vanhemmista ja tämä taas elämää perhepiirin ulkopuolella poissa vanhempien valvovan katseen alta. Ulkomailla tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista ja turvallisuuskysymys rajoittaa häntä viettämästä itsenäistä sosiaalista elämää. Pienen ulkomaankoulun koulukavereiden vanhemmat tuntevat usein hyvin toisensa ja ulkomaan asuinyhteisö muistuttaa nuoren mielestä akvaariota. Vanhemmat ovat mielissään, kun saavat olla lastensa kanssa normaalia pitempään, mutta se voi myös rajoittaa heitä kehittämästä itseään ja sitä kautta kasvamasta itsenäiseksi nuoreksi aikuiseksi. Tämä taas voi johtaa siihen, että murrosikä ja kapinavaihe jatkuvat vielä parikymppisenä. Sosiaalisen pääoman yhdistävä ja sitova luonne näkyvät tässä perheen sisällä, jossa perhettä yhdistää vieraassa kulttuurissa asuminen ja rajoittava elämä sitovat sen yhteen, vaikka nuori mielellään tekisi tuttavuutta ikätovereihin joita vanhemmat eivät tunne.

8.3.1 Valmistautuminen

Etukäteisvalmennuksesta tärkeimpänä Marttinen (1992B, 43) pitää sitä, että vanhemmat ja opettajat yhdessä lapsen kanssa käyvät Suomeen muuttoon liittyviä kysymyksiä läpi. Kodin sisäpuolen turvallisuus on lapselle ja nuorelle tärkeä turvapaikka ulkopuolella olevaa uutta, outoa ja hämmentävää kohtaan.

Neljästätoista haastatellusta vain kolme mainitsi saaneensa jonkinlaista valmentautumista paluun suhteen. Tämä oli tapahtunut koulussa, mistä ensimmäisessä opettaja oppilaanohjaustunnilla oli neuvonut Suomen lukiota koskevia asioita ja toisessa koulu oli järjestänyt pidemmän paluuseminaarin asiasta, kuinka hyvästellä oikealla tavalla. Kolmannessa kansainvälisen koulun opettaja kertoi ajoissa luokkakavereille nuoren lähdöstä, jolloin aikaa jäi hyvästelyyn. Kaksi muuta tiesi lähdön koittavan ja he ottivat etäisyyttä kavereihin viimeisen vuoden aikana eron helpottamiseksi. Kahden kohdalla lähtö oli pikainen, eikä aikaa hyvästelyyn jäänyt. Näistä toiseen syynä oli äidin sairastuminen ja toisessa se, että vanhemmat eivät halunneet paikalliseen kulttuuriin liittyviä pitkiä hyvästelyjä. Pikaista lähtöä ei välttämättä pidetty hyvänä, sillä *”Olisin ehkä halunnut valmistautua siihen paremmin ja hyvästellä kaikki paikat, kaverit ja niin edelleen. Että se oli sellainen muutama päivän äkkilähtö. En ollut sisäistänyt sitä ajatusta, että nyt lähdetään ja tämä on viimeinen kerta. Mä tietenkin ajattelin, että me tullaan vielä kuitenkin takaisin. Että kun me yhtäkkiä ollaankin perustamassa kotia paikkaan, josta mä en ole edes koskaan kuullut ja mulla oli tosi paha shokki.”* (Tyttö 16v, Afrikka) Muiden Suomeen tulevien kohdalla oli kyse tavallisesta työkauden päättymisestä, koulujen jatkamisesta ja armeijan aloittamisesta.

Valmistautumiseen voidaan laskea myös tulevaisuuden suunnitelmat. Useimpien kohdalla ne olivat selkeät, mutta muutama ei tiennyt vielä Suomeen saavuttuaankaan mitä tehdä. Tämä vaikutti ehkä siihen, että he kokivat paluun ristiriitaisena. Perheen tuella ja Jumalan avulla he uskoivat selviytyneensä tilanteesta. Jälkeenpäin he arvioivat Suomeen tulon olleen helpompi, mikäli heillä olisi ollut selkeitä suunnitelmia paluun jälkeiseen elämään tai jos oma asenne olisi ollut optimistisempi Suomeen tullessa. Lähetysjärjestöillä ei ollut merkittävää roolia haastateltujen nuorien valmistautumiseen. Niiden myöhemmin Suomessa järjestämät lähetyslasterileirit sen sijaan koettiin tarpeellisiksi. Monet mainitsivat seurakunnan ja sen keskellä lähetyslapsena olemisen paluusopeutusprosessissa. Lähetystyöntekijät huomioitiin seurakunnassa erityisen hyvin ja nuoret saivat olla hyvässä ja huonossa mielessä paljon esillä. Itsetuntoasioiden kanssa painiva nuori mieluummin kuitenkin jää sivustakatsojaksi. Seurakuntalaiset olivat ystävällisiä ja tulivat juttelemaan ja päivittelemään kuinka lapset olivat kasvaneet.

8.3.2 Suomessa

Kuten mainittu, toiset lähetyslapsista saapuivat Suomeen mieluummin kuin toiset. Asenteet vaihtelivat pessimismistä suureen innostukseen. ”*Sen mä muistan että mä lentokoneessa mä tein sellaista palapelikuutio systeemiä, mikä oli vaahtomuovia ja mä sitä väänsin ja hymyilin koko ajan. Oli sellainen tosi onnellinen olo, että mä pääsen Suomeen.*” (Poika 25v, Afrikka) ”*...ihan Suomeen muuttamiseen mä vaan asennoiduin niin, että me lähdetään nyt enkä tehnyt siitä mitään isoa juttu enkä ongelmaa vanhemmille. Että on helpompi että mä vaan yritän sopeutua.*” (Poika 16v, Aasia) Muutama lähettilapsi ilmaisi, ettei halunnut heittäytyä hankalaksi vaan totteli vanhempien tahtoa. Osa heistä palasi kouluun, jota olivat käyneet Suomi-lomien aikana. Siellä olleet koulukaverit muistivat vielä heidät ja sopeutuminen oli helpompaa. Yhdellä oli pari vanhaa kirjekaveria luokalla mihin hän meni. Joissain tapauksissa kaverit olivat muuttuneet sen verran, että vaikka olisi ahkerasti kirjoiteltu vuodet, ystävyys ei enää luonnistanutkaan.

Asiat ja ihmiset Suomessa olivat muuttuneet ulkomailla vietettyjen vuosien aikana. Elämä oli mennyt eteenpäin ja sekä itse että toiset eivät olleet samoin kuin lähtiessä. ”*...että totta kai osa ihmisistä oli muuttunut sillä aikaa ja itse oli muuttunut. Se kuuluu elämään. Kyllä mäkin olin muuttunut. Se oli ollut sellainen shokki aina kun mä en tiennyt mistä täällä puhutaan ja mikä on aina se juttu.*” (Tyttö B 23v, Afrikka) Useimmat ilmaisivat kaivaneensa alkuvuosina takaisin ulkomaille ja monet heistä kävivätkin lapsuutensa maassa. ”*Siinä mielessä reissu oli hyvä että sai terveessä mielessä käydä homman loppuun.*” (Poika 25v, Afrikka) Elämä Suomessa oli edessä ja ajatukseen siitä oli totuttauduttava. Aasiassa asunut poika mainitsi musiikin ja muodin olleen sama ja että itse asiassa siellä muotia ollut tavara tuli vasta seuraavana vuonna Suomessa muotiin. Afrikassa asuneelle taas sana ”muoti” oli aivan uutta samoin kuin omanikäisten puheenaiheet. Etelä-Amerikassa syntynyt ja kasvanut kertoi koulujen alkaneen hyvin, vaikka alussa oli ongelmia suomen kielen kanssa.

Pollock & Reken (1999, 247) kuvaavat tilannetta, jossa palaajalla kaikki näyttävät aluksi menevän hyvin. Ystävät ja sukulaiset ottavat lämpimästi vastaan kun taas koulussa mietitään, kuinka saada ulkomailla suoritetut opinnot hyväksytyksi. Eroavuuksia alkaa ilmetä ja luokkakaveritkin tuntuvat käyttävän kieltä ja kielikuvia, mitkä eivät kerro nuorelle mi-

tään. Informaation kulku tapahtuu solmittujen sosiaalisten suhteiden kautta, mutta silti välillä on tunne, että ei oikein ymmärrä kaikkea puhuttua.

8.3.3 Koulunkäynti

Koulunkäynti on yksi merkittävä kiinne kohta, mitä kautta palaava nuori integroituu Suomeen. Suomalaiseen kouluun sopeutuminen voi olla monitasoinen prosessi. Ulkomailla opiskelleella lapsella on kokemuksia koulujärjestelmästä, jossa opettajan ja oppilaan suhde oli pienestä oppilasmäärästäkin johtuen läheisempi. Monen paluumuuttajan mielestä suomalainen koulu on ankea (Junkkari & Junkkari 2003, 178). Marttinen (1992B, 42) näkee kansainvälisessä koulussa varjopuolena äidinkielen ja identiteetin heikkenemisen. Kansainvälisissä ja paikallisissa kouluissa lapsi saa kuitenkin korvaamattomia kokemuksia ja on yhteydessä erilaisten ihmisten kanssa. Suomenkielisissä kouluissa opiskelleilla ei sen sijaan ole kieliongelmaa, mutta huomiota tulee Marttisen mukaan kiinnittää siihen, että ei eristäydytä ”pikku-suomeen” muurin sisäpuolelle.

Suureen kouluun tulo voi olla shokki, jos on tottunut pieneen. Massaan hukkuu helposti, eikä opettaja välttämättä aina huomaa viittauksessa käytettyä kättä. Koulukaverit olivat kuitenkin kaikkien haastateltujen kohdalla melko kiinnostuneita kuulemaan juttuja ulkomailla. Useimmissa tapauksissa innostus oli alussa korkealla puolin sekä toisin, mutta pikku hiljaa sitä sulautui joukkoon. Ulkomaankokemuksista sopeutumiseen liittyvistä kysymyksistä keskusteli mieluummin sellaisen kanssa, jolla oli samoja kokemuksia. Koulukaverit eivät näitä asioita välttämättä ymmärtäneet. Yhtä harmitti se, ettei ollut kavereille kerrottavana muuta kuin Afrikka-juttuja.

Haastateltavat mainitsivat koululuokkansa vaikuttaneen siihen, miten sopeutuminen onnistui. Raju luokka tai luokan sisäiset valtataistelut vaikuttivat lähetyslapsen, missä hän koki välillä olevansa ulkopuolinen ja välillä ”neekeri”. Toisaalta hyvä luokka ja motivoituneet opiskelijat nähtiin kannustavina ja sopeutumista helpottavina. Hyvä kielitaito auttoi joidenkin kurssien suorassa korvaamisessa, mutta toisaalta taas ikäisiään edellä ollut turhautui jo tuttuja asioita uudelleen opettellessa. Kurssien hyväksyttäminen johti joskus siihen, että jokin luokka oli käytävä uudestaan. Yksi haastateltava suoritti amerikkalaisen

ylioppilastutkinnon lisäksi myös suomalaisen, koska hän ei ulkomailla ollessaan voinut osallistua yhteishakuun. Tämä välivuosi antoi miettimisaikaa ja samalla tuli suoritettua suomalainen tutkinto.

Lukuisat valinnat osoittautuivat toisille nuorille suuremmiksi ongelmiksi kuin toisille. Suomessa vihdoinkin koittanut vapaus tuntui hienolta, mutta samalla oli alettava ottaa vastuuta omasta elämästä. Ihmisten luonteet vaihtelivat ja toiset olivat itsenäisempiä kuin toiset. Useissa tapauksissa valinnat eivät tuottaneet vaikeuksia vain nuorelle, vaan koko perheelle. Koulujen luokattomuus kurssivalintoineen tuotti hankaluuksia samoin virastojen ”kapulakieli”. Näistä tilanteista haastateltavat kertoivat selviytyneensä vanhempien avulla sekä neuvoa kysymällä. Apua sai helposti kysymällä ”*Yleensä mä vaan menen tyhmästi siihen kassalle ja kyselen.*” (Poika 16v, Aasia) Sivusta seuraaminen oli myös yksi keino päästä selville ympärillä tapahtuvista asioista. Tuntosarvet pystyssä pääsi jyvälle esimerkiksi vaatetukseen liittyvissä kysymyksissä. Apua sai myös kavereilta, ja jos joku osti mustat farkut, sellaiset oli myös itse hankittava.

Myös kulttuurisilla seikoilla on vaikutusta sopeutumiseen. Esimerkiksi Keski-Euroopassa, mikä muistuttaa läheisesti suomalaista kulttuuria, olleiden lasten on helpompi sopeutua suomalaiseen järjestelmään kuin Afrikassa paikallisten kanssa vuosia asuneen. Kulttuurien välinen ero varsinkin alkuvaiheessa aiheuttaa shokin. Aikuistuva nuori on vielä sopeutuvainen, mutta hänkin joutuu jo ottamaan kantaa joihinkin asioihin. Tällaisia ovat esimerkiksi tupakointi, alkoholin käyttö ja seurusteluelämä. Ulkomailla, usein varsin steriilissä ympäristössä kasvaneelle nämä ovat isoja kysymyksiä, eikä niihin löydy välttämättä heti vastausta. Nuorempi voi vielä tyytyä vanhempien muotoilemiin kannanottoihin, mutta jossain vaiheessa on kantaa otettava myös itse. Arkoihin asioihin suhtaudutaan usein ehdottomasti. Iän myötä mielipiteet saattavat muuttua ja vanhempienkin kanssa uskalletaan olla eri mieltä. Jossain vaiheessa tapahtuva itsenäistyminen ja vanhempien luota pois muutto on myös suhteellisen itsenäiselle lähetyslapselle kova paikka. Vaikka hän on asunut ulkomailla erossa vanhemmistaan, ero heistä kotimaassa voi ottaa silti koville. Vierassa kulttuurissa se luo turvallisuutta ja perheen saumatonta yhteisyyttä on ehto työssä jaksamiselle ja sen eteenpäin menemiselle (Junkkari & Junkkari 2003, 116).

8.3.4 Sopeutuminen

Ankkuroitumista voi helpottaa johonkin ryhmään liittyminen. Vanhemmat voivat Eakinin (1999, 58) mukaan kannustaa lapsia liittymään kerhoihin, joka pyörii aikaisempien mielenkiinnon kohteiden ympärillä. Kaveriporukan jatkuminen Suomessa kristillisenä on varmasti yksi merkittävä seikka lähetyslasterien Suomeen muutossa. Seurakunta oli useimmille heistä paikka, mistä he saivat kavereita. Sama arvomaailma yhdisti, mutta seurakunta oli myös vanhempien työnantaja. Myös harrastusten ja koulun kautta löytyi ystäviä. Ne, jotka eivät olleet kovin innokkaina seurakunnan toimintaan mukaan menossa löysivät harrastusporukan, joka vietti aikaa yhdessä. Yleensä se oli hieman pienempi, missä oppi tuntemaan jokaisen hyvin verrattuna seurakunnan nuorten massaan. Ne, jotka löysivät seurakunnasta mielekästä tekemistä, olivat taas pienemmän porukan kuten draamaryhmän tai kuoron kanssa tekemisissä. Seurakunnan toimintaan mukaan pääseminen oli monelle muutenkin seikka, joka vaikutti Suomessa viihtymiseen.

Bourdiulainen tapa ymmärtää sosiaalinen pääoma arvostusryhmien verkostoiksi (Bourdieu 1995, 149), missä samankaltaiset ja toisiaan arvostavat henkilöt toimivat näyttäisi sopivan tapaan, miten lähetyslapsi seurakunnan kautta löytää ystäviä. Näitä tuttavuus- ja arvostussuhteita hän muodostaa myös koulu- ja harrastuskavereiden kanssa. Joillakin vei pitemmän aikaa ennen kuin he tutustuivat uusiin ihmisiin. Esteeksi suomalaisiin tutustumisessa monet mainitsivat suomalaisen luonteenpiirteen. Ujous ja sulkeutuneisuus koettiin asiaksi, että aina ei tiennyt onko kaveri enää kaveri: ”*Sitten kun tuli tänne ja näkee jonkun tutun kadulla se vaan murahtaa. Että melkein pitää ite tehdä aloite, jos haluaa johonkin ihmiseen tutustua tai mennä juttelee jollekin, jota ei niin hyvin tunne.*” (Poika 16v, Aasia). Suomalaisiin tutustumisen vaikeus toistui useissa haastatteluissa sekä sitä verrattiin siihen, milnkäläisiä ihmiset olivat olleet maassa, missä lähetyslapsi oli aikaisemmin asunut.

Muukalaisuuden tunne saattaa vallata lähetyslapsen mielen helposti niin ulkomailla kuin Suomessa. Ulkomailla hän erosi selkeästi jo ulkonäkönsä vuoksi muista, mutta vierauden tunne voi jatkua myös Suomessa. Suomalaisen kulttuurin käyttäytymissäännötkin voivat olla hukassa. ”*Oli niin kuin jotain tällaisia sosiaalisia tapoja ja töksäytteli jotain asioita. Kantapäilyliopisto kyllä sitten opetti.*” (Poika 26v, Afrikka) Afrikassa valkoisen

lapsen tekemisiä seurattiin tarkasti, jolloin sai aavistuksen siitä, millaista on olla elokuva-tähti. Suomessa taas tuntui oudolta kun kukaan ei tuijottanut, mutta pitemmän päälle sekin kiusasi, kun kukaan ei enää kysellyt tai ollut kiinnostunut siitä mistä on tullut.

Lähetyslapsi siis toimii usealla eri kentällä samanaikaisesti. Bourdieulainen jäsenyys poissulkevissa yhteisöissä, sisäpiireissä, erottaa henkilön muista sen ulkopuolelle jääneistä. Hänen erottelunsa on mielestäni varsin jyrkkä, mutta sellaista oli kuitenkin havaittavissa muutamien haastateltavien kommentteista. He mainitsivat, kuinka ” *Kyllä se silleen on tosi erilaista, että joskus jos on jossain kavereitten kanssa kaupungilla, niin niillä on ihan erilaiset jutut. Että kyllä sitä nauttii paljon enemmän toisten uskovaisten seurasta. Että pystyy niitten kanssa puhumaan paljon avoimemmin. Monesti niitten kanssa pystyy puhumaan ihan mistä vaan.* ” (Poika 16v, Aasia) Vaikka lähetyslapsi ei välttämättä halua erottua tavallisista suomalaisista, valikoituu hänen kaveriporukansa helposti toiseksi samalla tavalla ajattelevien joukoksi. Vaikutti siltä, että nuoremmat haastateltavat näkivät erot arvomaailmoissa suuremmiksi uskovaisten ja ei-uskovaisten kesken kuin vanhemmat. Ehkä maailma on vielä kuusitoistavuotiaan silmissä mustavalkoisempi kuin kymmenen vuotta vanhemman. Yksi varttuneempi mainitsikin, kuinka ” *Kyllä muut seurakunnan nuoret oli varsinkin varhaisnuoruudessa tosi tärkeitä. Niitten kanssa ollaan vieläkin tosi hyviä ystäviä.* ” (Poika 25v, Afrikka)

Sosiaalisen pääoman normiluonne tuli edellä ehkä esille kaikista selkeimmin. Colemanille normien ylläpito edellyttää sosiaalisen rakenteen sulkeutuneisuutta eli yhteisön sisäisiä tiiviitä sosiaalisia verkostoja (Ruuskanen 2002, 11). Siinä yhteisön jäsenet tuntevat toisensa ja pitävät yhteyttä. Tietoa jaetaan keskenään ja jäsenten välillä vallitsee luottamus. Ehkä nuoremmat tarvitsevat voimakasta johonkin kuulumisen tunnetta. Arvokysymykset koettiin leimaaviksi ja haluttiin kuulua porukkaan, jossa toiset ajattelivat samalla tavalla kuin itse.

Useimmissa haastatteluissa toiset lähetyslapset mainittiin hyviksi kavereiksi. Heillä oli yhteisiä kokemuksia ja ymmärsivät näin toisiaan. Lähetyslapset sanoivat tulevansa toimeen kaikkien kanssa, mutta samalle aaltopituudelle pääseminen sellaisen kanssa, joka ei ole matkustellut tai tavannut muusta kulttuurista olevia koettiin hankalaksi. Myös ulkomaalaisten ja muuta kuin suomen kieltä puhuvien keskuudessa viihdyttiin. Tämä antoi sen

tutun kokemuksen, mitä lähetyslapsi on usein ulkomailla ollessaan kokenut. Toisilla heistä on vahvempi tunne suomalaisuudesta kuin toisilla. Teoriaosuudessa mainitut neljä tyyppiä: muukalainen, piiloutunut, peilautunut ja sopeutunut kuvaavat heitä. Kaikki haastatelluista lähetyslapsista oli Suomen kansalaisia ja he näyttivät suomalaisilta. Eroa heidänkin keskuudessa oli siinä, ajattelevatko he samoin kuin suurin osa suomalaisista ja kokevatko he sopeutuneensa. Havaintojeni mukaan ulkomailla syntyminen ja siellä pitkään asuminen vahvisti tunnetta olemisesta jotain muuta kuin perussuomalainen. ”*Mä rakastan sitä tunnetta, että oppii tuntemaan uuden henkilön jostain uudesta mielenkiintoisesta paikasta, jolla on omat käsitykset maailmasta. Se on sitä mitä mä haluan kokea. Siinä mä tunnen olevani kotona kun on ympärillä erilaisia ihmisiä.*” (Poika 23v, Lähi-itä)

Sukulaisten kanssa yhdessä oleminen näytti lähetyslasterien kohdalla olevan voimakasta. Oli mummoja ja pappoja tai serkkuja, joiden luona saattoi olla kotimaan lomien aikana. Heidän luokse saattoi myös jäädä, mikäli vanhemmat vielä palasivat lähetyskentälle. Suomessa vietettyjen kesien aikana oltiin sukulaisten luona sekä käytiin kesäleireillä. Edellä on jo käsitelty jonkin verran toimintoja, joiden kautta nuori hakee paikkaansa yhteiskunnassa. Työn alkusivuilla oli kolmio siitä elämänpiiristä, jossa nuori elää. Kolmion sivut muodostivat perhe, koulu ja harrastukset. Harrastusten lisäksi tähän kolmion nurkkaan sopi mielestäni vielä kaverit ja seurakunta. Useat haastateltavat mainitsivat harrastukset tärkeäksi mielekkääksi tekemiseksi. Eakin (1999 67–69) suosittaleekin nuorelle lähtemistä mukaan moneen sosiaaliseen toimintaan. Kotimaassa vietettyjen kesien aikana kannattaa hänen mukaansa lähteä kesäleireille, mikä on hyvä paikka solmia kaverisuhteita. Harrastustoiminnassa mukana oleminen on sosiaalista ja tarjoaa hyvän itsetunnon perustan. Harrastusta voi jatkaa ulkomaille siirryttäessä, mutta myös sieltä palatessa ja tätä kautta se antaa mahdollisuuden sosiaaliseen ankkuroitumiseen. Harrastus oli ehkä alkanut ennen ulkomaille lähtöä, mutta se jäi lähetyskentälle siirryttäessä. Toisilla harrastukset olivat sen tyylisiä, että niissä ei ollut juuri sosiaalista kanssakäymistä kuten lukemista ja tietokoneita.

Työn alkuosassa esiteltiin sopeutumisen neljä vaihetta. Ensimmäinen näistä oli alkuinnostus. Haastateltujen lähetyslasterien kohdalla tämä ei kuitenkaan sovi niihin, jotka eivät olleet alun perinkään innostuneita Suomeen tulosta. Tähän vaikutti monien kohdalla se, että heillä ei ollut tulevaisuuden suunnitelmia, mihin tähdätä. Asennoituminen oli siis varsin

pessimistinen. Lukuisat muutot ovat kuitenkin tehneet kolmannen kulttuurin lapsista pe-sunkestäviä sopeutujia, sillä haastatteluhetkellä he halusivat nähdä asiat myönteisestä nä-kökulmasta. Vaikka suomalaisten sulkeutuneisuus harmitti, oltiin sitä mieltä, että maahan on sopeuduttava. Oma taustaa ei haluttu kieltää, mutta sitä ei välttämättä haluttu pitää esilläkään. Haastatellut nuoret kertoivat, kuinka tulevaisuus selkiytyi pikkuhiljaa ja hy-väksyttiin vallitsevat olosuhteet. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että Suo-meen jäätäisiin pysyvästi, vaan että oma paikka on tällä hetkellä Suomessa. Yksi haasta-teltava kertoi kuinka ”...mulla tosiaan ei ollut mitään suunnitelmia. Alhaalta lähdin ja aloin siitä rakentamaan ylöspäin, mutta en ollut innostunut tulemaan tänne pitkäksi ai-kaa, en todellakaan. Joka vuosi on tullut enemmän ja enemmän siteitä ja yhteyksiä tänne Suomeen. Nyt on opiskelupaikka, työpaikka ja kavereita.” (Poika 23v, Lähi-itä).

Vaikka Stortin (1997, 53) (ks. 4.2.2) mukaisia kuherruskuukausia ja päinvastaisia kulttuu-rishokkeja ei selkeästi ollut havaittavissa, voidaan kuitenkin nähdä prosessi, jossa tapah-tuu sopeutumista. Suomeen tullaan suuremmalla tai pienemmällä innolla, mutta tunteet tasaantuvat jossain vaiheessa. Koulut tai armeija ehkä alkavat ja sen myötä rutiini alkaa pikku hiljaa sujua. Jokainen käy läpi oman sopeutumisprosessinsa, johon ehkä aluksi kuu-luu kaipaus takaisin ulkomaille takaisin vihreämmille laitumille. Suomalaisuuden sulatte-lu vie aikansa, mutta Suomi on kuitenkin kotimaa ja paikka, missä vanhemmat tai itse on syntynyt. Koulut ja tulevaisuus ovat ehkä Suomessa ja ajatukseen siitä on totuttauduttava.

Junkkart kertovat, kuinka ulkomailta palannut nuori tai lapsi kaipaa todennäköisesti entis-tä maataan. Hän voi jopa kokea sen toiseksi kotimaaksi ja sen kokemukset ovat syvällä hänen sisällään. Maa, jossa hän on viettänyt huomattavan osan lapsuudestaan jättää hänen mieleensä kokemuksia, muistoja ja mielikuvia, joiden avulla rakennetaan omaa itseä koko elämän ajan. Mitä enemmän lapset saavat pukea kokemuksiaan sanoiksi, sitä enemmän heillä on oman persoonansa rakennuspuita. (Junkkari & Junkkari 2003, 178.)

8.3.5 Itsenäistyminen

Eakinin (1999, 24) mukaan on erittäin tärkeää, että nuori muodostaa sosiaalisia suhteita ja kehittää ystävyysverkostoja niin ulkomaille kuin kotimaassakin. Jotta näin voi tapahtua,

on hänen oltava itsenäinen vanhemmistaan ja osattava kurottautua perhepiiriin ulkopuolelle oman itsenäisen elämän saavuttamiseksi. Tähän saattaa liittyä riskin ottamisen kokemuksia, mutta voi kuitenkin johtaa suurempaan viisauteen ja itsenäisyyteen vanhempien valvovien katseiden alta. Tämä on usein ollut vaikeaa ulkomaisessa asuinyhteisössä, jossa lapset elävät kuten akvaariossa. Heidän koulunsa on pieni ja oppilailla rajoitettu piiri ystäviä, joiden vanhemmatkin saattavat tuntea toisensa. Heidän kannaltaan positiivista on yhdessä vietetty aika, mutta nuoresta saattaa tulla liian riippuvainen vanhemmistaan. Turvallisuuskysymys ulkomailla saattaa myös rajoittaa nuorta viettämästä itsenäistä sosiaalista elämää. Tämä voi rajoittaa häntä kehittämästä itseään ja sitä kautta kasvamasta nuoreksi itsenäiseksi aikuiseksi. Tämä taas voi johtaa siihen, että murrosikä ja kapinavaihe jatkuvat vielä parikymppisenä.

Turunen (1996, 102–120) käsittelee tarkemmin murrosiän kehitysvuosia siirtymisenä kohti aikuisuutta, jolloin muun muassa ajattelu ja tunne muuttuvat olemuksellisesti. Näiden kautta saadaan uudenlainen suhde todellisuuteen ja ajattelun kehitys mahdollistavat käsityksen laajenemisen todellisuuden sisällöstä ja luonteesta. Nuoren elämänpiiri laajenee ja hän luo uusia yhteyksiä uusista elämänilmiöistä. Monenlaiset harrastukset ja toiminnot luovat tätä sisältöä. Yhteiskunnan todellisuus avautuu syvällisemmin ja hän kehityy niiden keskellä ja on yhteydessä niihin. Kehitys nuoresta aikuiseksi muuttuu henkilökohtaiseksi kokemukseksi, eikä hän voi enää sivuuttaa yhteiskunnan tai jonkun muun taholta tulevia vaikutteita. Tuntojen herkkyyden vuoksi erilaiset vaatimukset saatetaan kokea liian sitoviksi ja nuori kapinoi niitä vastaan.

"En mä meinannut aluksi sopeutua ollenkaan ja sitten jossain vaiheessa mulla alkoi tulemaan sellainen vaihe että menin sekaisin ja mulle tuli hirveä katkeruus Suomea kohtaan jostain syystä ja mä aloin sen takia käyttäytymään kuin suomalainen. Mä en edes tiedä mitä siinä vaiheessa tapahtui. Se oli tosi sekanen, mutta jossain vaiheessa tuli sellainen että teki mieli lähteä mukaan ja lähdinkin. Siinä vaiheessa mulla meni tosi syvälle. Oli masennusta ja anoreksiaa. Montaakohan eri uskontoa mä lähdin siinä vaiheessa kokeilemaan ja mulla meni tosi kauan sen kriisin kanssa, mutta sitten lähettipäivillä tulin uskoon uudestaan." (Tyttö 16v, Afrikka)

Haastateltavilta kysyttiin osasivatko he toimia omasta mielestään itsenäisesti ikätovereihin verrattuna. Suurin osa oli sitä mieltä, että ainakin tietyissä asioissa. Ne, jotka olivat asuneet poissa kotoa kouluja käydessään, olivat oppineet jo pienenä hoitamaan joitain

asioita itsenäisesti. Läksyjen luku oli osattava jo nuorena samoin taskurahan käyttö, jota vanhemmat aina antoivat kullekin koulujaksolle. Toisaalta rajoittunut elämä kaltereiden ja muurien sisällä haittasi itsenäistymistä. Suomeen yksin lukioon tullessa viimeistään oli osattava tulla toimeen yksinään. Tätä itsenäistymisvaihetta toiset odottivat innolla, mutta sukulaisten ja ystävien tuki koettiin elintärkeiksi. Lähetyskentällä ollessa perhe oli muodostunut varsin tiiviiksi ja sitä arvostettiin varsinkin kun se oli yhdessä koolla pitkästä ajasta. Yhdessä tapauksessa haastateltava mainitsi oman suhteensa isään jääneen etäiseksi erossa olemisen vuoksi ja toivoi asian korjaantuneen Suomessa. Normaalin lapsuuden eläminen vanhempien kanssa ei ollut mahdollista, mistä syystä vahvaa irtiottoa heistä ei tapahtunut. Se tapahtui myöhemmin monen suomalaisen tapaan vieraille paikkakunnalle opiskelemaan lähdettäessä. Viikonlopuiksi aluksi palattiin vanhempien luo, kunnes pikkuhiljaa itsenäistyi ja oma elämä muodostui.

8.3.6 Lähetysjärjestöjen yhteishenki

Yhteisöä käytetään yleisnimityksenä erilaisista ryhmämuodostelmista. Sen perustana voi olla taloudelliset, poliittiset tai alueelliset seikat. Lisäksi yhteisyys voi perustua vielä sukulaisuuteen, intresseihin, uskomuksiin, yhteisöön, toimiin, vuorovaikutukseen, seurusteluun, harrastuksiin, maailmankatsomukseen, mieltymyksiin ja tunteisiin (Lehtonen 1990, 15). Yleisimmillään yhteisö käsite viittaa ihmisten välisiin vuorovaikutuksiin ja tapoihin kommunikoida, ihmisten välisiin suhteisiin ja siihen mikä tietylle ihmisryhmälle on yhteistä. Lähetyslapsekset edustavat tällaista joukkoa, joilla on paljon yhteistä, huolimatta siitä missä maassa tai kulttuurissa ovat asuneet. Heillä on kokemuksia esimerkiksi muutoista, sopeutumisesta ja useista kaverisuhteiden solmimisista. Tästä johtuen haastattelemani henkilöt mainitsivat ystävikseen nuoret, joilla on samankaltaisia kokemuksia. Lisäksi he mainitsivat, kuinka toisten lähetyslasterien kanssa syntyi nopeasti yhteisymmärrys, vaikka ei muuten olisi kovinkaan hyvä kaveri.

Klassisen sosiologian yhteisökäsite tiivistyy Ferdinand Tönniesin esittämään laajasti omaksuttuun *Gemeinschaft / Gesellschaft* jaotteluun. Suomeksi edellinen käännetään yhteisöksi ja jälkimmäinen yhdistykseksi tai yhteiskunnaksi. Tönnies puhuu luottamuksen tilasta, jossa sillä on asema yhteisöllisissä ja yhteiskunnallisissa suhteissa. Tätä esiintyy

lähinnä Gemeinschaft tyyppisissä, laajennetun perheen kaltaisissa, emotionaalisuuteen, luonnolliseen haluun tai johonkin muihin tekijöihin nojaavissa yhteisöissä. (Ilmonen & Jokinen 2002, 17.) Tönniesille yhteisö on traditionaalisen maailman primitiivinen ja luonnollinen ihmisten yhteenliittymä ja yhdistys sen mekaaninen ja keinotekoinen vastine modernissa maailmassa. Tästä lähtökohdasta seuraa, että yhteisö on aina lämmin huolenpito-yhteisö ja yhdistys jotain, jonka toimintaa ohjaa kylmä rationaalisuus (Lehtonen 1990, 15).

Tähänastisen tarkastelun perusteella olemme voineet todeta, että yhteisön jäsenillä on oltava jotain yhteistä. Mielestäni lähetysjärjestö on paikka, missä ihmisillä on ainakin samanlainen arvomaailma, mutta myös yhteinen päämäärä. Kristilliseltä pohjalta nousevat arvot yhdistettynä päämääriin johtavat kehitysyhteistyöhankkeisiin ja humanitaariseen apuun. Nämä ovat osa lähetystyön kokonaiskuvaa. Lähetysjärjestö Fida mainitseekin hoitavien, koko ihmisen auttamisen, lähimmäisen rakkauden lähtökohdaksi työnsä periaatteeksi. (Vuosikertomus 1999.) Lehtosen sanoin voidaankin yhteisöllisyyden ajatella viittaavaan ennen kaikkea sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, tapaan ja toimintaperiaatteisiin (1990, 25). Eri tietoisuuden tasoilla yhteisyys esiintyy jaettuina uskomuksina, tunteina ja subjektiivisina kokemuksina. Sen kokemuksina voi olla esimerkiksi maailmankatsomus, uskonnollinen näkemys tai poliittinen asenne. Lähetysjärjestöjen kohdalla sen voidaan nähdä toimivan aatteellisesti kristilliseltä pohjalta, joissa on sitä symbolista yhteisyyttä, joka yhdistää erilaisia ihmisryhmiä ideologiselta pohjalta. Sosiaalinen pääoma uskonnollisessa yhdistyksessä näkyy voimana, joka yhdistää ihmisiä heidän eroistaan huolimatta (Kaunismaa, 2002, 136).

James Colemanin (1988) (ks. 6.1.2) mukaan tiivis sosiaalinen rakenne, jota suhdeverkot edustavat, saavat aikaan luottamusta ja sitoutumista yhteistyöhön. Edellä mainittu lähetystyöntekijöiden kokema yhteisöllisyys ulkomailta ja tämän verkoston puute Suomessa voi luoda tietyn aukon. Ystäviä on, mutta ei koko ajan ympärillä kuten aiemmin ja ajatus ihmisen olemisesta oman onnensa seppä vahvistuu, kun katsoo nyky-yhteiskuntaa. Tässä on lähetyslapsilla ehkä yksi syy Suomessa viihtymättömyyteen. Coleman näkee ihmisen rationaaliksi, jonka toimintaa helpottavat ystävien välinen vastavuoroisuus, informaation kulku ja normit.

Yksi mielenkiintoinen seikka suomalaisten ulkomailla asumisessa on kanssakäyminen toisten oman maan ihmisten kanssa. Tämä edustaa sosiaalisen pääoman muotoa, jossa ihmillisiä voimavaroja jaetaan toisten kanssa. Usein ulkomaille muuttavilla on ollut tapana asua lähellä saman maan ihmisten kanssa ja pitää tiivistä yhteyttä. Tämä luo sitä heidän kaipaamaansa tuttuuden tai turvallisuuden tunnetta vieraassa tai uudessa kulttuurissa. Kanssakäyminen voi olla neuvojen ja kokemusten jakamista, lasten yhteistä koulukyyditystä tai asumista lähekkäin turvallisen aidatun alueen sisäpuolella, joka muistuttaa joko kommuunia. Tässä asumisvaihtoehdossa on sekä hyvät, että huonot puolensa, sillä se suojelee, mutta myös rajoittaa. Suomalainen identiteetti saattaa pysyä vahvana, mutta samalla suhteet paikallisiin voivat jäädä retkiksi aidan ulkopuolelle tai jutusteluun paikallisen apulaisen kanssa.

Varsinkin hengellistä työtä tekevissä yhteisöissä me-henki on vahva. Kristillinen vakaus yhdistää erilaisia persoonia ja käytännön elämään liittyviä neuvoja vaihdetaan. Lähetyslapsekset muistelivat yhteisöllisyyttä hyvällä. Lapset leikkivät toisten suomalaisten lasten kanssa ja perheet olivat tiiviimmässä kanssakäymisessä keskenään. Kerran vuodessa järjestetyt lähettipäivät kokosivat koko maassa olevat lähetystyöntekijät yhteen ajatusten vaihtoon ja rentoutumiseen. Oman lukunsa ovat vielä suomalaiset koulut, jossa koulunkäynti tapahtuu suomalaisen opetussuunnitelman mukaan ja suomen kielellä. Leirikoulut lisäksi vielä vahvistivat yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta pitivät myös yllä suomen kieltä ja identiteettiä.

Ulkomaankoulu oli paikka, minkä parissa nuori vietti pitkiäkin aikoja. Ympärillä oli periaatteessa koko ajan ihmisiä joko suomalaisia tai kansainvälisiä. Suojattu elämä toi lapsen tarvitsemää turvallisuutta ja ihmissuhteet olivat usein varsin läheisiä. Pienessä koulussa nuoremmat ja vanhemmat olivat keskenään, mutta toisaalta elämä ei vastannut sitä todellisuutta, missä paikalliset elivät. Osa nuorista oli iloisia siitä, että saivat pitää lapsuuden pitkään ja paha maailma tuntui olevan turvallisen välimatkan päässä. ”Pumpulissa” eläminen suojeli. Toiset taas olivat sitä mieltä, että suojattu ja uskonnollinen elämä vaikeutti sopeutumista Suomen normaaliin elämään. Tästä syystä paluu tai tulo Suomeen oli monelle shokki. Suhtautuminen alussa moniin asioihin oli ehdotonta, mutta jossain vaiheessa lähdettiin ehkä kokeilemaan kavereiden tekemiä juttuja.

Pollockin & Rekenin (1999, 102) mukaan muiden ulkomailla asuvien saman maalaisten yhdessäolo voi olla joillekin kolmannen kulttuurin lapsille positiivinen asia ja ystävällisessä samanhenkisessä piirissä mukavaa aikaa elämässä. Ystävyysuhteet yhteisössä asuviin aikuisiin voi olla kannustavaa ja lähetysasema tai muu vastaava voi luoda suojaisan ilmapiirin kasvaa. Ongelmat toisten kanssa voidaan sulkea sen ulkopuolelle ainakin hetkeksi aikaa. Hieman vanhempina tämänlainen asuminen koetaan hyväksi ja heidän elämänsä ohjanneet ihmiset positiivisina kokemuksina. Tällaisen luottamuksen ilmapiirin synnyttäminen on Jokisen (2002, 68) mukaan nyky-yhteiskunnalle tyypillinen yksi sosiaalisen pääoman muoto. Sitä kertyy eri yhteyksissä, joissa ihmiset ovat kasvokkain tekemisissä toistensa kanssa sekä kykenevät kontrolloimaan toistensa tekemistä. Yhteisasumisen muoto kuvaa hänen mukaansa sosiaalisen verkoston luonnetta, jonka jäsenyys on ihmiselle voimavara.

”Mun mielestä suomalaisessa kulttuurissa huono puoli Afrikkaan on se varsinkin se perheyhteisö, mikä siellä on tosi tiivis ja läheinen ja sen takia siellä pidetään toisista huolta.... Totta kai saa olla yksityisyyttä ja näin, mutta se menee toiseen äärilaitaan ja kuitenkin tarvitaan toisia.” (Tyttö 23v, Afrikka)

8.3.7 Seurakunta

Seurakunta edustaa sosiaalisen pääoman yhteisöllistä puolta. Yhteistyö ja luottamus ovat siinä keskinäisessä suhteessa toisiinsa ja se helpottaa kommunikointia. Putnamin tutkimuksia sosiaalisesta pääomasta yhteisön voimavarana voidaan tarkastella uskonnollisissa yhteisöissä, joita seurakunnat edustavat. Siinä toimivat yhdistävä ja sitova pääoma. Edellä (Yeung 2003) on mainittu seurakuntien rooli vapaaehtoistyössä ja yhteys vapaaehtoistyössä mukana olemisen ja kirkossa käymisen kanssa. Kirkon vapaaehtoiset viettivät enemmän aikaa paikallisten seurakuntalaisten kanssa ja olivat sosiaalisesti aktiivisia. Keskinäinen ajanvietto näkyi haastattelemieni lähetyslasten kohdalla voimakkaana. He viihtyivät sekä keskenään, että seurakunnan nuorten kanssa. Mahdollisesti jo ennen ulkomaille lähtöä oli ollut kontaktia heihin ja lomien aikana niitä vain vahvistettiin. Vahvimmin seurakunnan roolia arvossa pitänyt arvioi sen luovan yhteisöllisyyttä, mikä näkyy

vahvana me-henkenä. Edellisellä kotipaikkakunnalla se oli ollut vahva, mutta uudella opiskelupaikkakunnalla sitä ei enää ollutkaan. Sitä hän sanoi kaipaavansa.

Monet haastateltavat mainitsivat, kuinka seurakuntaan ”sisälle pääseminen” eli sen ihmisiin tutustuminen ja toimintaan mukaan lähteminen oli vaihe, jonka jälkeen he alkoivat saada kavereita. Toisilla tämä vei pidemmän aikaan kuin toisilla. Mukaan pääsemistä helpotti, jos tunsikin jonkun, jonka kautta oli tutustua uusiin nuoriin. Seurakunnan nuoria pidettiin ns. hyvinä nuorina, joihin kannatti tutustua. He muodostivat eräänlaisen piirin, jossa uskavaiset nuoret tekivät kaikkea yhdessä. Automaattisesti tämäkään ei tiennyt silti sitä, että Suomessa olisi koko ajan ”mennyt hyvin”. Jossain vaiheessa saattoi tulla pientä katkeruutta siitä, että joutui olemaan Suomessa erossa vanhemmista, eikä itsenäistyminen aina tapahtunut vaivatta.

Seurakunta tarjosi useissa tapauksissa sosiaalisen verkoston, joka piti huolta. Joillakin lähetyslapsilla oli hyvät suhteet seurakunnan lähetysmummoihin, jotka pitivät huolta ja kutsuivat kylään vanhempien ollessa lähetyskentällä. Seurakunnassa käydessä nuorilta kyseltiin kuulumisia ja kutsuttiin sunnuntailounaille. Toisaalta enemmän oltiin kiinnostuneita vanhempien voinnista, ja jos nuorta ei olisi näkynyt, olisiko kukaan kysellyt perään, epäili yksi haastateltava. Kuitenkin hänen kohdalla seurakunta oli kerännyt rahaa lentolippuun, että hän pääsisi käymään vanhempiensa luona Afrikassa. Koko perheen ollessa Suomessa he kiersivät seurakunnissa terveisiä tuomassa ja olivat paljon esillä. Nuoren mielestä tämä saattoi olla kiusallista, jos kaipasi anonymiteettiä.

Putnam näki uskonnolliset yhdistykset sekoitukseksi hierarkiaa ja samanarvoisuutta. Ne rakentuvat selkeämmin normien ja arvojen pohjalle. Putnam näkee niillä olevan myös suurta merkitystä ja toivoo ”suurta herätystä”, joka liittäisi amerikkalaiset nykyistä kiinteämmin hengellisiin yhteisöihin. Perusteena tälle hän arvioi uskonnollisten yhteisöjen merkityksen sosiaalisen pääoman kehittäjänä. (2000, 409.)

8.3.8 Puheenvuoro lähetyslapselle: sopeutumista helpottavia asioita

Pro graduni yksi johtoajatus oli kiinnittää enemmän huomiota lähetyslapsiasiaan. He ovat usein näkymättömiä, jos katsotaan että vanhempien työnteke on se mikä merkitsee. Kulttuurista toiseen siirtyminen on haastava tapahtuma niin vanhemmille kuin lapsillekin. Suomeen muutto on varsin monimutkainen tapahtuma, johon liittyy monia tekijöitä. Toisilla lähetyslapsilla paluusopeutuminen tapahtuu helpommin kuin toisilla. Muutto voi olla kauan odotettu tapahtuma, eikä suurta huomiota välttämättä kaivata. Toisaalta yksin selviytyminen ei välttämättä ole paras tapa pehmeään laskeutumiseen. Haastatelluilla lähetyslapsilla oli useita ehdotuksia, jotka olisivat helpottaneet sopeutumista.

Lähetyslasterit ovat tapahtuma, joissa heihin pyritään panostamaan. Heitä kuunnellaan, he saavat olla toisten samankaltaisten kanssa ja saavat opetusta lähetyslapsia koskevista asioista. Siellä kohtaavat maassa pitempään olleet ja vasta tulleet, jotka saavat nähdä mitä entisistä lähetyslapsista on tullut. Suomen Lähetysseura suoritti vuoden 2003 leiristä palautekyselyn, jossa leirien merkitys osoittautui erittäin tärkeäksi. Lähetyslasterit saivat paljon kiitosta niissä käyneiltä. Ne koettiin tärkeiksi varsinkin juuri maahan tulleele, mutta myös pitempään maassa asuneille. Järjestettyyn ohjelmaan oltiin tyytyväisiä, mutta myös parannusehdotuksia oli. Haastattelemani mainitsi, kuinka ”...sai jakaa kokemuksia ihmisten kanssa, jotka ymmärsi sillä lailla että sai olla oma itsensä oli tärkeää. Siellä leirillä ei ollut outo, vaan kaikilla oli samanlaisia kokemuksia.” (Tyttö 26v, Lähi-itä) ” Sekin olis hyvä leireillä jos olis mahdollisuus vielä enemmän jonkun aikuisen kanssa käydä keskustelu. Mielellään vielä asiantuntevan koulutuksen saanut. Joku sellainen joka kaikkien kanssa kävisi nyt vaikka yhden keskustelun. Ja sellainen, että joku osoittaisi kiinnostusta että mitä mun elämässä tapahtuu. Sellainen olis tärkeää.” (TyttöA 23v, Afrikka) Useat lähetyslapsit toivoivat, että heidän asiaan panostettaisiin vielä hieman enemmän. Ehdotuksia tuli tukihenkilöpalveluista yhteydenottoihin. Selvästi haastatelluista kuitenkin näki, että he olivat miettineet asiaa ja heillä oli selkeitä parannusehdotuksia. Seuraavassa käsittelen asiaa enemmän. Annan haastateltaville mahdollisuuden omin sanoin tuoda esille ajatuksensa keinoista parempaan sopeutumiseen.

Pollock & Reken (1999, 109) mukaan kolmannen kulttuurin lapsilla on paljon kokemuksia jaettavanaan. Tästä johtuen he voivat toimia tehokkaina ohjaajina uusille samaan kouluun tai yhteisöön saapuville oppilaille. Nuori ymmärtää toista nuorta paremmin. Paluuseen liittyvissä tapauksissa olisi hienoa, jos ulkomailta tulevaan nuoreen ottaisi yhteyttä

entinen lähetyslapsi, joka neuvoisi käytännön asioihin liittyviä juttuja. Ehkä konkreettisin ja toteuttamiskykyisin tapa helpottaa lähetyslusten sopeutumista olisikin eräänlainen isosiskosysteemi, joka helpottaisi varsinkin yksin Suomeen jäävien elämää. Yksi haastatettava oli jo miettinyt asiaa pitkälle: ”Kyllä mielestäni olisi voinut tehdä enemmän sen eteen että olisi sopeutunut vielä paremmin tänne. Että jotkin tahot. Sellainen on hieno juttu mitä on joskus miettinyt, että olis jotkin tietyt vanhemmat lähetyslapsen, jotka olis vastuussa nuoremmista lähetyslapsista jotka tulee Suomeen. Että olis tavallaan sellainen isosisko tai isovelji systeemi mitä voisi kehitellä. Kun monet jää niin yksin varsinkin jos tulee ilman vanhempia. Se on niin erilaista kun on tavallaan avuton tai avuttomampi kuin vanhempien kanssa. Ja se, että pääsis paremmin näihin Suomen juttuihin mukaan mistä puhutaan ja mitä tehdään ja niin edelleen. Ystävät olis hyvä tässä tilanteessa, mutta jos ei tunne paljoa kavereita Suomesta niin miksei se vois olla jokin muukin koska siinä tutustuisi myös siihen isoveljeen/ isosiskoon.” (Tyttö 24v, Aasia)

Sopeutumista olisi myös helpottanut se, että ”... olis säilyny yhteys ihmisiin, jotka on ollut siellä ja olis nähny niitä enemmän kuin kerran vuodessa. Kyllä mä luulen, että ne olis voinu auttaa ja siinä iässä ei vielä tiedostanut, että muilla on vastaavia kokemuksia. Joku sellainen joka oikeasti olisi kiinnostunut. Sellainen, joka on vastaavanlaisessa tilanteessa tai myllerryksessä niin se voi olla myös haitaksi.” (Poika 26v, Afrikka)

Yksin jääminen on vaihtoehtoista huonoimmasta päästä. Tukiverkon ulkopuolelle joutuminen, varsinkaan yhtä nuorelle, kuin seuraava tapaus ei ole suositeltavaa. ”Jos pääsee esimerkiksi jonkun harrastuksen kautta piiriin mukaan, se on hieno juttu ja voi helpottaa. Ja sitten että ei jää yksin yrittämään vaan yrittää luoda kontakteja ihmisiin ja just niin kuin harrastuksen tai seurakunnan kautta. Ja sitten se että tai on nähnyt senkin jos menettää yhteyden vanhempiinsa, perheeseensä Suomessa niin siinä joutuu ongelmiin itsensä kanssa tosi paljon. Ja tostakin on kokemusta. Yrittää pitää edes jonkinlaiset välin. Tunnen sellaisia jotka ovat joutuneet lähteä kotoa pois ja elämä on lähtenyt alamäkeen ihan kunnolla. Että tämä lähetyslapsille, pieni kehotus.” (Tyttö 16v, Afrikka)

Oman panoksen suhteen oma aktiivisuus nähtiin sopeutumista helpottavaksi tekijäksi. Toisaalta mielessä oli ajatus, että toiset olisivat myös huomioineet ulkomailta palaavan. ”Että jos oli ollut vähä erilainen asenne niin sitten, mutta on se jotenkin ymmärrettävää,

että mulla oli kovaa ja mä en halunnut muuttaa tänne että mulla oli vähä vaikeaa. Että sitten muutkin ihmiset olis voinu vähä enemmän ottaa yhteyttä. Että tuntui että ei niitä siinä kiinnostanut, paitsi ihan harvoja ihmisiä. Nyt mä en enää ole katkera yhtään ja olen ihan onnellinen. Aina ne ensimmäiset puoli vuotta on sellaista vaikeaa.” (Tyttö 18v, Eurooppa)

Niinkin yksinkertainen asia kuin lapsen tai nuoren huomioiminen lähetysjärjestön tai seurakunnan taholta Suomeen tullessa voi olla jollekin tärkeää. ”*Mutta jos vaikka olis saanut jonkin kirjeen niin tota..... sellainen joka tulee Suomeen otettaisiin henkilökohtaisesti yhteyttä lähetysjärjestön taholta ja sitten sille vois järjestää tukihenkilön tai tukiperheen Suomessa. Oma perhe voi tukea tiettyyn pisteeseen asti, mutta sitten olisi hirveän turvallista että olisi joku toinen perhe, missä voi mennä käymään ja joku sellainen jo vähä kauemman täällä ollut lähetyslapsi, joka ottaa ihan henkilökohtaisesti yhteyttä tähän nuoreen joka tulee. Lähetysjärjestö voisi pitää yllä tätä tukihenkilöpalvelua. Se ottaisi niihin tukihenkilöihin yhteyttä ja pyytäisi tätä, että voisitko ottaa yhteyttä tällaiseen henkilöön. Ja tätä ei voisi jättää palaavan lähetyslapsen varaan, koska ei hän uskalla ottaa yhteyttä, vaan joku jo täällä oleva ottais yhteyttä.”* (Tyttö A 23v, Afrikka)

Oman kotiseurakunnan nuoriakin voisi myös informoida saapuvasta nuoresta. ”*Ja tavaltaan, että ne seurakunnan nuoret olis tietoisia siitä että mitä merkitsee olla lähetyslapsi, sitä mitä se voi käydä läpi. Tai seurakunnassa ihmiset olisi tietoisia siitä, mitä lähetyslapsi saattaa käydä päässään läpi. Se että niiltä ei välttämättä vaadita täydellistä käyttäytymistä ja ymmärretään se, että niilläkin voi olla paha olo... Se miten voisi lähetysjärjestön kautta organisoidummin järjestää lähetyslasterien vastaanotto. Se voisi olla vaikka sellainen henkilö, joka on koulutettu asiantuntija, joka ottaa palaaviin perheisiin yhteyttä. Sekä se että palaaville perheille annettaisiin aikaa levätä ja otettaisiin niiden koko se tilanne huomioon. Vaikka se on hieno asia, että lapset huomioidaan seurakunnassa ja lähettilapset menevät eteen kukitettavaksi, se voi olla aika karu kokemus 16-vuotiaalle teinille jonka pitää hymyillä vaikka ei kauheesti tuntuisi siltä. Se että lähettilapsi ehkä näyttää eriskummalliselta se ei välttämättä tarkoita sitä että ne olis sitä vaan että niillä on paha olo.”* (Tyttö A 23v, Afrikka)

Käytännön asioista olisi voinut olla seurakunnassa joku neuvomassa nuorta, joka ”...auttaa että tietää mitä mahdollisuuksia on opiskella ja tietää milloin hakea ja miten. Tällaisia käytännön asioita ja muutenkin, että ehkä ne vois antaa vähä vinkkejä, että missä on suht samantyyllisiä nuoria, jotka on samassa tilanteessa tai käynyt samoja asioita läpi. Että ne voi jotenki linkkiä toisiinsa ja siinä mielessä auttaa toisia käymään niitä samantyyllisiä asioita läpi.” Yleensäkin erityisesti alkuaikoina on tärkeää, että nuori huomioidaan. Ulkomailta palaava nuori kun voi olla vähän aikaa ”hukassa” alkuaikoina. Tärkeää olisi myös, että ” ...olis tärkeää että kaikki ketkä tulee kotimaahan tietää että ne asiat mitä ne käy läpi on normaaleja ja että ne ei ajattele että se on vain minä ja olen ihan outo, mikä voi johtaa outoihin porukoihin ajautumiseen. Se auttais tosi paljon, jos olis vaikka joku psykologi, joka tietää ja kenen kanssa voi jutella tai joku joka on vaikka itse ollut ulkomailla.” (Tyttö B 23v, Afrikka)

Konkreettisin ehdotus helpottaa paluuta Suomeen oli tukihenkilötoiminta. Myöskään työn kutsumus ei saisi mennä lapsien hyvinvoinnin edelle. ”Sanotaan että ite jos oikeesti ajattelee omia elämän kriisejä niin ne osittain johtuu lähetyslapsiajoista. Mä odottaisin vielä enemmän että lähetysjärjestöt ottais vielä enemmän vastuuta niistä lähetyslapsista ja että lapsia ei saa mun mielestä uhrata lähetysalttarille että mun mielestä se ei ole kenenkään edun mukaista eikä Jumalan tahto missään tapauksessa. Kyllä mun mielestä lapset täytyy erityisesti huomioida. Tiedän tapauksia, että lähetystyöntekijän lapsi on sekaantunut huumeisiin ja joku on sairastunut mieleltään vakavasti. Vaikea sanoa mikä johtuu lähetystyöstä, mutta mun mielestä lähetysjärjestöjen pitäis ottaa vastuuta niistä lapsista ja MINÄ järjestäisin sellaista, ehkä muutaman kerran sellaisen jonkin tyyppisen haastattelun missä juteltais sen lapsen kanssa niistä lähetystyöajoista, koska voi olla että ne ei kykene vanhempien kanssa juttelemaan jos siellä on vaikeita juttuja... , joku psykologi varmaan ymmärtäis kaikesta parhaiten, sen että ne kokis, että niistä huolehditaan ja eivätkä jää juurettomaksi, vaan pääsee elämästä kiinni... Sillä yhteydenotolla voi olla suuri vaikutus lapsen tulevaisuuden kannalta.” (Poika 25v, Afrikka)

”...joku olisi voinut kertoa suomalaisten nuorten käytösmalleista tai tavoista jotain. Ehkä, jos olis ollut ystäviä, niin ne olis varmaan voinut auttaa sillai.” (Poika 26v, Afrikka)

Junkkarit (2003, 178, 181) ovat sitä mieltä, että paluumuuttajalapsi tarvitsisi ehdottomasti ammattitaitoista arviointia siitä, mitkä tukitoimet parhaiten auttavat hänen sopeutumistaan. Esimerkiksi puolikielisen lapsen kohdalla turvallinen kontakti opettajaan ja erityinen tukiopeutus ovat heidän mukaansa tärkeitä. Heidän mielestään toimia murrosikäisten muuton tukemiseksi olisi aloitettava jo ennen kuin palataan kotimaahan. He kehottavat myös vanhempia tuntemaan nuorisokulttuuria ja nuori voi jopa käydä Suomessa etukäteen ennen paluuta ja viettää aikaa kavereiden kanssa esimerkiksi käyden koulua jonkin aikaa. Junkkarit ehdottavat myös, että opettajat olisivat tietoisia paluumuuttajalasten kysymyksistä ja pitäisivät etukäteen huolta siitä, että palaaja saa muutaman oppilaan tuekseen. He pitävät ihanteellisena sitä, että koulun kuraattori tai psykologi tapaisi kaikki paluumuuttajalapset osana uuteen kouluun sopeutumista. Tapaamisen ei tarvitsisi olla pitkä, vaan hyvä ilmapiiri auttaisi siinä, että tietää mihin nuori ottaa yhteyttä kun henkinen paha olo yllättää.

Edellä on käsitelty lähetyslapsen ajatuksia varsin henkilökohtaisella tasolla. He eivät varmasti ole ainoita ihmisiä maapallolla, jotka kaipaavat apua, mutta ovat nuoria, joilla on vaiherikas lapsuus takana ja elämä edessä. Yksi työni tarkoitus on kuitenkin saada lähetyslapsen ääni kuuluville ja koska aihe koski Suomeen paluuta näin tärkeäksi antaa heille tilaisuuden mainita sopeutumisen parannusehdotuksia.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosiaaliseen pääoman käyttöä kohtaan on esitetty jonkin verran kritiikkiä. Valtaosa tästä on kohdistunut Putnamiin, jonka teoria sosiaalisesta pääomasta on nähty liian kaikenkattavaksi. Sen on pelätty valtaavan jopa koko yhteiskuntateorian. Ruuskasen (2002, 8) mukaan Putnamin teoria ei kuvaa mitään konkreettista, mutta samalla kyllä selittää kaikkea. Mielestäni Colemanin sosiaalinen pääoma teoriana sopi kuitenkin teoriapohjaksi tutki-
maani aiheeseen sen sosiaaliseen rakenteeseen kuuluvien henkilöiden toiminnan helpottamisen vuoksi. Hänen sosiaalinen pääoma helpottaa ja mahdollistaa tässä päämäärien saavuttamista: työssäni oli kysymys Suomeen sopeutumisesta. Ruuskasen mukaan (2002, 10) Colemanille sosiaalinen pääoma toimii yksilön resurssina, joka tuottaa ja helpottaa

toimijan tarkoituksellista toimintaa. Keskeistä lähetyslapsen sopeutumisprosessille olikin sosiaaliset suhteet ja niiden tarjoamat informaation kulun väylät. Tietoa Suomen asioista sai parhaiten, mikäli kaveriverkosto oli tiivis. Normeista oli hyötyä perheen sisällä ja ne näkyivät rajojen ja rakkauden muodossa. Varhainen itsenäistyminen toi vapautta, mutta edellytti omatoimisuutta, missä auttoi vanhempien tuki. Seurakunta ja lähetysjärjestö toimivat tiiviinä yhteisönä, jonka jäsenet tunsivat toisensa ja pitivät yhteyttä keskenään. Yhteistyötä sai aikaan jäsenten välillä vallinnut keskinäinen luottamus. Se toimi eräänlaisena voiteluaineena, joka saa aikaan yhteistoimintaa ja helpottaa toimintojen koordinaatiota ja kommunikaatiota sekä vahvistaa yhteisyyden tunnetta ja identiteettiä (Ilmonen, 2000, 22). Colemanille tärkeä sosiaalisen pääoman muoto normit näkyivät haastateltavien kohdalla ehkä lähinnä tärkeiksi koetuissa arvoissa sekä siinä, että nykynuorison ja maailman meno kauhusteltiin. Rajanvedon tekeminen oli nuoremmille selkeämpää, mutta kulttuurin muutos maasta toiseen muutettaessa saattoi johtaa rajojen rikkomiseen. Itsenäistyminen pakotti myös ottamaan kantaa moniin elämän tärkeisiin kysymyksiin. Tiukan valvonnan alaisena tämä ei aina ollut mahdollista.

Myös Colemania kohtaan on esitetty jonkin verran kritiikkiä. Hän käsittelee sosiaaliseen rakenteeseen liittyviä normeja, verkostoja ja luottamusta pelkästään hyvinä asioina. Hän ei Ruuskasen (2002, 12) mukaan näe sulkeutuneen sosiaalisen rakenteen luonnetta yksilöä rajoittavana. Tämä ilmiö tuli esiin lähetyslapsen tapauksissa, missä he kokivat ”pumpulissa” elämisen haittapuoleksi. Joissain tapauksissa Suomeen tullessa odotettiin innolla ulkomailla jokseenkin rajoitetun elämän päättymistä. Enää ei täytynyt olla ”kaltereiden” takana tai nuori yksinkertaisesti pääsi Suomeen, mistä hän oli haaveillut. Tässä mielessä Coleman ei ota huomioon sitä, että yksilön toiveet ja yhteisön normit voivat olla ristiriitaisia. Tämä johtuu pyrkimyksistä luoda sosiaalisen pääoman yleinen teoria, jossa verkostot, normit ja luottamus toimivat samalla tavalla kaikkialla. Myöskään oma sovellukseni sosiaalisesta pääomasta paluusopeutumisprosessissa ei ole täysin aukoton. Kaikkia siihen liittyviä tekijöitä ei voida tarkastella tältä kannalta. Siksi päätinkin ottaa mukaan teorioita identiteetistä, muukalaisuudesta sekä yhteisöajattelusta. Näiden kautta pyrkimyksenäni oli avata Suomeen sopeutumiseen liittyviä tekijöitä. Joitain jäi ehkä huomioimatta, mutta tavoitteena olikin muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä lähetyslapsi joutuu kokemaan ulkomaille lähtiessään, siellä asuessaan ja varsinkin sieltä palatessaan.

Jokisen (2002, 65) mukaan mitä enemmän ihminen on tekemisissä toisten kanssa, sitä merkittävämpään asemaan kasvavat hänen vertaisryhmänsä. Haastattelemillani lähetyslapsilla tällaisia olivat perheen lisäksi, sukulaiset, harrastuskaverit, toiset lähetyslapsekset sekä seurakunta. Ne tarjoavat väylän tärkeälle informaation kululle ja osaltaan tukevat luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä. Ihminen toimii tässä Bourdieun (1986) mainitsemissa erilaisilla kentillä, joista tulee hänelle voimavara, sosiaalinen suhdeverkosto. Mitä enemmän verkosto perustuu vastavuoroisuuteen ja uskallukseen kommunikoida vieraiden kanssa, sitä enemmän kehittyy toimintaan osallistuvien keskinäinen luottamus. (Jokinen, 2002, 68.) Ehyeksi ihmiseksi kasvaakseen lähetyslapsi kaipaa muiden ihmisten tavoin sosiaalisen verkoston, jonka luomisessa voi moni eri taho auttaa. Pelkän perheen tehtäväksi sitä ei voi laittaa, vaan siihen voivat osallistua myös lähetysjärjestö, koulu ja seurakunta yhteistyössä.

Työssäni olen pyrkinyt selvittämään sitä roolia, mikä perheellä, harrastuksilla, kavereilla ja seurakunnalla on Suomeen muuttavalla nuorella. Ennakko-odotusten mukaisesti näistä muodostunut kolmio (ks. 2.2) oli sopeutuvalla nuorelle tärkeässä asemassa. Tärkein sosiaalinen yksikkö oli oma perhe, josta sai tukea ja neuvoa, mutta myös seurakunta, josta löytyi kavereita ja sosiaalista elämää. Lähetyslapsi koki välillä olevansa erilainen kuin muut ja hän teki havaintoja siitä, millaisia suomalaiset ovat. Moni asia kiusasi, mutta vaihtoehtona ei ollut kuin sopeutua samalla kuitenkin unohtamatta ja kieltämättä omaa taustaa ja menneisyyttä. He näyttivät piiloutuneilta muuttajilta, jotka ulkonäkönsä puolesta muistuttivat suomalaista, mutta muuten eivät sopineet lokerikkoon ”perussuomalainen”. He eivät olleet kotona lähtömaassa, eivätkä ulkomailla – he olivat kolmannen kulttuurin lapsia. Kokemus johonkin kuulumisesta muodostuu yhteen samoja asioita kokeneiden kokoontuessa yhteen. Lähetyslasten leirit toimivat tärkeänä tapahtumana varsinkin nuorempien ja vasta maahan tulleiden sopeutumisprosessissa. Haastateltavat kokivat ne tärkeiksi, mutta mainitsivat samalla, että jotain muutakin sopeutumisen eteen vielä voisi tehdä. Hyväksi ja varsin toteuttamiskelpoiseksi ideaksi nousi eräänlainen ystäväpalvelu, jossa Suomeen tuleva nuori ohjataan välittömästi asiantuntijan luo ja hänelle tarjotaan ammattineuvontaa sekä palvelua, jossa mielellään samassa kaupungissa asuva entinen lähetyslapsi antaa neuvoa käytännön asioissa. Parhaimmassa tapauksessa heistä tulee ystävykset, ja uskaltavat näin puhua arkojakin asioita. Vertaistuki on edullista ja uskon, että moni entinen lähetyslapsi mielellään lähtisi vapaaehtoisesti tällaiseen toimintaan mukaan.

Lähetyslapsi ei saa olla vain taakka tai este lähetystyön teolle. Tulevaisuutta suunniteltaessa täytyy kiinnittää erityistä huomiota heidän hyvinvointiinsa. Aiheen esille tuominen ja siitä keskusteleminen lisäävät tietoisuutta niistä erityistarpeista, joita heihin tulee kohdistaa. Puutteenä on suomenkielisen tutkimus kirjallisuuden niukkuus, mutta myös haluttomuus panostaa lähetyslasterien hyvinvointiin. Luterilaisen kirkon puolella paluusopeutusasia on ammattimaisemmin hoidettu, kuin vapaissa herätysliikkeissä. Mielenkiintoista olisi selvittää, kuinka moni ulkomailla lapsuutensa viettänyt lähetyslapsi on valmis palaamaan ulkomaille tekemään samaa työtä kuin vanhempansa. Kulttuurista pääomaa heillä ainakin olisi, mutta sormituntumalta voisi sanoa, että harva on valmis tekemään niin suuria uhrauksia kuin heidän vanhempansa. Ehkä kielteisetkin kokemukset voivat olla tähän vaikuttamassa, mutta myös tunne siitä, että ei halua oman lapsen elävän samanlaista repaleista elämää kuin itse on elänyt. Onko lähetyslapsen ainoa selviytymiskeino se, että hän välttää läheisten ystävyysuhteiden luomista hyvästi jättämisen pelossa? Eikö hänelläkin ole oikeus pitkiin ja pysyviin ihmissuhteisiin omien vanhempiansa suhteiden lisäksi? Mikäli näitä muuttoja tehdään, niin eikö niihin voisi saada valmennusta tai neuvoa siitä, kuinka jättää hyvästit oikealla tavalla? Vanhempien rooli on toki tärkeä, mutta silti lähetyslapsi saattaa kokea olevansa kokemustensa kanssa yksin. Mielestäni oli todellakin liian vähäistä, jos vain kolme neljästätoista haastatelluista mainitsi saaneensa jonkinlaista valmentautumista paluun suhteen. Näihin varsin henkilökohtaisiin kommentteihin haluan päättää tutkielmani ja toivoa, että lopun tunnelatauksesta huolimatta työni antaa avaimia lähetyslapsen paluuseen liittyviä kysymyksiä pohdittaessa. Tutkittavaa heissä vielä riittää myös pro gradu tutkielmaakin pidemmälle eteneviin tutkimuksiin.

LÄHTEET

Alanen, Leena & Bardy, Marjatta (1990): Lapsuuden aika ja paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalihuollituksen julkaisu 17/1990. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Alasuutari, Pertti (1989): Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki. Painokaari.

Alasuutari, Pertti (2001): Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki. Gaudeamus.

Bourdieu, Pierre (1986): The forms of capital. Teoksessa: Richardson J.G (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York. Greenwood Press. 241-257.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, L.J.D (1995): Refleksiiviseen sosiologian tarkoitus. Teoksessa: Sabour M & Salo M.A. Refleksiiviseen sosiologiaan. Joensuu. Yliopistopaino. 144-155.

Coleman, James (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology. 94. 95-120.

Coleman, James (1990): Foundations of Social theory. Cambridge Mass. Belknap Press.

Eakin, Kay, Branaman (1999): According to My Passport I'm Coming Home. Washington D.C. Family Liaison Office.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eskola, Jari (2001): Laadullisen tutkimuksen juhannustaiiat. Laadullisen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. II. Jyväskylä. PS-kustannus. 133-157.

Fida Internationalin 75-vuotisjulkaisu. (2002): Yhdistyksen juhlavuosi. 75-vuotta lähetystyötä.

Giddens, Anthony (1991): Modernity and Self-Identity. Oxford. Polity Express.

Granovetter, Mark (1973): The Strength of Weak Ties. American Journal of Sociology. 78. 1360-1380.

Grönfors, Martti (1985): Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva. WSOY.

Grönfors, Martti (2001): Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. I. Jyväskylä. PS-kustannus. 124-141.

Gubrium, Jaber. F & Holstein, James. A (1994): Uusi etnografia ja elämän sosiaalinen rakentuminen. Jyväskylä. Janus 4/1994. 352-357.

Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Tampere. Vastapaino.

Huff, Jennifer (2001): Parental Attachment, Reverse Culture Shock, Perceived Social Support, and College Adjustment of Missionary Children. Journal of Psychology and Theology. Vol. 29. No. 3. 246-264.

Hätinen, Marja (1999): Ekspatriaattien paluusoikeutuminen. Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu -tutkielma.

Ilmonen, Kaj (2000): Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino. 7-30.

Ilmonen, Kaj (2002): Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa: Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-kustannus. 136-161.

Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002): Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä. Sophi.

Jokinen, Kimmo (2002): Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa: Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-kustannus. 60-76.

Junkkari, Kaija Maria & Junkkari, Lari (2003): Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla. Keuruu. Otava.

Kajanoja, Jouko (2000): Sosiaalinen pääoma ja talouden tehokkuus. Kommentteja Michael Woolcockin artikkeliin. Teoksessa: Kajanoja, J & Simpura, J. (toim.) Sosiaalinen pääoma. globaaleja ja paikallisia näkökulmia. Helsinki. Stakes raportteja 252. 57-59.

Kamppinen, Matti (1995): Kaaos & Kosmos. Kognitiivisen kulttuuritutkimuksen metodiikka ja metodologia. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku. Painosalama Oy.

Karjalainen, Laura (2003): Rooted in my own terms. Identity Narratives of Adult Third Culture Kids in the Finnish Society. University of Oulu. Master's Thesis in Education.

Kaunistmaa, Pekka (2002): Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä. SoPhi. 119- 142.

Kortteinen, Matti (1997): Kunnian kentät. Hämeenlinna. Karisto.

Kuhlampi, Eveliina (2002): Muukalaisena kotimaassa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma.

Kristeva, Julia (1992): Muukalaisia itsellemme. Helsinki. Gaudeamus.

Kylmä, Jouni & Pösö, Tarja (1994): Kolme näkemystä etnografiasta. Janus 4/94. Jyväskylä. Sosiaalipoliittinen yhdistys. 338-340.

Lehtonen, Heikki (1990): Yhteisö. Jyväskylä. Vastapaino.

Marttinen, Ann-Cristine (1992A): Matkalaukkulapset. Suomen Lähetysseuran julkaisu. Pieksämäki. Kirjaneliö.

Marttinen, Ann-Cristine (1992B): ”Juurekas” vai juureton? Vanhempien ja lasten valmentaminen ulkomaankouluun siirtymiseen ja kotimaahan paluuseen. Teoksessa: Rekola, N & Toivanen, M (toim.) Ulkomaankoulu. Kappale kotimaata kansainvälisessä maailmassa. Opetushallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus. 35-44.

Niemelä, Jorma (2002): Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa: Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu. PS-kustannus. 76-93.

Pollock, David & Van Reken, Ruth (1999): *Third Culture Kids: The experience of growing among worlds*. London. Nicholas Brealey Publishing.

Putnam, Robert with Leonardi R. & Nanetti, R.Y. (1993): *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton. Princeton University Press. (N.J.).

Pollock, David (1996): *Where Will I Build My Nest? The Multicultural Third Culture Kid*. Teoksessa: Smith, Carolyn: *Strangers at home. Essays on the Effects of Living Overseas and Coming "Home" to a Strange Land*. Bayside. Alethia publications. 202- 219.

Putnam, Robert (2000): *Bowling Alone. Collapse and Revival of New American Community*. New York. Simon & Schuster.

Raunio, Aino (1994): *Vieraan kulttuurin kohtaaminen käytännössä*. Teoksessa: Alho & Lehtonen & Raunio & Virtanen. *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvissä maailmassa*. Helsinki. Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus. 116-131.

Ruuskanen, Petri (2000): *Luottamus verkostotalouden laidalla*. Teoksessa: Ilmonen. *Kaj (Toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä. Sophi. 93-118.

Ruuskanen, Petri (2002): *Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa*. Teoksessa: Ruuskanen, Petri (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. Keuruu. PS-kustannus. 5-28.

Seaman, Paul (1996): Rediscovering a Sense of Place. Teoksessa: Smith, Carolyn (toim.) Strangers at home. Essays on the Effects of Living Overseas and Coming "Home" to a Strange Land. Bayside. Alethia publications. 36-57.

Seurakuntaopas 2003: Kivikankas, Raimo (toim.) Merikaarto. Mrone.

Siekkinen, Kirsi (2001): Syvähaastattelu. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. I. Jyväskylä. PS-kustannus. 43-58.

Storti, Graig (1997): The Art of Coming Home. Maine. Intercultural Press Inc.

Suomen Lähetysseuran vuosikirja 2003: Kertomus vuoden 2002 toiminnasta. Saarijärvi. Saarijärven Offset Oy.

Suomen Vapaa Ulkolähetys ry. (nykyään Fida International). Vuosikertomus 1999.

Tervonen, Johanna (2004): Lähden siis iloisin, mutta samalla haikein ja surullisin mielin takaisin ”kotiin” - Suomeen paluuprosessi matkalaukkulasten kokemana. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitoksen pro gradu tutkielma.

Turunen, Kari (1996): Elämänkaari ja Kriisit. Jyväskylä. Ateena.

Van Reken, Ruth (1996): Religious Culture Shock. Teoksessa: Smith, Carolyn Strangers at home. Essays on the Effects of Living Overseas and Coming "Home" to a Strange Land. Bayside. Alethia publications. 81-99.

Yeung, Anne Birgitta (2003): An Intricate Triangle: Religiosity, Volunteering, Social Capital. European Perspective - the Case of Finland. "Artikkelikäsikirjoitus".

Muut lähteet:

Britten, Samuel L (1997, 1988): The Story of Mr. Roundhead. [Viitattu 12.10.2003] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.tckworld.com/index.html>>.

Lähetien määrä edelleen laskussa, mutta taloudellinen panostus hieman nousussa. Suomen lähetysneuvosto Ry:n tiedote 31.5.2002. [Viitattu 16.10.2003] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.mission.fi/sln/tilasto01.html>>.

Mikä on Fida? Tietoa Fida International ry:stä. [Viitattu 17.11.2003] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.fida.info/?yleisinfo>>.

Ruuskanen, Paavo (2003) Onko lähetyslapsi ongelma? Ristin Voitto 10.9.2003.

Suomen Lähetysseuran strategia: Lähetystyö globalisoituvassa maailmassa.. [Viitattu 17.11.2003] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.mission.fi/sls.html#strategia>>.

Alaviitteinä:

Malinonski, Bronislaw (1987): Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Malesian New Guinea. London: Routledge & Kegan Paul.

Hatch, J.A & Wisniewski, R. (1995): Life history and narrative: questions, issues, and exemplary works. Teoksessa J.A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life history and narrative. London: Falmer.

Niemelä, Jorma (1999): Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta. Jyväskylä. Tutkimuksia 96. Helsinki. Stakes.

Yeung, A.B. (2001): Manifold motives for volunteerism. A study on the motives of the people inspired to volunteer by a Salvation Army advertisement. *Journal fur Pshychologie* 9 (3). 37-47.

Yeung, A.B. (2002): Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa - ihanteita vai todellisuutta? Helsinki. YTY.

Gill, R (1999): *Churchgoing and Christian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.

LIITTEET

Liite 2. Haastattelurunko

1. Taustatiedot.

-Minkä ikäinen olet nyt? Minkä ikäisenä lähdit ensimmäisen kerran ulkomaille? Missä maassa olit ja kauanko siellä asuit? Minkä ikäisenä palasit sieltä? Kauanko olet Suomessa asunut?

-Montako sisarusta sinulla on? Minkä ikäisiä?

-Vanhempiesi ammatti? Minkä järjestön palveluksessa he olivat/ mitä työtä he (molemmat?) tekivät?

2. Suomesta lähtö

- Kerro yleisesti Suomesta lähdöstäsi

- Mistä lähdit ja minne? Kuinka pitkäksi aikaa? Mikä oli lähdön syy? Lähditkö mielelläsi? Saitko valmennusta? Piditkö ulkomailla asumisesta? Tuntuiko että piti luopua jostain? Mistä?

3. Ulkomailla olo

- Kerro ulkomailla olosta

- Koti

Mitä koti merkitsee sinulle? Minkälainen koti sinulla oli? Mitä kieltä kotona puhuttiin? Pidettiinkö Suomalaista kulttuuria yllä? Saitko tarpeeksi tukea? Oliko kodin tuki apuna elämän eri käänteissä? Helpottiko se elämää?

- Kodin arvot: Uskotko että kotona saaduista arvoista oli apua? Millaista?

- Koulunkäynti

Missä kävit koulua ulkomailla ollessasi? Oliko se suomalainen vai esim. kansainvälinen koulu? Asuitko asuntolassa vai kotona? Kuinka pitkä matka kotoa oli kouluun? Oliko sinulla kavereina paikallisia? Kuinka pitkiä aikoja jouduit olemaan erossa vanhemmista? Koitko itsesi ulkopuoliseksi ulkomaan koulussa? (muukalaisuuskokemus sekä ulkomailla että Suomessa)

- Ystävät ja yhteydenpito

Oliko sinulla ulkomailla paikallisia ystäviä? Puhuitko paikallista tai jotain muuta kieltä? Piditkö yhteyttä Suomessa oleviin kavereihin? Jos niin miten ja kuinka usein? Tuntuiko siltä, että vuosien kuluessa kirjekavereiden määrä väheni? Mistä luulet sen johtuneen? Kävitkö usein Suomessa tapaamassa heitä?

- Suomikuva

Miltä suomalaisuutesi tuntui ulkomailla ollessasi? Ikävöitkö Suomeen usein? Mitä kaipasit eniten (sauna, sisu, salmiakki?) Miltä Suomi tuntui etäältä katsottuna (Suomi-lomat mukavia)? Olivatko kaikki mielikuvasi positiivisia? Tuntuiko asuinmaasi toiseksi kotimaaksi?

4. Paluu Suomeen

-Miksi palasit Suomeen? Minne palasit ja mistä? Odottiko koti ja vanhat kaverit?

-Miten valmistauduit paluuseesi? Saitko valmennusta esimerkiksi lähetysjärjestöltä?

-Olivatko ennakko-odotukset suurina paluun suhteen? Miten nämä täyttyivät? Jos havaitisit asian olevan toisin kun halusit yrittää muuttaa itseäsi vai muita ihmisiä?

-Uskotko Suomen muuttuneen ulkomailla olon aikana? Jos niin miten? (Kummeli vitsit)

-Oliko sinulla jotain ongelmia? Mitä?

-Oliko sinulla kodittomuuden tunnetta vai pystyitkö jäämään paikoilleen?

Koulunkäynti Suomessa

-Sopeuduitko hyvin kouluun Suomessa? Saitko heti kavereita? Olivatko entiset koulukaverit muuttaneet? Miten menestyit koulussa?

-Pääsitkö kertomaan kokemuksistasi kavereillesi? Olivatko he kiinnostuneita?

-Tuottivatko lukuisat valinnat ongelmia? (luokattomuus, kurssien valinnat, yhteishaku, opintotuki)

-Ketkä tässä auttoivat?

-Osaatko mielestäsi toimia itsenäisesti? Itsenäisemmin kuin muut ikätoverit?

-Kiusattiinko sinua? Sovitko hyvin porukkaan? Koitko itsesi muukalaiseksi?

-Kiinnostivatko kaveriporukan puheenaiheet? Pitikö tehdä paljon töitä kavereiden saamiseksi? ----Mistä porukasta heitä löytyi?

- Mitä pidät suomalaisnuorten pukeutumisesta, ryypämisestä ym.?

Sopeutuminen

- Tunsitko muuttuneesi ulkomailla olon aikana? Miten?

- Minkä asioiden uskot helpottaneen Suomeen sopeutumisessa? (arvot, perheen tuki, Suomi lomat, hyvä äidinkieli, harrastukset, huumori)

- Löysitkö itsellesi sopivan harrastuksen? / mielekästä tekemistä?

- Uskotko että sopeutumisesi suhteen olisi voitu tehdä enemmän? Kuka/ ketkä tässä olisi voinut auttaa?

Suomeen paluusta ja juurtumisesta

Onko Suomi kotisi? Kummassa maassa nyt asuisit mieluummin? Miksi? Mihin tunnet kuuluvasi?

Kumpi oli helpompaa sopeutuminen ulkomaille vai pysyvästi Suomeen jääminen?

Oletko ollut lähetyslasterien leireistä? Mitä mieltä niistä?

Ulkomailla asumisesta ja suhteesta matkalaukkulapseuteen

- Onko ulkomailla vietetyistä vuosista ollut jotain hyötyä?

- Oletko sitä mieltä, että ulkomailla lähetysjärjestöjen palveluksessa työskennelleet olivat keskenään läheisiä? Mistä arvelet tämän johtuneen?
- Entä Suomessa? Miten läheisiä ihmiset ovat toisilleen? Sukulaisten merkitys?
- Ketkä ovat parhaita kavereitasi Suomessa?
- Miten käsität sanan yksilöllisyys?

Ehdotuksia

- Minkä asioiden uskoisit helpottavan ulkomailla asuneen suomalaisnuoren paluuta Suomeen? Mitä voisi tehdä paremmin?

5. Tulevaisuus

- Pelottaako?
- Tuntuuko sinusta, että olet löytänyt paikkasi (yhteiskunnassa) ja viihdyt Suomessa?
- Onko sinulla jotain kommentoitavaa?